

AZARBEYCAN

CUMHURİYETİ

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DK
511
A98R4

Resulzade, Mehmet Emin
Azerbaycan Cumhuriyeti

(65)

۱. علامه آذربایجان نوریانی : صای

آذربایجان محمدی

کیفیت شکلی و شماری و ضمیمه

مختصری :

رسول زاده محمد امین

صای آذربایجان شرای ملیسی

انتشارات

DK

511

A98 R4

بر مطالعه

•••••

عزیزم ، امین آرقاداش ! « آذربایجان جمهوری » عنوانیله وجوده کتیردیککن اثر حقنده فکر و مطالعه می صورتورسکنز ... جهان حربنه قدر آذربایجانک حیات حربیه و اجتماعیه سنی یاقیندن ، اوزاقدن آز چوق تعقیب ایده بیلمشدم ، فقط حرب باشلادقدن صوکره بوکا لایق وجهله دوام بالطبع ممکن اولمادی. ایکی قارداش تورک شهری اولان استانبولله باکو و علی العموم تورکیا ایله آذربایجان آره سننده سوق حادثات ایله پیدا اولان قالین سیس پرده سی برشی کورمه ، ایشیتمه ، طویغه مانع اولدی . بوکون پرده یواش یواش قالیور ، سزده بو پرده یی قالدیرانلردن بری اولیورسکنز . حقیقت یکدیگره معارض طرفلری دیکله مکله میدان چیقاریله بیلیر. اوتهدن بری حکملری ویرمک ایچون « *Andiatur et altera pars* » یعنی « دیگر طرفلرده دیکله نملی » قاعده سنه رعایتی کندیمه بروطفه اتخاذ ایتش اولدیغدن اثرکنز حقنده آنجق بونقطه نظرندن بیان مطالعه ایده بیلیرم : سز آذربایجانک اک بحرانلی زمانلرنده فعال بر مجاهد صفتیله چالیشدیکنز ، بر چوق مهم وقایع و حادثاتی رأی العین یاقیندن کوردیکنز ، مختلف جریانلرک ایچنده بولندیکنز و سرگذشتلره مالی برحیات یاشادیکنز!.. و ذاتاً موجود و مسلم اولان علم و عرفانکنزه البته پک چوق قیمتدار و مفید مشاهدات و معلومات علاوه ایتدیکنز و شبهه سز بونلری اثرکنزده قید و تثبیت چالشدیکنز . لکن سز آذربایجانده بر طرفی ، بر فرقه یی ، بر فرقه سیاسییه یی تمثیل ایدیورسکنز : آرزوکنزه رغماً نه درجه بیطرف قاله بیایرسکنز ، بونی شیمدیککی حالد تعیین دن عاجزم ... مع مافیه شبهه یوقدرکه اثرکنز بر بوشلخی دولدریور : تورکیا نشریاتنک اک بیوک قصورلرندن بری قومشو مملکتلر ، علی الخصوص همجوار تورک اولکلری حقنده صدره شفا و یرمه جک کافی معلوماتی احتوا ایتمه مه سیدر . بوجهته اثرکنز ، حادثاتی ولو

مقام خلافتی حائز بولان تورکیه عالم اسلامک اتحاد مرکزیدر .
حاکمیت ملیه اساسیه قورولان یکی تورکیه تورک اقوامنک امید
نقطه سیدر . ملی مفکوردنک شانلی ظفرینی تمثیل ایدن بیوک تورکیه
شرق ملتلرینک امل مشعلیدر .

اودت! تورکیه ایله شرق، اسلام و بالخاصه تورک عالمی آراسنده
موجود رابطه حسیه اثباته محتاج بر قضیه دکلدر . فقط بورابطه نیک
علمی بر تعارف اوزرینه مستند اولدینی مع التأسف اثباته یک محتاجدر .
عصر حاضرک واسطه تعارفی، معلوم که ، مطبوعاتدر . شرق
مطبوعاتنه مراجعت ایدرسهک شرقیلری یکدیگرینه طایناجق منبع
تعارف قاج کتاب بولورز ؟ ! . . .

حالبوکه اوروپاده « شرقیات » بللی باشلی بر علمدر . بوراده
حیاتی شرقه حصر ایتیش عالملره برابر شرقه عائد نه قدر کتابلر ،
نه قدر مجموعه لر بولورسکز! بوراده مسائل شرقیه ایله متوغل مؤسسات
یالکیز لسانیات ، عتیقیات ، تاریخ و ادبیات کبی مباحث علمیه
ایله مشغول اولمایوب ، شرقده کذران ایدن سیاسی ، اجتماعی ،
اقتصادی وقایع و جریانلری دخی کونی کوننه تعقیب و مملکتلرینی
دائماً تنویر ایدرلر .

بز شرقیلرک بوبابده کی معلومات مزایسه قریق دو کوک غزته حوادی
ایله مترجم مقاله لره انحصار ایدیور . بز بیلورز که افغانستان اعلان
استقلال ایله مش ؛ آذربایجان جمهوریتی تأسس ایتیش ؛ ایران اجنبی
عسکرلرندن تمیزلنیش ؛ عراق ، حجاز و فلسطین ماندا تحتنه آلتیش ؛
هندستانده بر حرکت ملیه وارمش ؛ مصر دعوای استقلال ایدیورمش .
ایشته بو قدر . بوندن فضله معلومات ایدنیمک ایچون جدی بر مرجع

وكنيش معلوماتى حائز بر منبع آراد سه ق تڭ بر كتابه دسترس ار لا جعفر
پڭ مستخيلدر .

بو حال ، « تعارف » اشكال ايدن الك بيوك نقصانلردندر . بو
نقصانك بوتون شرق ملتلىرینه نه درجه اسناد ايدلديكنى جسارتلهدعا
ايدده بيلمزسه كده اسلام عالمه عائد اولان قسمنده اصرار ايدده بيليرز .
بو نقصان بالخاصه عالم اسلامك مركزى وتورك اقوامنك اميدكاهى
بولنان توركيه ده پڭ مؤثردر .

مثلا ؛ موضوعمز آذربايجان مسئله سنى آلام : تماس ايتديكمز
اشخاصدن بومسئله نك توركيه افكار عموميه سنجه نه درجه ده محتاج
تنوير اولديغنى او كرنك . مثلا مى آذربايجان ايله شمدىكى آذربايجان
آراسنده كى فرقى بر چوقلى ادراك ايدده ميورلر . آذربايجانك مستقل
ايكن كيت كيده بوتون حقوقنك روسيه نه دن ترك ايدلديكنى ،
آذربايجانليرك بوكا نه اچون راضى اولدقلىنى صورالرد راست كلدك .
بولشه ويكلرك آذربايجانه ملت طرفندن چاغرىلش اولدقلىرینه اينانلر
وار . بولشه ويكلره قارشى چيقاريلان عصيانلر ناصل آكلاشلمش ،
ناصل تلقى ايدلمش؟! .. بوده پڭ فجييع بر حكايه . بولشه ويك اداره سنده
بولنان آذربايجانى مسعود كورنلرده يوق دكل . خلاصه جهلدن متولد بر چوق
سوء تفهملر ، ياكلش تصورلر وبوندن دوغان اغبرار كه ايكي قاردهش
ملت آراسنده آرزو اولونمايان انفعال و طارغيلىنى موجب اوليور .

بز كندى حسابمزه « مى آذربايجان نشرىاتى » عنوان عموميسى
ايله نشر ايدده جكمز بر سلسله رسائل ايله آذربايجان احواله عائد
موضوعلرى تنوير ايتك صورتيله بوبابده كى تعارف نقصانى آالتمه يه
سعى ايدده جكز .

آذربایجان جمهوریتی عالم اسلامده تشکل ایدن ایلک جمهوریتدر.
بو جمهوریت عینی زمانده برتورک حکومتیدر؛ تعیر دیکرله، «کوچوک
تورکیه در».

کوچوک تورکیه خلقی ایله بویوک تورکیه خلقی آراسنده کی مناسبات
ایکی قارداش مناسباتی قدر صمیمانه در. بوصیمیتک الجانلی دلیلی «سهور»
معاهده سنک حکم اعدامی آلتنده مضطر ایکن بيله تورکیه افکارعمو-
میه سی آذربایجان استقلالک ائتلاف دولترنجه تصدیقنی کندی مسرتی کبی
تسعید ایله مه سی ایدی؛ نته کیم آذربایجان خلقی دخی بولشه ویک استیلا سی
آلتنده اینله مکده ایکن تورکیه نك معجزه ظفرینی بنسه مکله سونمشدر.
کچیردیکمز بو استحاله کونلرنده عثمانلی ایمپراطورلغنک عنصر
اصلی سنی تشکیل ایدن آناتولی تورک لکی یکی بر حکومت ملیه تأسیس
ایدیور. بو حکومتک خارجی سیاستی، شرقدکی وظیفه سنی حسن
ایفا ایتک ایسترسه، قذاعت عاجزانه مزجه آذربایجان جمهوریتنک
مقدراتنه لاقید قالماسی ایجاب ایدر. بونقطه نظر دن آذربایجان
مسئله سی تورکیه ایچون جدی دوشونوله جک بر مسئله در.

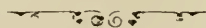
بر مسئله نی جدی دوشونمک اومسئله نی ایجه تدقیق ایتک و اوکره نمکله
قابل اولور. آرتق بین الملل برشکلی حائر اولان آذربایجان مسئله سی
عین زمانده تورکیه ایچون اهمیت حیاتی حائر قافقاسیا مسئله سنکده
بر جزئیدر. حالبوکه بومسئله ده دخی تورکیه نقطه نظر دن محتاج تنویر
برچوق جهتلر واردر.

بزبو خصوصده کی نشریاتمزه ابتدا «آذربایجان جمهوریتنک تشکلی
وشیمدیکی وضعیتی» نی ایضاحله باشلامه نی مرجح بولدق. حرب واختلال
کونلرنده جریان ایدن قاچ سنه لک وقوعات ایله، بو وقوعاتا تقدم

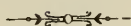
ایدن ادبی وحرثی حادثه‌لری بروجہ اختصار تلخیص ایتک صورتیه ذات مسأله حقده عمومی برفکر ویرمک جهتی دوشوندیک . وقایع وحادثاتی نقل ایدرکن واقعہلرک شخصلرندن زیاده حادثه‌لرک سبیلرینه اهمیت ویردک .

ایلدیده - توفیق اولورسه - دوام ایتدیره جکمز نشریاتک بر مقدمه‌سنی تشکیل ایدن بورساله مزله محترم تورکیه قارئلرند آذربایجون مسئله‌سی اوزرینه جدی برتوجه نظرجلبنه موفق اولورسه ق وظیفه‌مزی کورمش عد ایدرز .

نتیجه‌ده؛ یازیلرمرزده استانبول شیوه ادیبسندن تباعد کورولورسه، آذری اولدیغمز حسیله، محترم قارئلرمرزدن قصورده باقاملرینی رجا ایلرز .

آذربایجان خلقی

حرب عمومیدن اولکی رسمی جغرافیایه کوره آذربایجان، شمالی ایرانده واقع تبریز ایله حوالیسنه دینلیدی . حربدن وبویوک روسیه اختلالندن صوکره دیلدرده طولاشان آذربایجان ، سالف الذکر آذربایجانک شمالنده جنوب شرقی قافقاسیا قطعه‌سندن عبارتدرکه مرکزی باکودر .

آذربایجانلیلر ملیت اعتباریله تورک ، دین اعتباریله اسلام ، مدنیت اساسیه اعتباریله شرقیلدرلر .

کندی لهجه مخصوصه‌سی ایله آناتولی تورکجه‌سنه یاقین برشیوه ایله قونوشان آذربایجان تورکی، مختلف‌شیودلره مالک واولدینی یرلره نسبتله مختلف اسملر طاشیان بیوک تورک آغاجنک بردالیدر .

آذری تورکلرک حال حاضرده اوطوردقلری یرلر من القدیم تورک خلقی ایله مسکون ایدی . کرک باکو ، کنجه ، شامخی ، ایروان ایله تبریز ، مراغه ، اردبیل وسائره کبی ولایتلر وکرک مغان ، آران ، قاراباغ وقاراداغ کبی مملکتلر دایما تورک ایلنک اوطوراغی وتورک خاالرنک اولاغی اولمشدر . بویرلر کندیلرنده برچوق تورک سلاله‌لرینک ایریلی ، اوقاقلی حکومتلر قوردقلرینی وییلرله سلطنت سوردکلرینی کورمشلردر .

« آیل » [۱] نهرینک « قوزغون دکز » [۲] دو کولدیکی یرنده بیوک برسلطت قوران خزر تورکلری میلادی ۷۰۰ سنه لرنده قالمق سحراسی وقومق ساحلی ایله آشاغییه دوشرو اینش ، مغان چولنه یایلمش لدر . ده صوکرده اولری دیگر تورک آقینلری تعقیب ایله مش ، بیوک جنکیز ایله تیمورک جنکاور کوجهلری کور نهری بوی ایله ارس نهری حوضه لرینی ، جیحون ایله سیحونه مائل بولدقلرندن ، کندیلرینه اوطوراق ایتشلدر . سلجوقیلر زماننده بورالر ، آرتق قطعی برصورتده تورک مملکتی حالنه قویلمشدر .

سلجوقیلردن صوکرده بواراحی الدن آله کچمش ، مختلف حکمدار سالالهری اداره سندده قالمشدر . فقط یکدیگری تعاقب ایدن بوسالالهر دخی اکثریا تورک اولوب ، بیوکلری منقرض اولدقده یرلرینی ، کوچکده اولسهرلر ، ینه برر تورک خانلغنه ترک ایتشلدر . بونلردن آذربایجان آتابکلری نامیله اعلان استقلال ایدن شمس الدین ایلدیگز سالالهی ۸۰ سنه حکومت سورمشدر . بووقعه استقلال ۵۴۱ سنه سندده کنجهده اعلان اولمشدر . بوندن باشقه قره قویونلو و آق قویونلو تورکمن سالالهری دخی بوراده حکومت ایتشلدر .

بوندن یوز سنه مقدم روسیه چاریزمی طرفندن استقلال و موجودیتلرینه خاتمه ویریلدن دربند ، قوبا ، لنگران ، شکی ، شیروان ،

[۱] وواغانهرینک تاتارجه اسمی . بواسمک آتایی اسمندن مخفف اولدیغی ملحوظدر .

[۲] اسمنک . بندوایتله مشهور بحر خزرک براسمیده (قوزغون دکز) در .

باکو ، قره‌باغ ، کنبه ، ایروان و نخجوان خانلری دخی آذربایجانلی تورک حکمدارلری ایدی .

تورکلرک بوراده کی حکمرانلقلری هندستان ، عربستان ، ایران و مصرده اولدینی کبی باشقه جنسدن برخلقه عسکری برصنف اولارق حکومت سورمکدن عبارت اولامشدر . عثمانیلردن باشقه اکثر تورک کوچهلری حکومت ایتدکلری خلقه تمثل ایتشکن ، آذربایجان تورکلری - کتله اعتباریله - ملیتک رکن مهمنی تشکیل ایدن لسانلرینی حالیه ابقا ایتشلردر .

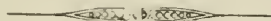
۱۸۰۸ سنه سی ایله ۱۸۲۸ سنه لری آراسنده ، باشده قهرمان ملی جوادخانک [۱] داستانی برمدافعه سی اولمق اوزرده ، مختلف صحیفه لرده کیردن مجادله و محاربه سی نتیجه سنده آذربایجان خانقلری - کندی بئلکلرینی حقیله درک ایتمه دن ، کندیسنی ادراک ایتمش ملی برسیما کوسترمه دن ، تمامیه ایران حرث و نفوذ معنویسی آلتنده ایکن - موقعلرینی معاصر بر اوردو ایله کلن روسک قوت بازو سنه ترک و قضایه تسلیم اولور لر سه ده ، خلق کندینه مخصوص ادبیاتی ، شاعرلری ، عاشق و درویشلری ایله حزن و مسرتی کندی لسانی ایله ترنم ایدیور و کندی ادراکی ایله بوجود اولدیغنی سز دیر یوردی .

اودت ! رحله سی اوستندن اینه من فضولیسی ، کور اوغلو ایله باغری یانیق کر مه آغلایان عاشقلری ، بو عاشقلرک یورک داغلیان

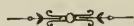
[۱] جواد خان کنبه یی کناز چیچیانوفه قارشی مدافعه ایدن قهرمان در . بو قهرمان کندیسنه دفعه لرله تکرار اولونان تسلیم تکلیفی کال جسارته رد ایدره ک صوک نفسنه قدر مدافعه ایله مش و قلعه طوپی اوزرینه اوطوردیغنی حالده بارچه بارچه ایدیلنجه یه قدر دشمنله اوروشمشدر .

سازلى ايله چوبانلرک روحه سينهن تورکولرى ، چوجوقلرک سوده
سوده اوقودقلرى مانىلرى، آنالرک ياورولرىنى اويوتورکن چاغيردقلرى
نينتيلرى — خواصنک دوشونجه سيله — کندىنى ايرانلى بيلن بوخلاقک
مدهش برضالته اولديغنى کوستريور :

— خاير، دکل ، سن تورکسک ! — ديوردى .

ادبی و ملی انتباه

بوتورکلر آذربایجانی ایکی یه بولن ارس نهرینک ایکی طرفده
ساکن اولوب و قسماً ایرانه شوویا بوضورتله باغلی نیم مستقل برحاله
یاشادقاری زمان محکوم برملت دکل ، حاکم اولارق یاشایورلردی .
چونکه عصرلردن بری ایرانک حاکم صنفی تورکلر تشکیل
ایدیوردی .

آذربایجان خلقی اداره جه کوردیکی آغرانی باشقه لرندن دکل ،
اوز جنسندن کوردیکی ایچون حقیق محکومیتنی ، معنویاتجه باشقه
یر حرثک محکومی اولدیغنی ، درک ایتیهوردی . او ، کیت کیده
فارسلاشیوردی . خواص ؛ تحصیلنی فارسیجه ، کوریور ، فارس تربیه سی
آلیور ، بر فارس کی دوشونیور و کندیسنگ دوغروندن دوغری یه ایرانلی
اولدیغنه قانع اولیوردی . خلقک حل وعقدینی آئنده بولندیران بو
خواص کی ، معنویاتنه حاکم اولان علما صنفی دخی عین روحده ،
عینی تربیه ده وعینی ذهنیتده ایدی .

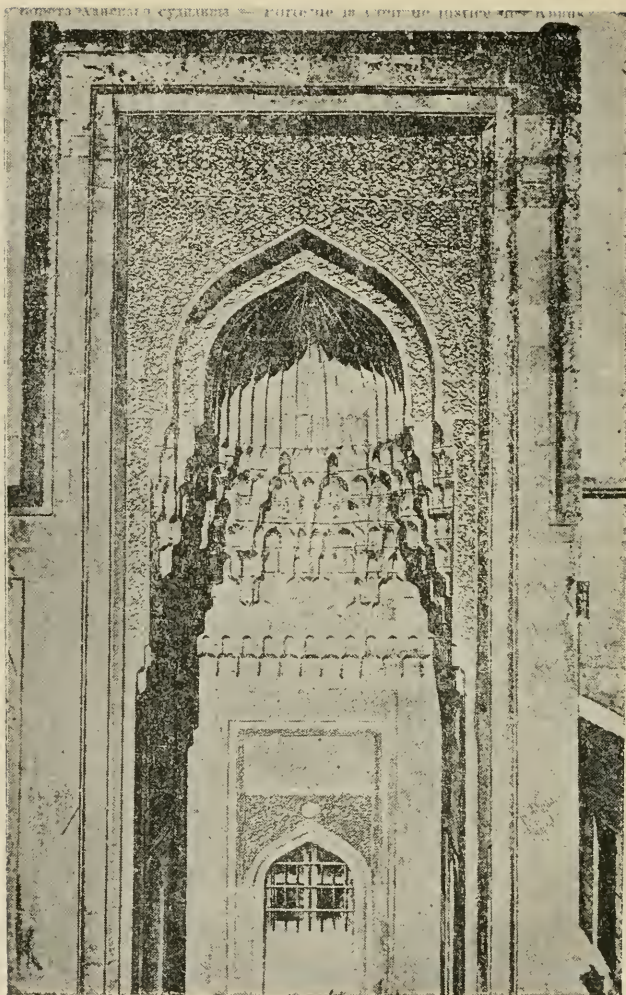
فارس ادبیاته نظم امیلر ، خاقانیلر ، مهستی لر کی استادلر
یخش ایدن بو طوبراقده یتیشن آذربایجان خواصی ، پک طبیعی ایدی که
بر زمان سلیمان قانونینک ییله آزاله قبول ایلدیکی سعدی لسانی

قارشيسنده اريوب كنديلكندن كچمش ، تورك ايله توركجه خور
باقشلردى .

يرانك او پارلاق وجهانها ادبياتى واو ادبيات سايه سنده تربيت
بولان قوتلى معنوياتى قارشوسنده تسليم اولوبده تمل ايدن تورك
خواصنك بالطبع عوام اوزرينده بيوك تاثيرى اولاجقدى . هم
اولمشدى . توركجه ، عوام و كويلو لسانى عد اولنش ، لسان رسمى
و ادبى اولمق اوزره فارسى تعمم ايله مش ، نتيجه ده تحف بر ملت
وجوده كلشدى : ديلي باشقه ، يازيسى باشقه بر ملت !

ماوراى ارس آذربايجانى حالا بو حالده در . اوراده هر كس توركجه
سويلر ، فقط ايش يازى يه كلنجه فارسى كسيلر .

خواص ، دوشديكى بويلاكلش كريودنك چيتماز بريول اولديغنى
سزمدىكي حالده ، عوام پكده لاقيد دكلدى : خلق غيرطبيعى اولان بو
حاله عنصرى بر مقابله ياپيوردي . تورك خلقى خواصدن هيچ بر كي مسه نك
اهميت ويرمديكى بو حاله ، كندى ملتندن اسقاط ايدلمه سنه ، قارشى قيام
ايتمشدى . بو قيامك قهرمانلرى خلق حسيات شاعرانه سندن ملهم و بو حسياته
ترجمان اولان عاشقلا ايدى . لادري مؤلفلرك ياراتديغى « كوراوغلو » ،
« اصلى وكرم » ، « عاشق غريب » و سائر بوكي داستانلر ، يورده ك
ياقان عاشق سازلرينك روحنواز آهنگلرى آلتنده آذربايجان تورك
كتله سنك قلبنه اويله سينيور ، اويله يرله شيوردى كه اونكله دكل
فارسك « نوش آفريني » ، « فرهاد و شيريني » حتى فردوسى ايله
حافظى بيله رقابت ايدمزدى . او ، اوز فردوسيسنى ، اوز حافظنى ،
اوز سعديسنى كندندن دوغما تورك شاعريني و روحندن خبر ورن
آذربايجان مغينسى آرايوردي .

باکوده ۴۰۰ سنه‌ک قدیم برتاریخک یادکاری بولنان خان سرایندن برمدخل
 بوسرای. صنعتکار برروس ممارینک افاده سنجه «تجرایتش موسیق» در.
 خان سرای. نهسته تیک کوزلککندن باشقه تقنیک اعتباریله ده تمایز ایدر. برقچ
 زلزله چیرمش اولان بو بنا کیرچسز و چمتوسز یاپیلمشدر.
 بایجان جهوری تی — ۲ —

برکت ویرسین که خواصنک هپی کندیسندن یوز دوندرمه مشدی .
ایشته بو ، دوغدقلى محیطه دهـا زیاده مربوط قالان آذربایچن
شاعرلى ، خلقك ذوقنى تطمین ایچون تورکجه شعرلر یازمايه باشلادیلر .
خلق اییاتی یاننده برده یازی ادبیاتی وجوده کلدی .

بو خصوصده یالکیز آذربایجانك دکل ، بوتون تورکلكك داهی
شاعرلرندن ، آذربایجانلیرجه ، ابوالشعرا کنيه سنی طشیان فضولی
مرحومك درین بر نفوذی ، بیوک بر مرشدلکی واردر .

فضولی آذربایجانده هریردن زیاده معروف در . آذربایجانك اك
چوق اوقودینی واك چوق سودیکی شاعر فضولیدر . آذربایچن
شعرى صوكل زمانلره قدر عادتاً فضولی تنظیردن عبارت ایدی . فضولی
دیوانی هریردن زیاده تبریزده باصلمشدر . حافظ دیوانی فارسلا ایچون
نه ایسه ، آذربایجان تورککری ایچونده فضولی دیوانی اودر .

« اول سبیدن فارسی لفظيله چوقدر نظم کیم
نظم نازك تورك لفظيله ایکن دشوار اولور .
بنده توفیق اولسه بودشواری آسان ایلرم
نوبهار اولغچ دیکسندن برک کل اظهار اولور »

دیه تورکجه یازمايه باشلایان فضولی ، زماننده تصور اولن
« دشواری » حقیقتاً آسان ایله مشدر . فضولی به بویه برعزم تلقین ایدن
زمانی عین زمانده معاصر بولنان ایران شاهنی بیه تورکجه شعرلر
یازمايه سوق ایله مشدر . [۱] بوبیوک شاعر و داهینك موفقیتی ایله تورکجه
شعر یازمق « سهولتی » کشف ایدلدکن صوکره فضولی تنظیر
[۱] صفویلردن شاه اسماعیل تورکجه شعرلر یازار و خطائی نام مستعار یله
امضا ایدردی . خطائی دیوانی معروفدر .

و تقلید ایدلر چوغالدی . آذربایجان تورک ادبیاتی مستقل بر
جریان آلدی .

بو ادبیاتک هانکی خصوصیت و موفقیتلرله ایلرله دیکنی ونه کی
اثرلر وجوده کتیردیکنی کویترمک کندی باشنه مستقل بر موضوع
تشکیل ایدر . بوراده ایسه بز یالکز بو قدرینی سویله مک ایستز که
آذری ادبیاتنک تکاملی طبق فضولینک حیات ادیسنه بکزر .
فضولی ایلک اوکجه فارسیجه یازمش ، صوکره تورکجه یه باشلامش ، تورکجه
یازارکن ده ابتدا آذربایجان شیوه سی ایله یازمش ، بغداد عثمانیلر
کچدکن صوکره فضولی لسانی کیتدکجه عثمانیلاشمش ، شرق شیوه سندن
تباعدله غرب شیوه سنه یاقلاشمشدر .

آذربایجان ادبیاتی ده بویله در : آذربایجانلیلر ابتدا فارسیجه یازمشلر ،
صوکره صرف آذربایجان شیوه محلیه سی ایله یازان فضولی مشرب
شاعرلری ایله قوجامان بر دور دوام ایله مشدر . بو دفرده اول
قوسی ، نباتی ، صوکره واقف ، سید عظیم ، علی ، راجی کبی
شاعرلر یتشمشدر . نهایت ارچنچی دور کلش : غرب حیات
وافکارینک تأثیرینه کیرن آذربایجان ادبیاتی عثمانی تورک ادبیاتندن
ملهم معاصر ادبی تورکجه ایله یازمایه باشلامشدر . بر طرفدن روس
ادبیاتی دیکر طرفدن ده عثمانی ادبیاتی تأثیرنده بولنن بو دورک
شاعرلری عبدالسلیم زاده محمد هادی ، صابر ، حسین جاپید ، احمد
جواد ، صحت ، مذهب و سائرلیدر .

شمالی آذربایجان ، روس تحت اداره سنه کچدکن صوکره سیاسی
حقوقنی کاملاً ایتیرمش ، محکومیتک آجیسنی تمامیه طامشدی . اولکی
زمانده او ، کوردیکی حرث محکومیتنی مشترک بر دین و مشترک مدنیت

تأثیری ایله سزمه یوردی . چونکه او زمان مایتنی - سوزك بو کونکی معناسیله - دها مدرك دکلدی . کیتدجه فارسلاشان آذربایجان تورکی بودفعه روسلاشدرملق سیاستنه معروض قالیوردی . طبیعی ایدی که بوحال خلقك حساس عصبلرینه طوقینور ، مدافعه نفس حسلرینی دریندن غیجیقلیوردی . بونك ایچونده خلق کندیسینی دوشونمکه مجبور ایدی .

چاریزم، آذربایجان روسلاشدرمق ایچون ایکی جبهه دن کلیوردی: برطرفدن خلقك حسیات دینه سنی اداره ایدن علما وملالری کندی قونترولنه تابع طوتیور، دیگر طرفدن ده ملی تربیه میدان ویرمیهرك خلقی روس مکتبلرنده (اشقول) اوقومهیه اجبار ایدیوردی . برنجی مقصدك تأمین ایچون شیئی وسنلره مخصوص اولمق اوزره آیری آیری ایکی اداره روحانیه تأسیس ایله مش ، بوتون ملا وافندیلری بو اداره واسطه سیله کندیسنه تابع برر مأمورکی قوللانمشدی. ایکنجی مقصدی تأمین ایچونده معین روسلاشدرمه پروغرامیله اشقوللر (مکتبلر) تأسیس ایدلمشدی .

خلقه ده نه بو مأمورانی قبول ایدن ملالره اعتماد ، نه ده مذکور اشقوللاردن چیقان بکیزادهلره اعتبار واردی . حکومت طرفندن تعیین اولنان ملالره « دفتر ملاسی » [۱] روس اشقولنده اوقویان کنج لره ده « روس بالاسی » دین خلق کندی حس فطاریسیله سزدیکی روسلاشدرمه سیاستنه بیلدیکی کبی مقابله ایتمشدی . او ، دفتر ملاسنه

[۱] حکومت طرفندن تعیین اولنان اماملره (ملال) وقایع اربعه دینان نکاح ، طلاق ، تولدات ووفیات وقعلرینی قید وثبیت ایتک اوزره حکومت طرفندن دیوانی دفترلر ویرلمشدی .

اوز « آخوند » ینی ، حکومت اشقولنده کندی « مکتب خانه » سنی قارشی قومیشدی .

هرنه قدر خلقك محكم دوتدینی « آخوند » ایله « مکتب خانه » تمایله کنديسنك دكل ، ایران نفوزينك مؤسسهلری اولسهده ، روحنه یابانجی بولنان روسلغه قارشی بو مؤسسهلر دهاملی ، دهاموغما ایدی . بوكا کوردهده او ، « آخوند » ك حریتی و « مکتب خانه » نك استقلاللی ایچون یاپدینی مبارزدهده پك حقلی وبومبارزدهده پك معقول ایدی . چونكه او ، سیاستاً مغلوب اولمشسهده ، معناً برباد اولمق ایسته میوردی .

فقط خواصینه یا کلمشدی : وقتیه فردوسينك رومانیزی ، سعدينك درین حکمتی ، حافظك طاتلی غزللری قارشيسنده بایلان « میرزا » بودفعهده لرمیتوفك طاعلرده اوچان روحی ، پوشكينك صو کبی آقان لطاقی ، تولستویك مسیحانه فلسفه سینه وورولمش بر « اوچیتل » ایدی . [۱]

سنهلر کچدی ؛ بر طرفده « میرزا » ، دیگر طرفده « اوچیتل » دوردی . بونلر بر چوق زمان آ کلاشامادیلر . فارسلاشمش میرزا کبی ، روسلاشمش اوچیتل دخی خلقك حدساً دويدینی مطلبی بر چوق زمان درك ایدهمدی . نهایت بر چوق کجواچلردن کچیدی . مکتب ومدرسهلره قارشی اصولسز مبارزلردن صوکرده « اوچیتل » مقصدی آ کلا دی ؛ بیلدی که : سعدی بی ده ، تولستوی ده تورك خلقنه او کرتمك ، تورکی اونلرله آشنا ایتمك هم لزومنی ، هم فائده لیدر . فقط بونلکه برابر تورکی کندی سعدی سندن ، کندی تولستویندن محروم ایتمك اولمز .

[۱] فارسیده کی میرزا اصطلاح اولارق معلم معناسنه کلدی کی ، روسجه اوچیتل دخی عینی معنایی افاده ایدر .

سعدی نی ، تولستوی و سائر دنیا مشاهیر ادبی آ کلامق ایچون
 کندی فضولی لری ، نباتی لری ، نادر کوچو کده کورونسه لر ،
 سیدلری ، صابرلری ، جاویدلری ، جوادلری او کرده لیدیلر .
 بوزمینه روس مکته واسطه سیله مدنیت حاضرده ی آز چوق
 درک ایتش عرفا ایله خلق آراسنده یکدیگرینی آ کلامق دوری
 باشلادی .

بوندن ۵۰ - ۶۰ سنه اول معاصر آذربایجن ادبیاتنک بنسی
 قورولدی . شرق مدنی ایله مکمل صورتده مجهز و روسجه واسطه سیله ده
 غرب مدنی تنک اساساتی ایله آشنا بولان میرزا فتحعلی آخوندزاده ایله
 باشلایان تیاترو ادبیاتی ، نجف بک وزیروف ، عبدالرحیم حق ویردیف ،
 سلطان مجید غنی زاده ، نریمان نریمانوف ، جلیل محمد قولی زاده کی
 محررلر طرفندن تنظیر وادامه ایدلی . میرزا فتحعلی نک قومیدلری
 تورک عالمنده یازلمش ایلك قومیدلردر . منقذرجه «شرق مولیر» ی
 لقبی قازانان میرزا فتحعلی نک مجموعه آثار ی روسجه ، آلمانجه ،
 انکلیزجه قسماً ده فرانسزجه ترجمه ایدلمشدر .

تیاترودن بحث ایدنجه آذربایجان موسیقیسندن بحث ایتمه مک قابل
 دکلدر . تیاترو صنعتی آذربایجانده اولدینی کی اسلام عالمنک هیچ بر
 طرفده یلریله مه مشدر . بوراده تورکجه اوپه را ، اوپه ردت تأسیس ایدلمشدر .
 ایلك آذربایجان بسته کاری عزیز بک طرفندن کفته سی فضولی نک
 اولمق اوزده « لیلی - مجنون » اوپه راسی بسته لشمس ؛ بوندن باشقه « اصلی
 و کرم » ، « عاشق غریب » ، « شاه عباس و خورشید بانو » کی دیگر
 اوپه رالره « آرشین مال آلان » کی اوپه ردتلر دخی بوتون قافقاسیاده ،
 ایرانده ، قسماً ده تورکیه ده مشهوردر . « آرشین مال آلان » اوپه ردت ی

استانبول صحنه‌لرنده آماتورلر طرفدن کوسترلدیکی کبی، ارمیجه، کورجوجه و روسجه یه دخی ترجمه ایدلش و تیاترو موسملرنده دفعه‌لرله تکرار اولمشدر.

تیاترو یازیلرینی متعقب غزته تأسیس‌نه باشلامش، ۱۸۷۵ سنه‌سندە مرحوم ملک‌زاده حسن‌بک زردابی طرفدن «اکیچی» غزته‌سی تأسیس اولومش، بوندن سوکره انسی زاده‌لر طرفدن تأسیس اولونان «ضیاء قفقاس» ایله «کشکول» غزته‌لری چیقمشدر. برنجیسی ۱۸۷۷ سنه‌سی روس-تورک محاربه‌سی زماننده کی نشریاتندن درلائی حکومت طرفدن قبادلش، اکینجیلرده برقاچ نسخه چقدقدن سوکره کندیلکلرندن توقفه اوغرامشلردر. (۱۸۸۰ و ۱۸۹۱)

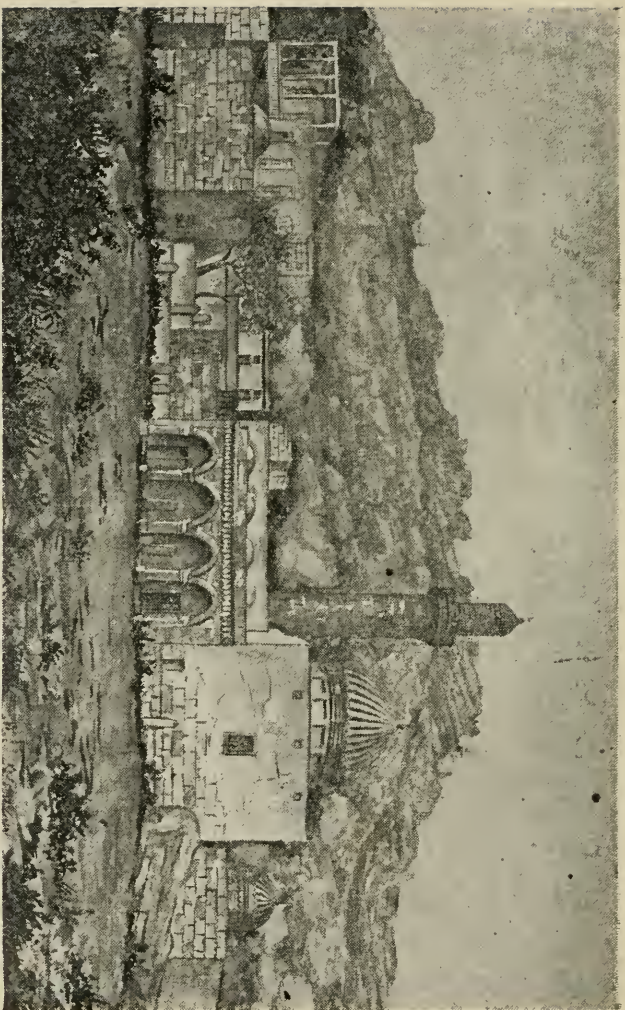
۱۹۰۵ تاریخنه قدر آذربایجان ادبیات و مطبوعاتی منتظماً تأسیس و ترقی ایدمه‌میشدر. یالکز ۱۹۰۳ و ۱۹۰۴ سنه‌لرنده تفلیسده انتشار ایدن «شرق روس» غزته‌سی بو اوزون سکوت دورینی بتیرمشدر. شاه‌تختنسکی محمد آغا طرفدن تأسیس اولونان بو غزته برسنه دوام ایتدکن سوکره باکویه نقل ایلمش و بوراده قیامشدر. فقط روسیه انقلاب صغیرینی تشکیل ایدن ۱۹۰۵ سنه‌سی، روسیه تورکلری ایچون ملی انکشاف دورینک ابتداسنی تشکیل ایلمیشدر. مؤسسات اجتماعیله حریت مطبوعات نقطه نظرندن برپارچه مساعدات ایله نتیجه پذیر اولان بو انقلابدن بالاستفاده بوتون روسیه تورکلرنده اولدینی کبی آذربایجان تورکلرندهده سرعتی برحرکت ملیه باشلادی. بو حرکت بر طرفدن ملی مطبوعات تأسیسی، دیگر طرفندن ملی مکتب و امور دینیله ملتنک کندیمی طرفدن منتخب اشخاص و مؤسسات واسطه‌سیله اداره ایدیله‌سی دعواسندن عبارت ایدی.

باکو بو حرکات ملیه نك مرکزی ایدی . ۱۹۱۴ سنه سی حرب عمومی سنك ابتداسنده باکوده تورکجه ایکی یومی غزته (« اقبال » و « صدای حق ») نشر اولنیوردی . مسلم نلرک حقوقنی مدافعه مقصدیله برده روسجه « قاسپی » غزته سی چقیوردی . بوندن باشقه برقاچ عددده تورک مطبعه سی موجود بولونیوردی . بو غزته لر ۱۹۰۵ نجی سنه سنده محترم آغا اوغلی احمد بکله ، حسین زاده علی بک طرفندن تأسیس اولونان « حیات » و « ارشاد » غزته لرینک باشلادق لری مجادله ملیه یی دوام ایتدیری یورلردی . حرب عمومی ائناسنده تأسیس ایدیلن « آچیق سوز » [۱] غزته سی دخی بودعوای مدافعه ایدی یوردی . « آچیق سوز » ایلك دفعه اوله رق او وقته قدر قافقاسییا مسلمانی و یاخود تاتاری دنیلن خلقلک تورک اولدیغنی صراحت و اصرارله میدانله قویمش و بو خصوصده حرب سانسوری ایله مبارزه ایتک ضرورتنده قالمشدی .

مطبوعات یومیله دن باشقه برقاچ هفته لوق ادبی ، سیاسی و مزاح غزته لری دخی نشر اولنیوردی که بونلر میاننده « ملا نصرالدین » مجموعه سی آذربایجان مزاحنک خلق ایتدیکی برشاه اثردر . ادبی مجموعه لر دن اک ممتازی محترم حسین زاده علی بکک تحت مدیریتتده چیقان « فیوضات » مجموعه سی ایدی . فیوضات مجموعه سی ، آذربایجان ادبانی عثمانلی ادبیاتی تقلیده سوق ایدن اک بیوک عامللردن بریسی اولمشدر .

باکو مطبوعات ملیه یه مرکز اولدینی کبی ، اوزمان جمعیات خیرییه صورتیله تشکیل ایدیلن ملی مؤسسelerه دخی مرکز اولمش ایدی . باکو مسلمان جمعیت خیرییه سنك حرب عمومی ائناسنده تورکیه جهاسندن تهجیر ایدیلن الویه لئنه مسلمانلرینه تشکیل ایله دیکی یاردم بوتون روسیه

[۱] « آچیق سوز » ک مؤسس و محرری بورساله نك مؤلفیدر .

باکو جو ارندہ کاش « بی بی - ہیبت » زیارت گاہی : فصل مخصوص زندہ آذربائیجان ادبیاتندہ کی موقع مخصوصی
ذکر اولادان محترم حسین زادہ علی بکک یافغانی بویا ایله ترسیم ایتدک لکری قابوردن قوریہ ایلمیشدر

مسلمانلغنی تهییج ایلهدی؛ مذکور جمعیتک تورک اسر ای حربنه کوستردیکی
معاونت دخی آریجه شایان قید وتذکاردر .

بوجعته مخصوص اولارق باکو تجارلرندن مرحوم موسی نقیف
طرفندن یاپلان بنا ، که ۱۹۱۸ ده بولشه ویکلرله ارمیلر طرفندن
یاقلامشدر، بلکهده عالم اسلامده بویله بر مقصدله یابلس بنالرک، عظمت
اعتباریله، برنجیسیدر. بونک یاننده دوران دیگر بر بنا دخی شر قکاری
طرز معماریسیله نظر دقتی جلب ایدیور . بو، آذربایجان تورکلی
آراسنده باقیات صالحاتیه مشهور حاجی زین العابدین افندی حضر تله
ینک ایلک دفعه اولارق تأسیس ایلهدیکی مسلمان دارالمعلمتیدر . ملی
ابنیه لردن بری ده « سعادت » جمعیتک مکتب اولق اوزره یاپدیردینی
محتشم بنادر .

بومؤسسهلردن باشقه باکودده نشر معارف مقصدیه « نجات »
« نشر معارف » و « صفا » جمعیتلری دخی تأسس ایتشدی .

آذربایجان حیات ملیه سنده تأثیرات مهمه سی بولن ایکنجی
مرکز کنجه در. کنجه ده تأسیس ایدیلن « مدرسه روحانیه » وقتیه
ملیت پرورلک روحنک تقویه ایدیلن المهم مرک ی ایدی. بورادن
آذربایجان برچوق معلملر ، محررلر و شاعرلر قازانمشدر . مذکور
مکتبک اهمیتنی درک ایدن چاریزم بوراسنی چابوق قیامتله « تهلکه »
نک اوکنه کچمک ایسته مشدی . ناصل که باکودده کی نشر معارف
دارالمعلمینی ایل « سعادت » مکتبلرینی دخی عینی جزایه اوغر اتمشدی .

*

* *

تلخیص ایتدی کمز بو ادبی ابتداء، آذربایجانک اقتصادی واجتماعی
انکشافی ایله مشروط ایدی. آذربایجان خانقلر شکلنده روسیه اداره

سنه كچدىكى زمان اقتصادجه دهها منكشلف دكلدى . هر خانلق كندى
ياغنده قاوورولور قپالى براستحصال محلى ايدى . بر محل ايله ديكر
محل آراسنده كى مناسبات پك محدود ايدى . هر خانلق قرون وسطائى
فهئودال بر حيات كچيريوردى . شهرلر كوچوك قصبه حالنده ،
صنايع آل ايشندن ، تجارت بسيط برمبادله دن عبارت ايدى .

اوزمانكى اجتماعى حيات ، اوزمانكى سياسى دويغولر ، بالطبع ،
بوشرائط ماديه ايله مشروط ايدى . ادبيات دخى بويله خان محفللرينه
مخصوص كوچوك بر « سراى ادبياتى » حالنده ايدى . بو ادبيات محلى
ذوق وغرضلر تائيرنده محدود برشى ايدى . بر محفل ادبى ايله ديكر
محفل ادبينك مناسباتى عادتاً بر شهر ايله ديكر شهر آراسنده جريان
ايدى يوردى . بوجريان چوقده صيقى وصيمى اولامازدى . حقى مخاصم
بولندقارى بيله واقع اولوردى . ادبى محفللر آراسنده كى خصومت
عصر مزكده بيلديكى بر حقيقت در . فقط بو مخاصمت محل اعتباريله
دكل ، زمره ، صنف ويا طبقه اعتباريله در .

قافقاسيايه اينن روسيه ، بيوك پترونك اصلاحاتى ايله قوت بولمش
بر روسيه ايدى . عصرى اصوللارى تطبيق ايتمكه بو ، انكشافه مايل
بر دولت ايدى . عصرك هر بيوك دولتى كې بوده ايمپريالزم ايدى آلنى
تعقيب ايدى يوردى . بو استقامتده كى ميل وانكشلفى ايله اوجنوبه دوغرو
يايلىوردى ويولى اوستنده اسلام دولتلرنى كوري يوردى . قافقاسيا
اونك ايچون بالخاصه مهم ايدى . قافقاسيا يوللرنى ياتمق ، منابع
ثروتى ايشلتمك ، بحر خزرده سير سفائن وجوده كيتيرمك
پلانلرى اقتضاسندن ايدى . بو پلانلر قوده دن فعله كلهسى ، بالاخرده ،
باطوم ايله باكوئى روسيه نك مهم مركزلرينه ربط ايدن دميريوللرينك

انسانی ایلاتوچ ایدلدی. نتیجه ده قافقاسیانک محیط جغرافیسی دیکشدی. دائماً رقیب و مخاصم شکننده یاشایان ضعیف خانقلر یرنده بر اداره یه تابع اقتصادی بر کل وجوده کلدی. بوندن کلان فائده نك قسم مهمنی اولا روسیه یه، صوکره یرلی خرسیتازلره انحصار ایتک روسیه پولتیقه سنک ایجابندن ایدی. مع مافیه قافقاسیانک آذربایجان قسمی دخی ایستر ایسته مز بوندن مستفید اولدی: آذربایجان شهرلری بیودی؛ آزالرنده مناسبات و مبادله آرتدی. خانقلر زماننده کی خصوصیتلر دفع اولدی. مملکت اقتصاد و تجارتجه انکشاف ایتدی؛ تکامل یولنه کیردی. بوتکامل فعال بر دور استحصال وجوده کتیره دک تقسیم مساعی یی موجب اولدی. تقسیم مساعی سایه سنده ده اجتماعی یکی زمره لر تشکل ایدیوردی.

روسیه نه اوروپا کبی اوروپا، نه ده شرق کبی شرق ایدی. بیوک پترو «تنظیمات» ندن صوکره روس اداره سی فهئودالزم باقیاتیه بورژوآ اساسلرینی تحف بر صورتده مزج ایتشدی. بونک ایچون ده او، دیکر اوروپا مملکتلرینه نسبتله غایت بطی آدیملره ترقی ایدیوردی. مع مافیه صوک ربع عصرده روسیه قاپیتالیزی ایجه ایلریله دی. نتیجه ده خاطری صایلیر بر ده موقراسی تشکل ایتدی. روسیه قاپیتالیزمنک انکشافنده با کونک رولی مهم ایدی. باکو اکثر روسیه صنایعنک و بوتون دمیر یوللرینک (پتروئل سایه سنده) محرکی اولدینی کبی، کندیسیده غایت مهم تجارت و صنایع مرکری حاله کلدی. بوخصوصده او، پترولندن باشقه جغرافی وضعیتنه دخی مدیوندی. بوراسی روسیه ایله ایرانی، ایران ایله تورکستانی، روسیه ایله قافقاسیایی تجارتله باغلایان یکانه بر لیمان ایدی.

باكونك بو موقى شىمىدىكى جەمئىيەتلەردە مەھم اولان دەموقراسىنىڭ
 تەشكىلى ايلەدە آرتدى . بورادە دىكەر غەنىرلەرلە بىر تورك صنوف
 جەمئىيەسى دىخى وجودە كەش، تورك دەموقراتىياسى تأسس ايتىمىدى .
 اوتە، خانەلەر الغا ايدىلش، يرنە - سوق تارىخىلە - واحد بىر
 توركلەك وجودە كەشدى . ايرىغەك تىمالى بولان خانلەك الغاسى ايلە قەبەلە
 بىر شەرە انقلاب ايلەش مى وحدتى موجب اولان دەموقراسى دوغىمىدى .
 بۇ دەموقراسىنىڭ طبقاتى ايجندە فنون غەنىرە ايلە مەجەز مەخسۇسلەر، منورلەر،
 ازباب صنایع، تجارت اهللى، غەملە قىسمى ايتىشىوردى . بو صنوف ايتدە
 روس ادارەسنە، روس غەنىرە پەك دە مۇخالف دىكەلدى . بالەكس مە
 شىدە روسىيە تەقلید ايتەك بو صنف پەشەرلەرنىڭ صفت فارقەسىنى تەشكىل
 ايدىيوردى . بونەك ايجون اولارە «روس مآب» دىنلىردى . روس
 مآب لەك مەابلەندە ايسە «ايران مآب» لەر دورىيوردى . ايران مآب لەر
 روس ادارەسنىڭ تەئىرىلە موقەلرىنى بىكى قوتلەرە ترك ايتەك ايسە مەين
 اسكى طبقات جەمئىيەنىڭ مەفكۇرە جىلارى ايدى . بىر ئىچىلەر بىكى تەشكىل
 ايدىن جەمئىيەنىڭ غەنىرەلەرى (لەيەرال)، ايكەنچىلەر ايسە مەفكۇرەكار
 (قونسرواتور) لرى ايدى .

غەنىرەلە مەفكۇرەكارلەك مەبارزەسى سەلرە دوام ايتدى .
 «اوپىتەل» ايلە «مىرزا» مەخسۇم بولنوركن مەفكۇرەكارلەر غەنىرەلەرى
 تەكفىر ايدىيورلردى . بالا غەنىرە بو حال تەبدىل ايتدى . غەنىرەلەر زەمەرسى
 قوانىن جەمئىيەنىڭ سوقى ايلە كەندىسىنى حقوقاً واقتصاداً تەضىق ايدىن
 روسلەرە قارشى لىواى غەنىرەلەر آحق مجبورىتەدە قالدى . دوغرىدەرە
 شەرلەر بىيور، بورادە دەموقراسىنى تەشكىل ايدىيوردى، فقط بونەكە
 بىر شەرلەر روسلەرە بىيور، مەجەرت سىياسىتى رىلەرە، رىلى

مستحصللرەمیدان انكشاف ویرمه یوردی . بوکا قارشى تورك منورى ، تورك تجارى ، على العموم تورك مستحصلى مبارزه ایدەجکدى . بوآغر وظیفەدە او ، يالکز مبارزه ایدەمزدی : خلق کتله سنى دە بوجداله سوق ایتەلیدی . بونک ایچون اوکاتأثیر ایتک ، اوکا خطاب ایله مک لازمدی . ایشته بولزوم حس ایدلیدیکى آندە منوراندن بر قسمنک خلقه دوغرو کیدیشی باشلامشدر . منورانک بوتشبی تجاردن بر قسمنک مظاهرت و معاوتيله قوت بولشدر . بوخصوصده مطبوعات موقوتە تأسیسنک پک مهم رولى اولشدر .

مطبوعاتک تأسیسى ایله قافقاسیاده سیاسى ، اجتماعى وملى بر فکر تشکل ایدیوردی . افکار عمومیه وجود بولیوردی . حیات ملیه ایچون پک مهم اولان بر طاقم مسئله لر مذاکره اولنیوردی . غزتلرک بوکونکی ملیت لر تشکلندە اوینادقلرى رول معلومدر . بورولنى اولنر روسیه تورکلکی ایچون دخى ایفا ایدیورلردی . اولنر خلقده هم ملی دوغولر اویندیریسور ، هم ده مە صد ملیه دن اولان مسئله لرى تنویر ایدیورلردی . تورکجه مطبوعاتک ترویج ایله دیکی مسئله لرى تحلیل ایدرسەک آشاغیدەکی موادى تلخیص ایدەیلیرز :

۱ — اصول جدیدە مسئله سى . مکتبلردە تورکجه نک اصول صوتى ایله تدریسی ومدرسه پروغرامنه فنون جدیدە نک ادخالى .
۲ — ملی مکتبلر کشاد وتأسیسى . اولجه موجود محله ، کوی وجامع مکتبه نرنده کی فارسى یرینه تورکجه اوقوتمق وعصرى اصوللره یکی مکتبلر کشاد ایتک .

۳ — حکومت مکتبلرنده تورکجه نک تدریسنى طلب ایتک .

۴ — اداره روحانیه لرله اوقاف اسلامیه اداره سنک اهالى اسلامیه

طرفدن منتخب علما و مأمورین طرفدن اداره سی فکری ترویج
ایله مک . [۱]

۵ — مسلمانلر ایچونده سائر ملتلرده اولدینی کبی نشر معارف
و امور خیریه ایله متوغل جمعیتلر تشکیلی .

۶ — بلدییه و دوما (روسیه مجلس معوثانی) اتخا باتنده مسلمانلر
حقده روا کورولان تقیدات قانونیه قارشلی مجادله . باکو، کنجه
و علی العموم قافقاسیا بلدییه لرده مسلمان اعضا مجلسک نصفدن فضله سی
تشکیل ایدمزدی .

۷ — وطندا شلق و اهلیت حقک هرجه تجه مسلمانلر تشمیلی
ایله حقوق سیاسیه رملکیه ده دیگر وطندا شلرله مساوی طو توملق .

۱۹۰۵ سنه سی انقلابندن سوکره چوغلان مطبوعات بوکبی مطالبک
ترویجی ایله کوتلی بر جریان یاراتمشدی . بو مطالب یالکیز غزته
ستونلرده قالمایوب قسماً حیاتاً تطبیق ایدلمش، قسماً دخی مختلف زمانلرده
حکومه و یریلن استدعالر و اجتماعلر طرفدن چیقارلان قرارلر

[۱] روسیه مسلمانلرینک حیات ملیه سنده بومسئله بالخصه مهم بر موقع
احراز ایلشدیر. آذربایجان تورک لرنده ایسه بومسئله یالکیز « اداره روحانیه » نک
انتخاب اصولیه تأسیسی طلب ایتدی. قالمایوب ، عینی زمانده اتحاد اسلام فکری نک
ترویجیه دخی واسطه اولشدیر . آذربایجان تورک لری روس حکومتی طرفندن
شیعه و سنی ناملری ایله ایکی مستقل مؤسسه شکنده تأسیس اولنان اداره لک
« اسلام اداره روحانیه سی » نامیه توحیدینی دخی طلب ایدیورلردی . بو طلب
۱۹۰۵ نجی ییلده ماورای قافقاس اهالی اسلامیه سی نامنه والی عمومی به و یریلن
استدعاده یربولدینی کبی، شیعی و سنی اختلافلرینک ازاله سی چاره لرینه حصر اولنان
اسلام قرغمرلرینک مقرراتنده دخی تأییت ایلشدیر . شایان قید درکه شیعی
و سنی اختلافلری هر یردن اول آذربایجان تورک لری آراسندن قائم شدیر ، که
وحدت ملیه سنی درک ایدن بر جمعیت ایچون بوغایت مطلوب ایدی .

ماتریال تشکیل ایله مشدر . بو مقاصدك ترویجی ایچون علنی و خفی اولق اوزرد مختلف قومیتلر ، جمعیتلر و فرقهلر تشکیل ایله مشدر . بعضاً قوتلی ، بعضاً ضعیف بر بنیه مالک اولان بوسیاسی عضویتلرک باشلوجه طلبنی چاریزم اصول اداره سنك دیکشمه سی تشکیل ایتشدر . بوجمیتلردن اکثری بر چوق زمان چاریزم علینده اولان اختلال فرقه لری ایله تماسده و بعضاًده اتفاقده بولمشلردر .

۱۹۰۵ انقلابی، انقلابچیلرک آرزوسی وجهله انکشاف ایدمیبوب ارتجاعك غلبه سی ایله حرکات انقلابیه توقفه اوغرادی . بونك اوزرینه شدتلی بر ارتجاع باشلادی . بومناسبتله اجرا اولنان تعقیبات نتیجه سنده ، دیگر روس فرق سیاسیه سی کبی ، مسلمانلرک دهها رشیمه حالنده بولنان جمعیتلری دخی پراکنده برحاله کلدی . روسیه جمعیتنده شوودن بر سیاست جریانی باشلادی . بوجریان بالقان محاربه سی اثناسنده شدتلی برصورت آلدی . روس شوونیزمی دوغرودن دوغرویه تورک عالمه توجه اولومشدی . روس ادباسندن معروف بریسی بالقانلرد کیدن صلیب احمر هیئتنی تشدیع ایچون یازدیغی مقاله ده « براسلاو ، برخستیان وارکن تورک یارالسنه باقاییکز » دییوردی . بوشورنیزم عینی زمانده غیروس اولان ملتلرده کی جریان ملی تی تعدییه ایدیوردی ؛ بالخاصه تورک ملیت پرورلکی قبارییوردی . روس دارالفنوننده او قویان آذربایجن طلبه لرینك کیفده طوبلانان اجتماعی کشف واعضاسی توقیف ایدلمشدی . « هلال احمر » فائده سنه یاپیلان پروپاغان بوزمانکی حسیاتك ترویجی ایچون اك مناسب برواسطه اولیوردی . باکو قادینلردن کوبه لرینی ویرنلر اولمشدی . کنچ معلملر و طلبه لر درسارینی آتدق تورک اوردوسنه کوکللو کیدیورلردی . بوزمانده اکثری ۱۹۰۵ سنه سنده کی انقلاب

جمعیتارنده تجربه کورمش کنجاردن متشکل خنی بر جمعیت سیاسیه وجوده کایوردی. بوجعیت روسیه ده یاشایان تورک لری هر جهتجه روسلر ایله مساوی برحقوقه مالک کورمک ایسته یور، عین زمانده بوتون تورک و اسلام عالمنک حریتنی دخی امل اتخاذا ایدیوردی. جمعیتک مفکوره سی ملت لر آراسنده تام بر مساوات حقوق تصوری ایدی؛ بونک ایچون ده « مساوات » نامنی آلمشدی.

مذکور جمعیتک اوزمان نه کبی بر روحله متحسس اولدیغنی ارئه ایتمک ایچون وقتیه « سیل الرشاد » غزنه سنه درج اولونان بیان نامه سندن بر قسمنی بورایه نقل ایدیورز:

« بیلکیزو آگاه اولیکز که بزم یکانه چاره نجاتمز تورکیانک استقلال واونک ترقیسنده در. اگر بزشیمدی ده اولکی حسسز لکمزدن واز کچمزه سکه، بویوزدن دنیانک کوزی اوکنده حق انسانیت و ملیتمزی غائب ایدوب اغیاره اجیر، تابع وعادتا اسیر لکده قالا جغمزه شبهه ایدیه سین. . . .

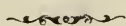
« جمیع عالم بیلور که بومحاربه بی خلافت اسلامییه مالک اولان تورکیایه آچان بالقانک کوچوک ووافق حکومتلری دکدر. زیرا شیر، نه قدر ضعیف اولسه ده، چاقالار و تیلکیلر اوکا یاقین کلکه جرأت ایده مزلر. بویاشلری ایشله ن انسانیت و اسلامیت دشمنی و « ژاندارم عالم » لقبی ایله ملقب اولان شمال آیوسی روسیه حکومت مستبده سیدر که، هر کون نه قدر لوازم صحیه، اطباء، اغانلر و کوکلی آدیله بولوک بولوک نظامیلر (یعنی عسکرلر) کوندیریور.

« شو ساعتده بلغار، صرب و قره طاغیلرک نظامی صفرلنده حدسز، حسابسز روس ضابطلری و طو پجیلری مبارزه ایتکده در. عثمانیلرک مغلوبیتی حقنده چکیان تاغرافلر هب مجموعلدر. بوضورتله اولر بر طرفدن روسیه دن حربه کیدنلره جرأت ویرمک، دیگر طرفندن ده مسلمانلری قورقوتق ایستیورلر. عالم اسلامک باشنه کلن بلالرک اکثریسنه، بلکه ده هپسنه اشو و حکومت مستبده سبب اولمشدر. دیگر مملکتلرده کی اسلام قارداشلر مز جان و مال ایله معاونتده بولندقلری حالده بز روسیه مسلمانلری نه دن بر جاد کبی طوکشنر!

« البته مسلمان اولان کیمسه لر، حس ملیتی اولان شخصه لر، بیضة اسلامی دین وملتنی بوقدر دوچار سغالت وکرفتار ذلت کورونجه غیرت ملیه وحیت دینیهمی هیجانہ کلوب قرآن عظیم الشانک دین احمدی ولوای محمدینک استقامت واستدامتی یولنده وارد اولان (ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم واموالهم بأن لهم الجنة یقاتلون فی سبیل الله فیقتلون ویقتلون وعداً علیہ حقاً فی التوریه والانجیل والقرآن ومن اوفی بعهده من الله فاستبشروا بیعکم الذی بايعتم به ذلک هو الفوز العظیم) آیه وافی هدایه سی مفادنجہ جان وماللرینی درینغ ایتمز لر .
ایدنلر خائن ملت ودشمن دین وبنی غیرتدر لر . » [۱]

حرب عمومی و اختلال کبیر

حاکمیت ملیه دعواسنک ۱۹۰۵ سنهسی روسیه انقلاب صغیری نتیجهسنده ، ملی مکتب ، ملی مطبوعات و ملی جمعیاتر تأسیسنه عائد جزئی مساعدلر کبی قازاندینی محصوللر واردی .

دوغرودرکه بو محصوللر کمیت اعتباریله چوق محدود ، کیفیت اعتباریلهده پک یکی ایدی . مع مافیه بومساعدلردن استفاده ایدن قافقاسیه تورکاککی بیوک محاربه عرفهسنده و اختلال کبیرک باطالادیفی زمانده پکده حاضرلقسز دکلدی . کرچه وظائفومقاصد ملیهنک اعظمت ومشکلاتی ایله متناسب بر تشکیلاته دهامالک دکل ایدیسهده ، آرتق سیاسی ادرا کدن محروم ، آرزوی ملیسی تعضو ایتهمششکلسز برکتله حالنده دخی دکل ایدی . حیاتی ابراز ایدهجک واسطهلرده مالک ، دیری ویا شامق ایسته دیکنی حس ایتدیردهجک ذیروح بروجود حالنده ایدی .

اون سنهک کوچوجک بر فاصله ، آذربایجان تورکاککی متعدد مطبوعات ، مختلف مؤسسهلر ، سیاسی محفللر ، خنی جمعیتلر ، زماندن ، مکندن آکلار منورلرده مالک ، ادراکوشعور صاحبی بر جمعیت حالنه قویمشدی .

بوجمیت ، ۱۹۱۴ سنه سنده پاتالایان عالمشول محاربه نك آلت اوست ایله دیکي مفهوم و قیمتلری حساساقله تعقیب اییدیور؛ طولرك كورولتوسی ایله برابر قویان « ملترك حق مقدسدر ! » نداسنی دورت قولاقله دیکه یوردی . او ، محارب بولنان بوتون دول معظمه رجالی آغزندن صیق صیق ایشیدیلان بو شعارك صمیمتیه دكلسده ، بوبیوك حقیقتك ایستر ایسته مز مظفر اولاجغه ایمان اییدیوردی . حرب عمومی ائناسنده ، دها روسیه انقلابی ظهور ایتهدن ، محاربه نك قاتی سانسوری هر یازیلائی بلامان سیلمکده ، بالخاصه تورك کلهسی ایله توركچيك مسلکینه قارشى خصمانه برعلاقه کوستردیکي زمانده ، « آچيق سوز » غزتهسی یوقاریده مذکور ایمانه ترجان اولارق یازیوردی که :

« هر هانکی غالب طرف ، آز چوق ، سورونجلی بر دینجلك وجوده کتیرمک ایسترسه ، عصرک وجدانلری اوزرنده اك چوق تأثیر اجرا ایدن قوتی- ملیت مفکوره سنی- اهمال ایده مز؛ بونك بویله اولاجنی آزارمه کلهجک صلحی حقنده سوز سویله یین اوروپا متفکرلرنجه ده تصدیق اولنقده در . صلحیونه منسوب سیاسیله رجه ملیت اساسنه رعایت ایتیه جک ، ملترك حقوقی کوزه تمیه جک برصلح معاهده نامه سی چوق چکمز ، یرتیلر وسورونجلی بر دینجلك تأمین ایده مز ! »

« حقوق طبیعی سی پایمال اولمش برملت باقی قالینجه یه قدر اوروپا موازنه دولیه سی حقیق وسورونجلی بر صلح یوزی کورمکدن محروم قالاجنی کبی ، کندی و طنداشلری آراسنده اوکی دوغمالق کوزه دن بردولت ده حقیق برقوته سوکنمیه جک (استناد ایتیه جک) ، مترقی وقوتلی برتشکیلاته مالک اولامیاجقدر . »

« دیمک که معین بر مفکوره یه واکثر افرادنجه مشخص برغایه آماله مالک اولان ملتر ، دولتر آراسنده کی مناسباته اهمیت قازاندیق لری کبی ، دولترك داخلی سیاستلری اوزرینه ده بیوك تأثیرلر اجرا ایده جکاردر . بوسورته آیری آیری ملتر بر ملت اولارق یاشایه بیلمک ایچون هرشیدن اول کندیلرینی

بىلمەلى ، معین فکر واملار اطرافىدە بىلشەرك بىوك بىرمفكورىيە ، غايە خىيالى
 ھەدەف اولاجق او ايشىقلى يىلدىزە صاحب اولمايدىرل . چونكە متحد بر روح
 ومشتراك بر غايە مالک اولمان ملتزلە يىكى اساسلر اوزرىنە قورولاجق حیات
 حسابلاشمىھجق وبويلە بر سلاحدن محروم قالان جماعتلر كىمسەيە سوز
 ايشىتىدىرەمىھجكلردر ! »

بىوك محاربەنك قافقاسيا توركل كىندە دوغوردىنى اميد بويلە ايدى .
 مليت پرنسپىنك غالب كلە جكسە باغلامش براميد !

روسيە ايمپراطورلغىنك (۱۹۱۷ سنەسندە) قاربات داغلرندە ،
 لىستەن وادىلرندە وبالطرق ساحللرندە كى او كورونمز مغلوبىتى ، دىيائى
 صارمش آتشىن حرب ساسلەسنىك مھم حلقەلرندىن بريسنى قيرمش اولدى .
 روسيەنى پنجه اسارتندە قهر ايدىن چاريزم دخى بو حلقە ايلە
 برابر دورلمشدى . بىوك محربه بىوك بر انقلاب دوغورمشدى .

مختلف ملتزدىن يوغورولاش ۱۸۰ مليونلق عظيم بر كتەلى
 اداره ايدىن دىنانك الك بىوك امپراطورلغندە ظھورە كلن بو اختلال
 كىبر ايكى دورلو نتيجه وىرەجك ، ايكى مھم مسئلەنى حل ايدەجكدى .
 يوقسە ، كندى روحى و كندى طبعى ايلە تضاد تشكىل ايدوب
 كندىسى ايلە برابر روسيەنى دە قهر ايدەجكدى .

۱۹۱۷ انقلابى محكوم صنفلرە حرىت ، محكوم ملتەردە مختارىت
 وىرەجكدى .

انقلابك ايلك كونلرى مجلس مؤسسەسان انتظارى ايلە كچوردى .
 مجلس مؤسسەسان بر آن اول طويلا نەجق ، كويلولرە طوبراق ، عملەلرە
 ايش ، ملتەردە مختارىت تامين ايدەجكدى . ايشتە آرزوى عمومى !

مجلس مؤسسندگان کیم نه بکله یور : اجتماعلر ، قورولتایلر ،
قرارلر، خطرلر هپ بونی تعیین ایتکده . . .

قافقاسیا داخل اولدینی حالده بوتون روسیه تورکلری دخی
بو خصوصی اہمال ایتمه یورلردی . با کوده ، نسانک ۱۵ نده ، ایلک دفعه
اولارق ، «قورولتای» نامیلہ ، قافقاسیا مسلمان قونغرہ سی طوپلانیور .
قورولتای ہر شیدن اول و ہر مسئلہ دن دہا قیزغین بر صورتده ازاد
روسیہ نك آلاجنی مطلوب شکل ادارہ یی مذاکرہ ایتدکن صوکرہ
آشاغیدہ کی قرار ی چیقاریوردی :

« آ — قافقاسیا مسلمان قورولتای ، ملی سیاسی مقصدہ عائد مسئلہ یی
مذاکرہ ایدہ رک مسلمان قوملر نك منافعی الك زیادہ تأمین ایدن روسیہ شکل
ادارہ سنك محلی فہدہ راسیون اساسی اوزرینہ قورولی جمہوریت مجتمعه انام
اولدینغی قبولہ قرار ویرر . »

« ب — اسلام دینندہ اولان بوتون قوملرک روحانی ومدنی ارتباطی
نظرہ آلارق قافقاسیا مسلمان قورولتای بوتون روسیہ مسلمانلری ایچون
وضع قوانین صلاحیتنہ مالک عمومی برادارہ تشکیلنی لازم کورور . »

بو قرار کونلرجه دوام ایدن مناقشات نتیجہ سندہ برنوع ائتلاف
محصلہ سی اولارق متحداً قبول ایدلمشدی . مناقشہ برطرفدن تورکچیلر ،
دیگر طرفندنہ اسلامچیلرلہ سوسیالیستلر آراسندہ ایدی . فہدہ -
راسیون اساسنی مدافعہ ایدنلر ، تورکچیلر ایدی کہ ، بونلر خصوصی
اولارق آذربایجان ایچون دخی محلی مختاریت طلب ایدیورلردی .
معارضلر ایسہ یالکیز خلق جمہوریتی ایلہ اکتفا ایدوب ملیت
مسئلہ سنك حلنی محلی دکل ، مدنی مختاریت شکلندہ تصور ایدیورلردی .
نساننی متعاقب مایس آیندہ موسقوادہ بوتون روسیہ مسلمانلرنک
عمومی قورولتای انعقاد ایلمشدی . روسیہ تورکلکنک بوتون

اقوامنی تمیل ایدن بیک مرخصی بویوک قورولتایده شدتلی مباحثه و مناقشه لر دن صوکره روسیه نك ملی و محلی مختاریتلر اوزرینه قوروولی متحد خلق جمهوریتدن عبارت اولسی طلب اولونمشدی . [۱]
بو طلب روسیه مسلمانلرینك بیوک انقلابدن بکله دیکلری سیاسی املی تمامیه عیان ایله مشدی .

نهایت مجلس مؤسسان انتخاباتی اثناسنده ماورای قافقاس مسلمانلری آراسنده قاطع بر اکثریت احراز ایدن « مساوات فرقه سی و ملی قومیتلر » لیسته سی [۲] روسیه فده د راسیونی ایله برابر آذربایجان مختاریتنی دخی بر شعار اولارق اورتایه آتمشدی .

باکو اهالیسینك بیوک بر توجهی آلتنده انعقاد ایدن تورك عدم مرکزیت « مساوات » فرقه سینك [۳] عینی آیلرده انعقاد ایدن ایلك قونفره سی روسیه تورك لکینك روسیه شکل اداره سی حقنده بسله دیکی املی آیدینلا شیرد رق ، آذربایجان ، تورکستان ، قرغزستان و باشقردستان کبی خالص تورك مملکتلری ایچون محلی مختاریت ، (وولغا) نه ری بوی ایله قریم تاتارلری و روسیه ده یاشایان دیگر تورك

[۱] بو طلب مؤلفك شکل اداره حقنده ایراد ایتدیکی مقابل معروضه اوزرینه واقع مناقشه و مدافع ل نتیجه سینده تکلیف و قونفره نك اکثریت قاطعه سنجه قبول و تثبیت ایدلشدر .

[۲] روسیه ده متناسب اصول انتخاب سیستمی ایله تطبیق اولنان انتخابلر منتخبین لیسته لری اوزرینه اجرا اولونیوردی .

[۳] « مساوات » فرقه سینك بالقان حربی اثناسنده باکوده تشکل ایتدیکی یوقاریده قید ایدلدی . ۱۹۱۷ نجی سنه ده روسیه انقلابی ظهور ایتدکده کنجه ده « تورك عدم مرکزیت فرقه سی » تأسس ایتدی . بو ایکی تشکیلات قاطعه سیه قورولتاینده کی بیانات و مدافع لری ایله خلقجی ، تورکچی اولدقلرینی متقابلا کشف ایتکله اتحاد ایده رک سالف الذکر عنوانی آلدیلر .

قومارینده ، محلی ممکن اولادین تقدیرده ، ملی مختاریت طلب ایدیوردی .

ایشته ، « آچیق سوز » ک ۱۹۱۵ نجی ییلده حرب عمومیدن بکله دیکی حاکیت مایه شعارینک غلبه سندن اومدینی امید ۱۹۱۷ نجی ییلده روسیه انقلابندن بالاستفاده اختف کاهندن چیقان « مسوات » فرقه سی یوقاریده کی وجهله تعیین ایدیوردی .

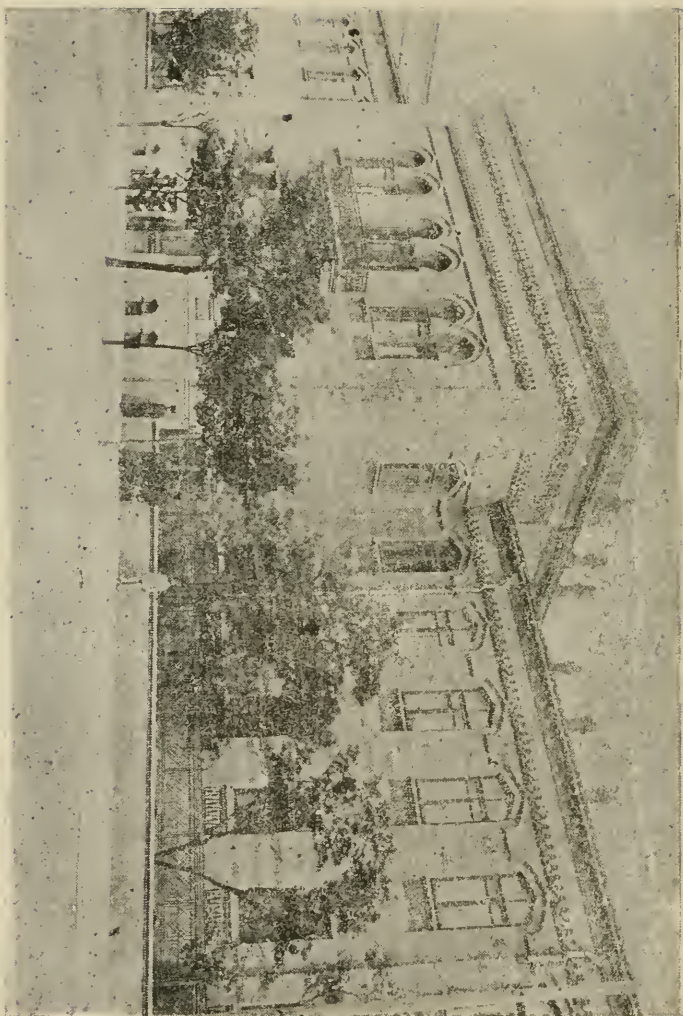
بوصورتله آذربایجن تورکی جهن محاربسی ايله روسیه انقلابندن کندی حریت و حاکیت مایه سنک تأمینن تأیید ایدر بر نتیجه بکله یوردی .

* * *

انقلاب ، ایمپراطورائی ایچندن تضییق ایدن ایکی مهم قوتک طاشما سندن ظنور ایتشدی . برطرفدن محروم صنفلر ، دیگر طرفدن ده محکوم ملت لر حق لرینی ایسته یورلردی . کویلی طوبراق ، عمله ایش ، ولیکوروس اولمایان ملت لر دخی مختاریت اداره طلبنده ایدیلر .

انقلاب بوزلرک همپسنه حساب ویرمک مجبوریتنده ایدی . فقط بونکله برابر او ، برده بوزلرک فوقنده دیگر بر مسئله ايله دخی یوز یوزه کلشدی . اورتاده حل اولنه حق بر حرب مسئله سی واردی . چار حکومتنه توارث ایدن حکومت موقته ، بالخاصه کره نسکی حکومتی ، انقلابی ، بردفعه باشالامش حربی موفقیتله بیتیرمک ایچون ، روسیه اولارق قوللاندی . خطر ناک بر تجربه یاپیلدی . انقلاب اوردوسی آلمانیا به قارشی تجاوزده کچدی .

بوصورتله بوتون جدیت و حماستنی « ظفر نهائی » به حصر ایدن انقلاب حکومتی بالطبع دیگر اساسلی مسئله لرک دخی بر زمان آخرده تعلیق ایتدی . افکار عمومی انقلابک میدان آتدینی « الحاق سز و تضمینات سز صلح ،

پاکو دہ مجلس ہبونان دائرہ سی

ملتزده تعیین مقدرات حتی! « شعاری ایله برابر طور اراق و عمله مسئله-
لرینک بر آن اول قوددن فعله کتیرلمه سی طلب ایدیوردی . حالوکه
حکومت هر شیئی مجلس مؤسسانه تعویق ایدیوردی .
بو تعویق بر طرفدن بالشه ویزی، دیگر طرفدن ده ملی جریانلری
تغذیه ایدیوردی . بالخاصه کرونسکی نك فلند (سهیم)ی، اوقراینه (رادا) سنه
قارشی آلدینی طور تهدید، مسلمان ملی آلایلر تشکیله عائد مخالفت
و آلمانیا اوزرینه اجرا ایتدیکی موفقیتمز تجاوز آرتق بولشه ویزمک
ظهورینه میدان ویرمشدی .

پتروغراد مهم کونلر کچریوردی . ولایتلر غیر قابل تصور بر
بحران ایچنده بولنیوردی . بر طرفدن عماله، کویلو و عسکر شورالری،
دیگر طرفدن ده ملی شورالر تأسس ایدیوردی . ملیونلر جه اوردو جبهه یی
ترک ایله کیمسه یه صورمادن غیر منظم بر صورتده رجعت ایدیوردی .
نهایت تشرین اول آتی کلدی . بیوک روسیه مجلس مؤسسانی طوبلا-
نمقده ایکن حکومت مرکزیه کرونسکی دن بولشه ویزکلره کچدی .
مجلس مؤسسان همان ایلك جلسه سنده (له نین) حکومتی طرفندن
قوغولدی .

بولشه ویزکلرک ، حکومتی جبراً آلد ایتمه لری اوزرینه روسیه نك
هر طرفنده بر آنارشی باشلادی . اوردو « اوده، اوده! » دهرک جبهه یی ترک
ایتدی . مسلح اولار ق کوینه دون کویلی، اسیلزادکانه مخصوص کاشانه لری
یغما یه و چقتلکلری تالانه باشلادی . بوتون روسیه مدھش بر آتش
اختلال ایله علولندی . ولیکوروس دن غیری اولان ولایتلر آنارشی
ایچنده بولنن مرکز دن قورونمق ایچون کندیلرینی بالذات اداره
ایتمک صددنه کلدیلر . اوقراینا، لهستان، بالطق جمہوریتلری و فنلندیا

روسیہ دن آرمش اولدی . قازانده ، اوفاده ، اورنبورغده تشکل ایدن ملی تاتار وباشقرد آلایرینه استنداً تشکیلات ملیه وجوده کلدی . پترو غراده بولنان بولشه ویک حکومتی ایسه هیچ دورمادن ده قرتلر (قانونلر) چقارییوردی . بوده قرتلری ایلهاو ، بیوک ایمپراطورلغ باشلامش اولان انقراضنی تسریع ایدیوردی . بوقانونلرده کورد کویلی ملکدار اراضیسی ، املاکنی جبراً ضبط ایتمکه وایسته دیکی کبی قوللانمایه صلاحیت پیدا ایدیوردی . ملتلر دخی ایسته رلرسه روسیه دن بیله آریلابیلرلردی .

* *
*

بواننده قافقاسیانک وضعیتی نه ایدی ؟

وولغا بوینده کی تورکلر خدمت عسکریه ده بولند قورندن ، روس اوردورسنگ انحلالی زماننده ملی آلایلر تشکیل ایلهمش ، مسلمان شورای عسکریسنی وجوده کتیرمش وبوسایه ده انقلابک ایلک کونلرند مهم بر قوت تشکیل ایتدکلری حالده قافقاسیا مسلمانلرینک حالی پک مشکل ایدی . قافقاسیا جبهه سنده کی روس اوردوسی دخی انحلال ایدیوردی . ککل سرعتله کرییه دونن اوردو یوللرده تصادف ایدن اهالی اسلامیه اولماز تحقیر و تجاوزاتی اجرا ایدیوردی ؛ تورکیه حدودینه یاقین یرلرده مفسد لر طرفدن اشاعه اولنان بدخواهانه خبرلر اوزرینه دیسیلندن چیقمش صلداتلر (روس عسکری) یرلی تورکلرینی قتل عاملرله تهدید ایلهمشوردی . « لئچ » ایدیلن مسلمانلر وقایع روزمره صرهنه کچمشدی . بوحال اودرجه ده شدت پیدا ایتشدی که پترو غراده بولن تاتار شورای عسکریسی ملتداشلرینک حمایتی ایچون قافقاسیایه برهیئت مخصوصه اعزام ایتک مجبوریتنده قالمشدی .

تفلیسده ماورای قافقاس قومیتہ سی نام بر ہیئت اجرای حکم ایدیوردی کہ بوقومیتہ روسیہ حکومت موقتہ سنک نائی عداولنیوردی . پتروغرادده چارک موقی دوما اعضاسندن تشکیل ایدن حکومت موقتہ یہ کچدیکی کبی بورادده والی عمومی مقامی ، ینہ عینی دوما اعضاسندن متشکل بوقومیتہ یہ کچمشدی . بالاخره مرکزی حکومت کردنسکی یہ کچدیکی کبی ، ماورای قافقاس اداره سیدی تورک ، کورجو و ارمنی سیاسی تشکیلاتلرینک اشتراکی ایله تشکیل ایدن ماورای قافقاس قومیسرلکسنه انتقل ایتدی .

بولشهویک اختلالی ظهور ایتدکده روسیہ مجلس مؤسسانه انتخاب اولنان اعضا ده ا قافقاسیاده بولنیوردی . بوزار تفلیسده عقد اجتماع ایدهرک « ماورای قافقاس سهیمی » نامیله بر مجلس وجوده کتیردیلر . بو مجلس تورک ، ارمنی و کورجو مرخصلری ایله بر مقدار روسلاردن عبارت ایدی . ماورای قافقاس سهیمی هم روسیهدن باقی قالان تورکیه - قافقاس جبههسنه عائد خصوصاتی بتیره جک ، همده ماورای قافقاس مملکتک حکومت و اداره سنی درعهده ایدہ جکدی .

اوزمان باکواحوالی باشقه بر مجراده دوام ایدیوردی . بوراسی برصالیح مرکزی اولدیغندن عمله صنی چوق بولن برشهر ایدی . اهاایسنک ارچده برینی عمله تشکیل ایدیوردی . بو عمله اکثریا خارجدن کانلردندر . روسیهدن کلزاری باخاصه بولشهویک فکرلری ایله مشبوع ایدیلر . بوزلره ایران جبههسندن دونن روس عسکرلری دخی علاوه اولونیوردی . باکو لیمانده کی عسکری و تجاری بحریه طئفه سی دخی - که اکثریسی روسدرلر - آیریجه بر عنصر اختلال ایدی . بوکبی

عناصره استنادايدن بولشهويكلر بوراده قوتلى بر « سوويت » تشكيل ايتشلردى .

ماوراي قافقاسيانك هر طرفى تفليسده تشكيل ايدن « سهيم » حكومتى قبول ايتمشكن، باكو سوويتى بونى قبول ايتميوردي . او ، پتروغراد حكومتى طانيوردى .

عيني زمانده باكوده يكي انتخاب اولونمش بر بلديه واردى . بلديه مجلسى « سوويت » ك عليهنده « سهيم » ك لهنده ايدى . بوجهتلهده شهر ايكي قسمه آيرلشدى . عمله قسمى « سوويتى » ، ديكر قسمده بلديه يي طانيوردى . يكدىكرندن متوحش بولنان ايكي قوت ، ايستر ايسته مز ، تصادم ايدجكدى . فقط بوزمانك حلولى نه بو ، نه ديكر طرف ده تاسريع ايتك ايسته ميورلردى . بر نوعله اداره مصلحت اولونيوردى .

« سهيم » ايله « سوويت » دن باشقه قافقاسياده برده مى شورالر واردى : ارمنى ، كورجو وتورك مى شورالرى . بومؤسسهرلك صفت رسميه لرى يوقسهده ، سياست عموميهدهكى موقع ونفوذلى پك مهم ايدى . ماوراي قافقاسيا مسلمان شوراسنك مركز قوميتهمى باكوده ايدى .

وقايع سياسيهنك انكشافى ايلريده مى شورالرك بر مى حكومت شكلنى احراز ايدجكلرينى پك واضح بر صورتده كوسترييوردي . يوقايرده سويلنديكى وجهله روس اوردوسى انحلال ايدنيوردى . انحلال ايدن بو اوردويى عوض ايدبيلمك ايچون ماوراي قافقاس قوميسرلكنك امرى ايله مى آلايلر تشكيل ايدنيوردى . كورجو وارمنى آلايلرى ايله برابر مسلمان آلاينك تشكيلى ايچونده امر

ویرمشدی. فقط اولجه دد عرض ایتدیکم وجهله ماورای قافقاس مسلمانلری خدمت عسکریه دن معاف طوتولد. قلرندن بوأمرك ایفاسی بك مشكل موانعه اوغرایوردی. مسلمان آلاینك تشکیلی مباحثه و مناقشه حالنده ایکن کورجو و أرمنی آلایلرینك تشکلی همان تمام اولوب بتمشدی.

نه قدرکه بولشهویکلر مرکزده حال مخلفتده ایدیلر، ولایتلرده کی بولشهویکلر مختاریت ملیه افکارینی ترویج ایدن تشکیلاته مظاهر کورونیورلردی. از جمله باکو بولشوویکلری مسلمان حرکات ملیه سنه باشقه روس فرقه لرندن ده ازیاده تمایل ایدیورلردی. مثلاً، «مساوات» فرقه سی بورژوا فرقه سیدر، دیه معتدل روس سوسیالیستلری طرفندن «سوویت» قبول ایدلمدیکی حالده، بولشهویکلرجه منشهویکلرله نئس-نئرلرله ترجیح اولونیوردی. [۱]

*
* *

پتروغرادده حکومتی آلدایدرا تئمز (له نین) بوتون جهان مسلمانلرینه خطاباً بر بیاننامه نشر ایله مشدی. بویاننامه سنده او، اسارت آلتنده بولنان شرقه پیغمبرانه برادا ایله حریت واستقلال وعد ایدیوردی. بو، بولشهویکلرک دهاموقعینی تأمین ایتمه دکلری ایلك کونلرده ایدی. فقط بولشهویک حاکمیتی تقویه بولدجه «سوز» له «ایش» ک

[۱] منشهویکلر سوسیال - دموکرات مسلکینه سالکدرلرکه بولشهویکلرله آراالنده کی فرقی انقلاب اجتماعینک دهامصره سی کله دیکنه قانع اولملری ایله ایضاح ایدرلر. نئس - نئرلر روسیه یه مخصوص بر نظریه اجتماعیه محصولی اوله رق کویلو یه استنادله سوسیالیزم انقلابی پایه جغنی تأمل ایدن بر فرقه درکه حال حاضرده بولشهویکلرله معارضدر. نئس - نئر اسمی ایسه سوسیالیست ره و ولیوسنه ردن محفندر.

نەدرجەدە توافقی ایتمدیکى بردفعەدەها تحقق ایتدی : « تعیین مقدرات حقى هرکسک دکل ، ارباب سعيک در » ، ديه اورتايه يکی تفسیرلر چيقدی . « آذربایجان مختاریتی ددموقراسینک دکل ، خانلرک ، یکلرک ، آغلرکدر » ديه ادا دیکشیدی . (لهنین) مرکزده موقعی محکمەلشدیردکجه ولایتلردهکی « حواریسی » همان بررمرکریتهجی و بیوک روسیهجی شکل وسیماستی آلمیه باشلادیلر .

تورکستاندهکی قتل عام ، طاشکند حادثات خونینی ، قریم فاجعهسی ، کییفدهکی قانلی وقوعات ، قازاندهکی دهشت هپ بو یوزدن حاصل اولوردی [۱] .

آذربایجان مختاریتی آرتق سیاسی بر پروغرام شکندە میدانه آتشدی . « مساوات » فرقهسی ایله ماورای قافقاس ملی قومیتەسی بو پروغرامی تعقیب ایدیورلردی . بولشهویک فرقهسنک مرزج افکاری بولنان « باکینسکی رابوخی » غزتهسی (باکو عملەسی) بزمله یاپدینی برمنقشەده : « آذربایجان مختاریتی تورک بورژووازیسی نک مختاریتی در . بو مختاریته نه روسیه بورژووازیسی ، نه ده روسیه ددموقراتیسی راضی اولور . آذربایجان مختاریتی ایستهین مساواتچیلر نتیجهده خرابهزار یولورلر » دییوردی .

غریبدرکه « مساوات » مفکوردهسنه قارشى بوصورتله تهدیدکار

[۱] بولشهویکلر ۱۹۱۷ نجی سنهسنده خوفند ، طاشکند ، قریم ، اوقرائناکی ولایتلرده مختاریت اداره دعواسیله کندی کندیلرینی ادارهیه قالدان اهالیی سلاح قوتیه تشکیل ایله مشلردر . مرکزی قازانده بولنان اسلام شورای عسکریسی ایله ، تاتار شورای ملیسی ، باشقردستان جمهوریتی قریم قورولتای حکومتی کذا بولشهویک حکومتی طرفندن قانلی برصورتده انحلال ایتدیرلشدر .

بر وضعیت آلان بولشهويك حكومتك ماوراي قافقاسيا ممثلي (شاؤميان) ك جينده روس اشغال اوردوسندن تخليه ايديلن توركيه اراضي اوزرنده ارمني مختاريتك اعلانه عائد (لهنين) امضاسيله ممضى بر ده قرت بولنيوردى. بو ده قرتله شاؤميان «عصرلردن برى مظلوم ارمنى ملتك بلكه ديكي آمال مليه ي قوددن فعله چيقارمق» . ايچون ارمنى مؤسسه و تشكيلاتنه يارديم ايتكله موظف ايدى . شاؤميينده كي بو وثيقه نك تاثيرى ايله اولماليدر كه بر آي اول باكو بلديه سنده روس مجلس مؤسساتي داغيدان بولشهويكلره قارشى بومبالر ، متراليوزلر صاحبان «داشناقسوتيون» فرقه سي باكو «سوويت» ي ايله حيقى بر رابطه يه وعسكرى براتفاقه كيرمش اولدى . (شاؤميان) ك تحت اداره سنده بولنان «باكو عمله وعسكر سوويتى» ارمنى آلايلرى و «داشناقسوتيون» فرقه سنك معاونتى تأمين ايله مسلمان تشكيلاتنه قارشى شديد بر خط حركت اتخاذه ايله دى . كوزلرى او كنده سربسجه كزن ارمنى آلاي نفرلرينى كورن مسلمان خلق ، مسلمان آلاينك تشكىلى ايچون تفليسدن كوندريلن ضابطانك «سوويت» ضابطه سنجه توقيف ايدلديكنه شاهد اولنجه ، بالطبع غايانه كليوردى . بو صورتله كوندن كونه چوغالان يانديرم (مواد احراقيه) نهايت بر فساد قيويلجى ايله طوتوشدى ؛ و ۱۹۱۸ سنه سي مارتك ۱۷ سمندن ۲۱ ينه قدر دوام ايدن قانلى مارت حادثه لرينه سبب اولدى .

بو حادثه ايله بولشهويكلر بر چوق ولايتلرده ياپدقلى قانلى عملياتى با كوددهده تطبيق ايديورلردى . عمله وفقرا حاكميتى نامه «مساوات» فرقه سي ايله «ملى مسلمان شوراسنه» اعلان حرب .

ایدن «باکو سوویتی» ارمنی آلایلی ایله بالاشترک ۱۰,۰۰۰ د قریب مسلمان قتل ایتدی. قتل ایدیلر میانده اکثری عمله و فقرا صنفدن اولمق اوزره بیکلرجه قادین، چوجوق و سلاح طاشیالرینه امکان بولونمایان اختیارلر واردی.

باکو، تورکملیت پرورلکنک مرکزی ایدی. روس پارتیسی بولنان بولشه ویک فرقهسی بومرکزی داغتمق ایسته یوردی. بو خصوصده او، روسیه نک تورکلره قارشی عنعنوی برمتفی اولان ارمنیلری بولیوردی. هم حقیقه مارت حادثه سی انساننده وقوعه کن قتل، برصنف مبارزه سنه قطعیا بگزه میوردی. بو، هر هکنکی بیطرف برمشاهد نظر نده، سلاح مدافعه دن محروم مسلمان خلقنک امانتیز بر صورتده تجزیه سندن باشقه برشی دکلدی. طوپار، مترالیوزلر، ارمنی عسکرینک یايلم آتشلری، آنه روپلانلر و لیانده کی بحریه طوپاری هپ مسلمان محله سنه توجیه ایدلشدی. مسلمان محله سنک باشنه اود یاغدی ریور، جهنم پوسکور تلیوردی.

عجبا مسلمة نلغک، تورک محله سنک قباحتی نه ایدی؟

بو قباحت رسماً «مساوات» فرقه سی ایله «ملی قومیت» یه عطف اولنیوردی. حالبوکه بوا یکی مؤسسه نک شوفسد اوکنی آلمق ایچون اجرا ایله دیکی تشبیلر، اتحاد ایتدیکی تدبیرلر و نائقی ایله مثبتدر. فقط برملته اعلان خصومت ایتک بولشه ویکلکه یاقیشمازدی. بونک ایچونده، اوزلر، «مساوات» ی بهانه، «قومیت» ی مخاطب طوبیورلردی.

فقط نتیجه ؟.. اون بیک قدر مسلمان عمله و فقراسی مقتول.. «تازدپیر» مسجد جامعنک مناره لری مرمی ایله ده لئش، ملی تشکیلاته مخصوص «اسماعیلیه» خلق یوردی ایله تورک افکار عمومیه سنک

مروج افکاری بولغان « آچیق سوز » اداره خاناسی و « قاسی » مطبعه سی یا قلمشدی . اهالی اسلامیه صیقى برتدهیشه معروض قالمش ، برچوق منوران توقیف و حبس ایدلمشلردی .

بوخیج حادثه دن سوگرم باکو تمامیه سوویت اداره سنه کچمش ، ماورای قافه سیادن ایرلمش ، تفلیسه قارشى محاصم بروضعیت آلمشدی . باکونك بوستقوطلی اوزرینه ماورای قافقاس مسلمانلارینی تمثیل ایدن مرکز مسلمان قومیته سی ده داغیلمشدی .

بو حادثه دن سوگرمه بوتون ماورای قافقاس مسلمانلارینك توجهی تفلیسده انمقاد ایدن « سهیم » مجلسنه توجیه ایدلدى .

« سهیم » مجلسنده بولغان مسلمان اعضا مخصوص بر فراقسیون تشکیل ایتشلردی . بو فراقسیون اولجه صرف مسائل تشریعیه ایله موظف ایکن ، بعده مسلمانلر عائد بالملیه مسئله لری درعهده ایتمك ضرورتنده قالدی . « سهیم » ك مسلمان اعضا ك خدمت ایدمك چكى محالردن اوزاقده بولماسی موجود مشکلاته برقات دها انكلر علاوه ایدیو . ردی . بوضرده وقوعات برطاقم فاجعه لر احداثیه وضعیتی دها زیاده وخیماشدیر یوردی . ماورای قافقاسك جنوب غربنده رقوع بولان قازانی حادثه لر نظاردقتی جلب ایدیوردی . اولجه روس اوردوسی طرفندن حرب زماننده اشغل اولونان تورك اراضیسی داخلنده ، سوکرده قارص واریون ولایتلرنده کی مسلمانلر ك ارمیلر طرفندن قتل عامه معروض قالدقزینه عائد یکدی کیرندن دها دهشتی خبرلر آلییوردی . بر طرفدن باکو قتل عامی ، دیگر طرفندن اریوان وقارص هائله لرینه معروض قالان ماورای قافقاس مسلمانلغنك اوکونلرده کچیردیکی فاجعه لر حقنده برآز فکر حاصل ایتدیرمك ایچون

۱۵ نیسان ۱۹۱۸ تاریخی سالف الذکر «مسلمان فراقسیون» مضبوطه سندن مستخرج سطرلری آشاغییه قیدایدیورز :

«تقلیسه کلن روم مهاجرلری قارص ولایتند کی مسلمانلرک حالنی بویله تصویر ایدیورلر : تورک اردوسی قارشوسندن رجعت ایدن ارمنی عسکری قطعه لری و مسلح ارمنی قاجقینلری رهکندارلرنده کی مسلمان کویلرینی یر یوزندن سیله رک هر برشیئی آتش و قلنجدن کچیریور و تصویری ناقابل بردهشت و فلاکته دوچار ایدیورلر . « غالب » ارمنی اردوسی حربی غنیمتله ، یعنی سونکو و اوجنه طاقلمش سود اهر چو جقلره کچککری یوللر اوزرنده مسلمان قادیلرینی چیلاق صویوندوریورلر روملرک روایتنه کوره بوجهم عذابی کورمش ، چیلدیرمش قادین و چو جقلرک یورک بارچه لایان اینلرینی ، اختیارلرک امیدسز فله لرینی دیکله مک ایچون مافوق البشر بر اعصابه مالک اولمالیدر . سکسان ایکی کویدن فضله بر سانجق بو تصویری ناقابل فلاکته دوچار اولمشدر . » [۱]

زنکین قارص ولایتک ، قاپتان موسه سیان ایله جنرال آردشوفک ایقاع ایتدککری دهشت و وحشتلر یوزندن ، واقع اولان خرابیسی ۱۹۱۵ سنه سی حرب عمومی زماننده روس قازاقلری طرفندن یاپیلان فجایی اونوتدیرمشدی .

اریوان ولایتندن کلن خبرلر دهشت اعتباریله بوندن اکسیک دکلدی . « سهیم » طرفندن اریوان حادثاتی تحقیق و فلاکت زده لره معاونت مقصدی ایله کوندیریلن هیئت مرخصه رئیس و کیلی ابراهیم آغانک راپورینه نظراً اریوان ولایتنده ۲۱۱ مسلمان کوی خا ایله یکسان ایدیلوب قاجقینلرک (مهاجرلرک) عددی یوز بیکه وارییوردی .

بوحادثه لرک ، تصادفی دکل ، مستقل ارمنستان قطعه سنده ملی بر

[۱] باکوده مطبوع « استقلال » مجموعه سندن مقتبس در .

اکثریت قازانمق ایچون مرتب برپلان اوزرینه اجرا اولوندیغی تخمین
اولونیوردی.

شو صورتله انکشاف ایدن وقایعک اوگنه کچمک ، وسائل
اجرادن محروم وعسکری برقوته استناد ایتمین مسلمان « سهیم »
فراقسیوننک امکافی خارجنده ایدی. یاپیلان تشبیلر، بالطبع، حادثاتک
مقیاسیله غیرمتناسب، موقت چاره لردن عبارت ایدی.

قاردهش توركيه نك امدادی

بولشه ويكلر، آذربايجان توركلكنك روسيه اختلال كييري طرفدن
دخی اعلان اولونان « تعين مقدرات » حقندن استفاده قالدیغی،
باکو سوقاقلرنده آقديقلری قانلرده بوغمی، « اساعیلیه » بناسنده
ياقیلان حریت مشعلنی، او محتشم بنانك انقراض ورمادی آلتنده
سونديرمك ایسته دیلر .

بویله مدھش بر جنایت تاریخیه وقوع بولدینی زمان، مالیت
فکیر وایده آلی تمثیل ایدن مسلمان مبعوثلر تفلیسده ایدیله . او
زمان تفلیسده انعقاد ایدن « سهیم » مجلس مشترکی، بروجهمذکور،
برطرفدن چاریزمدن توارث ایدن قافقاسیا جبهه سنه عائد مسائلک حل،
دیگر طرفدن ده روسیه دن ابدیاً آریلارق اعلان استقلال ایتمک
مسئله سنی تدقیق ومذاکره ایتمکه مشغول ایدی .

سهیمده کی مسلمان مبعوثلرک بتون همتماری کرک جبهه مسائلنک
مصاحانه بر صورتده تسویه سی، کرک قافقاسیا استقلالنک برآن
اول قوه دن فعله چقارماسنه معطوف ایدی . چونکه روسیه دن
آری، مستقل بر قافقاسیا تأسیسی ایچون بوندن ده ای بر فرصت
کله میه جکنه قانع ایدیله . مستقل بر قافقاسیا، یالکز قافقاسیا مسلمانلرینک

دكل ، دائما روس تهديدى تحتنده بولنان ديكر اسلام مملكتلرينك
دخى منافى اقتضاسندن ايدى . باكو فاجعهسى ، ذاتاً مسلمانلارك
بوسياسى « جنايتكار » تايملرينه مقابل ، بولشهويكلر طرفندن ترتيب
ايديلن برجزا ايدى .

بالطبع ، باكو ، تفليسك معاونتنى بكه يوردى . يالكيز باكو دكل ،
بوتون آذربايجان ، آذربايجانلارك اشتراكى ايله تشكىل ايدن ، « سيم »
مجلسى ايله ماوراي قافقاس حكومتك بومعاونتته انتظار ايدىوردى .
فقط ، هيهايت ! آذربايجانلى « سيم » اعضاسنك يوكسك صدا ايله
باغروب چاغرماسى تفليس حكومتك حقيقى صاحبرى اولان كورجو
منشهويكلرينه لزومنجه تاثير ايدىمدى . كورجستان داخلندهكى
بولشهويزمى بيك شدت وقهرلرله باصديران بوافنديلر ، باكويه
قارشى قورو اعلان حرب بيله ايتمك ايسته ميديلر . كنجه مى مسلمان
قوميتهنك تشكىل ايتديكى استخلاص اوردوسنه ميليونلرله فشنگ ،
اونلرله متراليوز وبرقاچ طوپ وعد ايدلديسهده ، بووعدلر حقيقه
طوتولمادى . تفليس مطبوعاتى ايسه ، باكونك آذربايجان « باشى بوزوق »
قوتى ايله استردادينه قارشى ، « وقعۀ ارتجاعيه » ديه ، پروتستو ايتدى .
نهايت ، « تورك تهلكهسى واركن ، بولشهويكلرله مخاصم اولاماز »
ديه آدقلىر بوغريب وضعيتى عجيب ايضاح ايتديلر .

بو صروده « سيم » دهكى ارمنى قسمنك خط حركتنى ايضاحه
احتياج وارميدر ؟.....

مسلمانلارك انتقامندن ، تفليسك معاونتندن قورقان عصيانكار باكو
بولشهويكلرى ، اولجه تدافعى بروضيت آمشكن ، بودفعه جسارت پيدا ايدىدرك
تعرضه كچمشر ايدى . باشده آمازاسپ ، آوديسوف كې ارمنى فدايىلرى

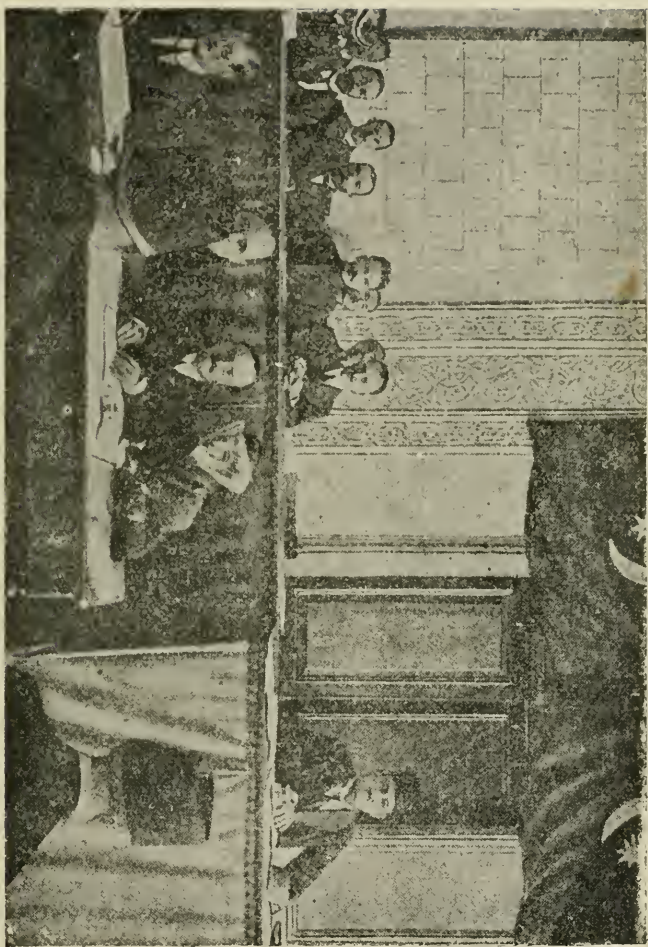
و پتروف کی درس طوطیگیری اولدین حالده کنجهیه دوغرو یورون بو متجاوز قوتدن اول امرده، شماخی متضرر اولدی. اسکی شیر وانشه اهلرک بو قدیم پای تختی بر حمله ده آتسه ویریلوب مشهور تاریخی جامعہ وارنجیه قدر یاقیلدی؛ یالکیز ارمنی محله سی سلامت براقلدی. بالا آخرد، مقابل تجاوز یان کنجه قوای مدافعه سنک شهره کیروب چیقما سی اوزرینه سلامت قالمش اولان بوحمله ده یاندی. یانماق یالکیز ایکی کلیسا قالیوردی. شماخی نك دوچار اولدینی تجاوزده لسكران، سالیان، قوبا، نواحی و کورد میر کبی قضا شهر و قصبه لری دخی معروض قالدی. بوتجاوزلر انلسنده یاقیلان خانانلرک، قییلان عرض و ناموسلرک، کسیلن قاری قوجه لرک، یغمایه کیدن مال و مواشینک تصویری غیر قابل تصور برر فاجعه تشکیل ایدر.

تهلکه آرتق کنجهیه کلمشدی. بر طرفدن کنجه تحت تهدیدده ایکن، دیگر طرفدن ده قرده باغ ارمنیلری باکو بولشه ویکلری ایله برلشمک اوزره برپلان ترتیب ایدیورلردی: آذربایجانک آتش ایله قیلاییدن کچیرلمه سی پلانی!

معلوم آ، ش-تومینک غزته سی «مختاریت دکل، خرابه زار آلاجقسکز!» دییوردی.

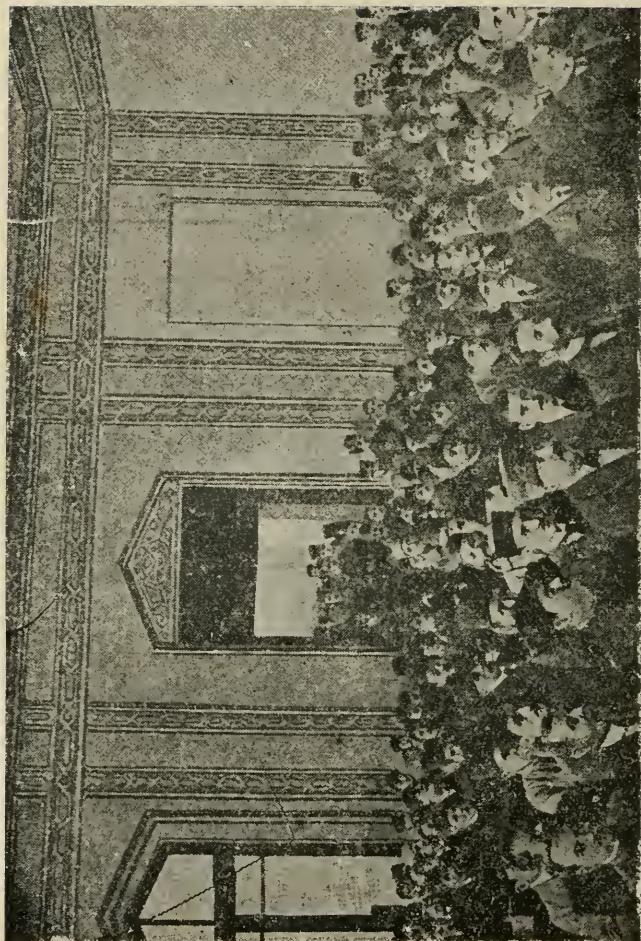
بویله برتهلکه قارشوسنده ماتی مدافعه ایده جک یالکیز بر کنجه قالمشدی. کنجه، عهدده سنه دوشن بو آغیر وظیفه نی تک باشه دوام ایتدیرد مزدی. مدافعه کونلری اوزاندقجه رشته امور آلدن چیقور، بولشه ویک آله کچمه یین یرلرده دخی شدتلی بر اطعستزلک و انارشى ظهور ایدیوردی.

بو دورته حیات طبییه سی تهدید ایدن بر تهلکه یه قارشى،

مجلس میوزانک ایلاک جلسہء سی : شورای ملی رؤیت وکلادن بعض ذوات

مجلس مہوتاںک ایلک جلسہ سی: مہوئیں ہیٹ عمومیہ سی

حاکمیتی قبول ایله مش تفلیس حکومتدن لاقیدلق کوزن آذربایجان افکار عمومیه سنده، پک طبیعی اولارق، برایمان دوغیوردی. بومشکل وضعیتدن ماتی قورتاراجق یکانه برچاره واردی :
— تورکیه !

امیدلر هی اورایه معطوف ایدی . « اوقارددش ملت کله جک ، بزى دشمن آلدن قورتاراجق ! » . خلقک بوندن باشقه برامیدی قالمشدی .

حالبوکه مسئله بوقدرده بسیط دکلدی . کنديسنى روسیه دن آیری ، فعلاً مستقل برحاله اداره ایتمکده اولان ماورای قافقاس ، تورکیه ایله صالح عقد ایتمک ایسته دیکی حالدده ، مقصدینه ده ا موفق اولامیوردی . تورکیه ، ماورای قافقاس حکومتی نامنه طربزونه کلمش ، ۱۹۱۴ سنه سی حربندن اولکی قافقاسیا حدودینک ابقاسنی ایسته ين ، هیئت مرخصیه « بردست - لیتووسق » معاهده نامه سنک تمایله قبولی تکلیف ایدیوردی . بو تکلیفه کوره : ماورای قافقاس حکومتی وقتيله تورکلردن تضمینات حربیه مقابلی اولارق آلان قارص ، آردهان وباطوم الویه ثلثه سندن صرف نظر ایتمیلیدی ؛ بوولایتلری بولشه ویک حکومتی بردست - لیتووسق معاهده سی ایله ترك ایله مشدی .

وضعیت بوصفحه ده دوکولنجه ، طربزون مذاکراتی اولدجه جدیله - شیوردی . ارمنیلرله کورجولر ، « حرب ایتمه دن تورکیه ته تسلیم اولمیز » دیو - لرلردی . برطرفدن بولشه ویزم ، دیگر طرفدن ده ارمنی و کورجو جنسکجوانی آراسنده قالان مسلمانلر پک مشکل بر موقعه ده بولنیورلردی . مع مافیه احوالک جدیدتی درک ایدن طربزون هیئت مرخصیه سی ارمنی ، کورجو وتورك اعضاسنک اتحاد آراسیله تورکیه اولتیماتومنی

قبوله قرار ویرم شکن ، « سهیم » مجاسی کور جو منشه ویکلری ایله
أرمنی داشنه قلیزیک اکثریتیه حربه قرار ویرم شدی .

قونفرانس انقطاعه اوغرامش ، حرب باشلامش ، هیئت مرخصه
تفلیسه عودت ایتم شدی . فقط هیئت تفلیسه کانجهیه قدر ، حرب ده
عادتا بیتمش ، باطوم سقوط ایله مش ، قارص محاصره دیه آلتم شدی .

آرتق تحمل ایتک ممکن دکلدی . حرب دورمالی ، صالح عقد
اولونمالی ، ماورای قافقاس استقلالی رسماً اعلان ایدله لیدر ؛ یوقسه
بز آیریلر ، کندی باشمزک چاردسنه باقارز ، دیه « سهیم » ده کی
مسلمان اعضا صوک چاره دیه توسل ایتم شلردی .

یا کلش ماجرایه قاپلدقلرینی و ماورای قافقاس خلقنک بویله
بر حربیه قطعاً مهیا اولمادیغنی درک ایدن کورجولر دخی بوندن .
باشقه بر چاره قالمادیغنه قانع اولدیلر . جنکجو (قهچقوری)
حکومتی اسقاط ایدوب یرینه صلحجو (چهنکلی) قابینه سنی کتیردیلر .
باطومده یکی مذاکرات باشلادی . (چهنکلی) طربزونده کی
تورک مطالباتنک آرتیمه جغه امیدوار ایکن ، حقیقت تصور ایله دیکی کبی
چیقمادی . باطوم ایله قارصده دوکولان تورک قاننه استانبول
حکومتی ، خون بها اولارق ، یکی بر طقم اراضی طالب ایدیوردی .
آخسخه ، آخالکلک ، آکساندروپول ، سورمه لی ونخچوان قضالری
بو طای تشکیل ایدیوردی .

ماورای قافقاس هیئت مرخصه سی ایله تورک هیئت مرخصه سی
باطومده مشغول مذاکره ایکن ، نوری پاشا ایله برابر معیتده بولنان
برقاج ضابط ایران وقارا باغ طریقله کنجهیه وارد اولم شلردی . اوزمان
مدهش بر آنارشیه معروض ، دیگر طرفندن ده بولشه ویک تجاوزی

ایله تهید اولونان کنجه، نوری پاشانی کو کدن اینمش خلاصکار برملک
کبی تلقی ایتشدی . خلقک کندیسنه یابدینی استقبال کنجه تاریخنده
کورولمه مشدر .

باطوم مذاکراتی برچوق مشکلاته معروض قالیوردی . مذاکرات
اوزانیوردی . کورجولر آرتق ماورای قافقاس حکومتی جزئنده
قالمای کندی حسابلرینه ضررلی کوریور، آل آلتدن آلمانیا ایله
آکلاشیورلردی . تورکیه ایله متفق آلمانیا آراسنده کی اختلاف
کورجولره بویله بر حرکتک مفید اولاجغنی تلقین ایدیوردی .
نهایت أمر واقع اولدی . مایسک یکرمی آلتیسنده گورجستان، ماورای
قافقاسیادن آیری، کندی باشنه مستقل برجمهوریت تشکیل ایتدیکنی
اعلان ایله دی .

گورجیلرک ماورای قافقاس فهده راسیونندن چیقمالری اوزرینه
حکومت متحده پارچه لاش ایدی . بونک اوزرینه سه یمده کی مسلمان
اعضا دخی، گورجیلر کبی، کندیلرینی آذربایجان شورای ملیسی اعلان
ایتدیلر . ایکی کون صوکرده، مایسک یکرمی سکزنده، شورای ملی
آذربایجانک استقلانی اعلان وبو کیفیتی ۳۰ مایس تاریخیل تعیمی ایله
بتون دولتره بیلدیردی . [۱] شورای ملی اعلان استقلال ایله برابر
آذربایجان حکومتی دخی تشکیل ایله دی . ایلاک حکومت ، تفلیسده
آذربایجان حرکت ملیه سنک دشمنلری طرفندن قتل ایدیلن مرحوم فتحعلی
حانک تحت ریاستنده تشکل ایتشدی .

ماورای قافقاسیا حکومتک انحلالی ایله باطومده کی هیئت مرخصه

[۱] « آذربایجانک تشکیلی » نام رسالهیه مراجعت اولمالی .

دخی بالطبع انحلال ایله مش ، اونک مقابله آذربایجان ، گورجستان
 و آرمینستان هیئتلی منفرداً صلح مذاکره سنی ادامه ایتدیرمشلردر .
 باطومه ۴ حزرانده دولتعلیه نامنه عدلیه ناظری و برنجی مرخص
 خلیل بک ایله شرق اردولری قوماندانی وایکنجی مرخص وهیب پاشا
 حضرتلری ، آذربایجان نامنه شورای ملی رئیس رسول زاده محمدامین
 و خارجییه ناظری محمد حسن بک طرفندن بر مخادنت عهدنامه سی
 امضا ایدلدی . بو معاهده نك ۴ نجی ماده سنه بناء مملکتک امنیت
 و آسایشی اعاده ایتک اوزره آذربایجان جمهوریتی تورکیه دن معاونت
 عسکریه ایسته مک حقنی حائز ایدی .

آذربایجانک نه کی مشکلاته معروض قالدیغنی و بوتلمکلی مشکلاتدن
 چیقاییلمک ایچون تورکیه نك معاونتنه محتاج اولدیغنی ، آذربایجان مملکتلی
 طربزون ایله باطومه تورکلرله واقع اولان تماسلری ائناسنده کرک
 شفاهاً و کرک تحریراً آکلاتمشلردی . بوکره آذربایجان شورای
 ملیسی نامنه بز و خارجییه نظارتی نامنه ده محمد حسن بک سالف الذکر
 معاهده نك ۴ نجی ماده سنه استناداً تورکیه حکومتنه مراجعتله قوای
 امدادیه ایسته دک .

بوتون آذربایجان خلقنک چارچشمه بکله دیکی امیده ترجان اولان
 بو مراجعتمزه تورکیه هیئت مرخصه سی هان موافقت جوابی ویردی .
 فقط گورجستان طریق ایله کیده جک اولان قوای امدادیه ، آلمانیا
 حکومتک کوستردیکی مشکلاتدن دولای ایسته نیلیدیکی بر سرعتله
 یتیشه میوردی .

شرائط و وقایع فوق العاده اچریسنده اعلان استقلال ایدن
 شورای ملی کنجه یه نقل ایتدی .

حزیران اینک ۱۶ سنده عقد ایله دیکی تاریخی جلسه سنده شورای ملی، فتحعلی خانک ایکنجی قایینه سنی تشکیل و بوتون اختیاراتی مذکور حکومت حواله ایدرک، احوال فوق العاده حسبیله، کندیسسی تعطیل مذاکرات ایله دی. مجلسک بو خصوصده اتخاذ ایله دیکی قرار بروجه آتی ایدی: «آذربایجانک کچیرمکده اولدینی مشکلات داخلیه و خارجیه بی نظر اعتباره آلاق، آذربایجان شورای ملیسی، بوتون حقوق و صلاحیتی فتحعلی خان خویسکی تحت ریاستنده تشکل ایدن قایینه حواله و مذکور قایینه بی آرای عمومی اوزرینه مستند بلاتأخیر مجلس مؤسسان دعوت اولونجهیه قدر آذربایجان حق حاکمیتی کندی ائنده بولندیرارق کیسهیه ترک ایتمهیه موظف ایدر.» آذربایجان شورای ملیسنک شو صورتله تعطیل اوزمان کنجهده حصوله کلن برطاقة سیاسی مبارزده لر نتیجه سنده حاصل اولمشدی. بومبارزه، مملکت اصول اداره سنه عائد ده موقراسی جریانلرله آریستوقرات ذهنیتلر آراسنده وقوعه کیوردی. هر طرفدن دشمن بر قوتله محاط اولان مملکتده بو کبی مبارزده لری بر زمان موقت ایچون بر طرف ایتک لزومی واردی. بولنرزم صلاحیت واسعه بی حائر بر حکومت تشکلی صورتیه تأمین ایدیله بیلمشدی.

آذربایجان تاریخ تشککنده وقایع مهمه دن اولان بو حادثه ائناسنده شورای ملی نک نه کبی حسیات ایله متحسس اولدیغی کوسترمک ایچون رئیس اولوق صفتیه سویله دیکمز اختتام لطفی قیما بورایه درج ایدیورز:

«... اومت، افندیلر، آذربایجانک موقت پای تخی اولان کنجهده، ناقص ده اولسه، حاکمیت ملیه بی تمثیل ایدن بر مؤسسسه نک شو صورتله میدانن چکیلیمک مجبور یاننده قلمسی، هیچ شبهه سز، ده موقراسینک بر رجعتی وقوای سر نتیجه نک بر موقتی در. بورجعت آق و پاک قوتلر مقابل قارا و ناپاک قوتلری تقویه ایدر جکدر. بونقطه نظر دن کورولنجه ایلک باشده بزم حالمز اوقراینا نک

حالتہ پک بکزمہ یورکبدر . بوحالہ بزده روسیہ مقاصد انقلابیہ سنک افلاسنہ
 دائر بر عقیدہ حاصل ایتدیریور . فقط ، افندیلر ! ظواہرہ قالیالم ، سطحی
 دوشونمہ لم ، پکده مایوس اولیالم . روسیہ انقلاب عظیمی ، ہرنہ دیرلرسہ
 دیسینلر ، قطعاً افلاس ایتدیدی . روسیہ دہ انقلاب نہ یاباجقدی ؟ بو سووالہ
 « بیوک روسیہ » فکری ایلہ مسموم اولان روس انقلابچیلری نقطۂ نظرندن
 دکل ، انقلابک کندی طبیعتی تحلیل ایدہرک ، جواب ویرمہ لیدر . بویلہ
 یاقیلیرسہ ، روسیہ انقلابی مظلوم ومغدور صنفلرلہ محکوم ملتلی آزاد ایتمہ لیدر .
 مغدور صنفلر ، تقدیر ایدہ لم کہ ، ایستہ دیکلرندن فضلہ سنی آلدیلر . ملتلر ایسہ
 برر برر کسب استقلال ایدیورلر . انقلاب ، دنیاک آتیدن برنی طوتان
 بیوک روسیہ یازاتقلہ ی موظف ایدی ؟ قطعاً دکلدی . افراطہ واران صنف
 حریتلری البتہ کہ تقیید اولوناجق ومعتدل برشکلہ کیرہ جکدر . چوسکہ حریتک
 یوشکلہ ، هیچ شہہ سزکہ ، حریت دکل بر آفتدر . فقط بو بولہ یاپیلہ حق
 رجعت ، امینم کہ ہر حالہ انقلابدن اول موجود اولان حدودک اوتہ سندہ دکل ،
 بریسندہ توقف ایدہ جکدر . دیمک احوال اولکینہ نسبتہ ہر حالہ اینی اولاجقدر .
 « افندیلر ! بن سابق روسیہ اراضیسندہ کذران ایتکدہ اولان وقایعہ
 بویلہ باقیورم . بوکا کورہدہ حالا امیدلرملہ برابر یاشیورم . بیلدیورم افندیلرکہ ،
 آذربایجان روسیہ انقلابینک وضع ایتمش اولدینغی مثبت نظریہ لرلہ ، اعلان
 ایتدیکی اقایم حریتدن صوک درجہ دہ استفادہ ایدہ جکدر . ایشتہ مستقل
 بر آذربایجان : سیاست کسب حریت واستقلال ایدہ جک آذربایجانہ اجتماعی
 حریتلر وحقوق بشرہ عائد دستورلر ہر حالہ مستقبلہ روسیہ زمانندن دہا
 کنیش ، دہا مساعد اولاجغہ شہہ ایتم . حتی ، افندیلر ، سویلہ مک ایسترم کہ ،
 آذربایجان قافقاسیہ دہ اک حریت پرور و انقلابچی تصور اولنان کورجستاندن
 دہا مسعوددر . چونکہ بورادہ ، بزم داخلی حریتلرمزہ اجرای نفوذ ایدن
 و ایدہ جکی متصور بولنان قوت یابانچی بر قوت دکل ، اوز قوتمزدر . (آقشلار)
 بورادن استقبال ، بیوکوشانی برملتک مختلف شعبہ وبوداقلرنی توحیدہ دوغرو
 کیدہ جک کہ عین مقصد مزدر . (آقشلار) . اجتماعی وحقوقی حریتلردہ ، بالفرض
 غایب ایتسہ ک بیلہ ، سیاست قازاناجق ، تلافی مافات ایدہ جکمز . حالہ بوکہ اوقرابنا
 ویاکورجستان اولہ دکلدر .

« اوت افندیلر ! پکدہ ناامید اولمایالم . تاریخک ، آمال مایہ منر نقطۂ

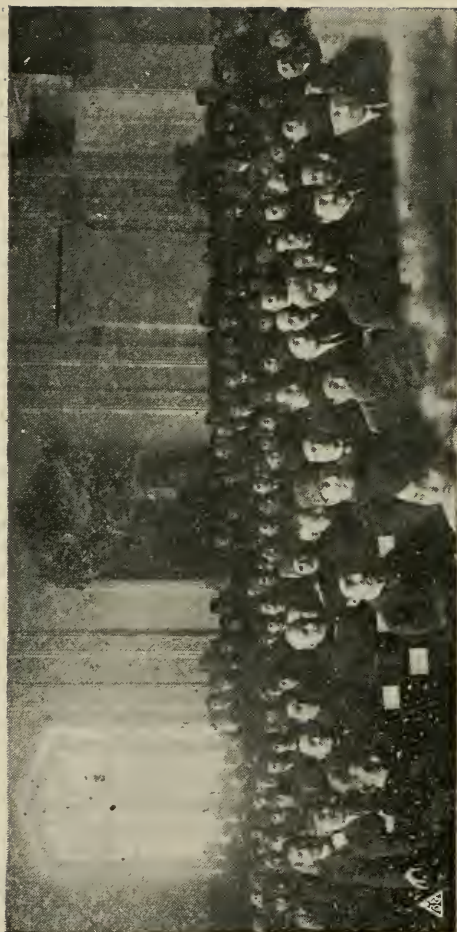
نظر نند. مساعد بر زمانده اولدیغیزی، تورک اتحادی ایچون فرصت اله چکدایکتی اونوتیالم. بوتون مساعیمیزی بوحریت سیاسیته تک تأییتنه صرف ایدهلم. بونک ایچونده هر درلو فداکاراغه آماده بولونالم ... »

یوقاروده مقتبس قرارنامه اوزرینه شورای ملی طرفندن مملکتک اداره سنه موکل اولان حکومت بر آن اول با کویی استرداد ایده جکدی. نوری پاشا معیتده کی اوردونک معاونتی ایله آذ بر زمان ایجریسنده، باکو ولایتندن ماعدا، بالجه آذربایجانده امنیت تمام تأمین ایدلدی. یالکیز باکو ایله حوالیسی بولشه ویکلارک النده ایدی. بونلر آراسره خروج یاپارک تجاوزده بیله بولنیور لردی. ۵-۶ آیلق بر فرصتدن بالاستفاده بولشه ویکلر اولدجه مهم بر مدافعه قوتی حاضر لامش لردی.

خارجدن، آذربایجان وتورکیه قوای مایه سی طرفندن، تضیق اولنان بولشه ویک - داشناقسیون قوتی داخله صارصیلیور، آرالرینه نفاق کیریوردی. بالاخره محصور بولنان باکوده بولشه ویک دیقتاتو - راسنه قارشى بر اختلال ظهور وموقع اقتدار، ارمی آلایلی ایله باکو لیم ننده کی بحریه لیلره استناد ایدن، ارمیلرله روسلردن متشکل بر (دیرکتوار) انتقال ایدیور. بودیرکتوار انکلیزلی باکویه دعوت ایدیور. اوزمان ایرانده بولنان انکلیز قوماندانلی واقع اولان بودعوت اوزرینه باکویه عسکر چیقاریور. وضعیت بوشکله کیرنجه تورکیه دن یکی قوتلر جلبه لزوم کورولیور. آلمانلر ایسه - یوقاریده ذکر ایدلدیکی وجهه - کورجستان طریق ایله باکویه کیدن تورکیه قوای امدادیه سنی توقفه اوغراتیورلر. بونک اوزرینه باکونک استردادیه ایلولک اون بشنه قدر کجکیور.

نهایت قانلی بر مقابله و غنود بر مقابله دن سوکرده، قاردهش

مجلس میعزان حال اجتماعه اینک . دیوئک آرقه‌سند و مذاکرانی استعانی ایدز سامهملر

خلاصه جان آتان قهرمان محمدجک تورک وحدتی تاریخنده آلتون
حرفلره یازیلاجق بر فداکارلغیه آذربایجان قواں ملیه سی کندی
پای تحتنه کیریور . آلتی آی تمام خون جکریین اهلی اسلامیه نک
یوزی کولیور . قربان بایرامی کبی مسعود برکونده باکو تکرار
کندی صاحبزینک آله کچور .

او زمان بز استانبولده ایدک . وسطی آورریا درنلرینک اشتراکی
ایله طوپلانا جق قونفرانسه اشتراک ایچون دیگر فافاسیه جمهوریتلری ایله
برابر آذربایجان جمهوریتنی تمثیل ایدن هیئت مرخصه ریاستده بولنیو-
ردق . او دورک حربه ناظری وباش قرماندان وکیلی بولنان انور پاشا
حضرتلری تلفون ایدیورلردی :

— امین بک ، باکو آلتدی !

بو قیصه خبرک بنده تولید ایتدیکی تأثیری قابل دکل تصویر
ایدهم . و او تأثیری حالا اونوتامیورم .

بوندن برقاچ کون اول آلمانیا حکومتک بر قرارینی پروتستو
ایتمشدک . آلمانیا دولتی بولشه ویک حکومتی ایله بردهست - لیتووسق
معاهده سنه ذیل ارلارق پایدینی بر معاهده موجبنجه باکو ولایتک
تا کور نهرینه قدر روسلر ترکمنه رضا کوسترمش ، مقابلنده کندیسنه
پترول امتیازینی تأمین ایله مشدی . استدمز احمد بکک تعبیری وجهله
یزی برتنکه غازه صائمشدی . بومناسبتله بزه مراجعت ایدن غزته جیلرده
« باکوسز آذربایجان باشسز بندر ! » دیمشدک .

قافاسی مشهور کیویتین منکنه سنده بولن برآدامک خلاصی ناصل
برحیات نوین ایسه ، باکونک استرداد دی دخی اونسبتده اعجاز کار
بروقعه ایدی . هم حقیقتآده او یله ایدی . سوکرده ، منحوس براختلال

نتیجہ سنده مزار لری منسی قالان آناطولی محمد جککری با کودہ کی
 شہادت لری ایلہ تورکلکہ یکی بر سیاسی وجود اعطا ایدیورلردی .
 مادتا منسی، فقط معناً بوتون قبلرده مدفون بولنان بوقہرمان
 شہیدلر یالکز با کودہ می درلر ؛ نخیجواندن ، قرہ باغدن، شماخیدن،
 کنجہ دن تا با کویہ قدر بر یر وارمی کہ اورادہ بویاہ بر فداکار
 یاتماسین؟!...

اودت، آذربایجانک ہر جہتندہ شاعرک تصویرایتدیکی « صارماشیقلی
 بر مزار » بولورسکیز کہ « قیزلر ، کلینلر » طرفندن زیارتکاد حالنہ
 قونیلان بو مزار ، قارداش امدادینہ قوشان « تورک » مزاریدر .

موندروس متارکه سنک قافقاسیاده کی نتایجی

تاریخک دها باشقه جلوهری وارمش .

تورکیه، موندروس متارکه سنی عقدایتمک مجبوریتنده قالدی . بزدم بکله دیکمز قونفرانسک العقادینی کورمه دن کری دونیوردق . «یوروک واپوری» شالدن شدتله أسن مخالف بر روزکاره قارشی بوغازدن چیقیور ، بزی باطومه دوغرو کوتورییوردی .

تشرین اول سوکلرینه دوغرو باکوده ایدک . هنوز سهوینن سیمالرده درین براندیشه کورونیوردی . تورک اوردوسنک کیده جکی ، انکلیز اوردوسنک کله جکی خبری هر کسی مضطرب ایدیوردی .

عجبا نه اولاجق ؟ انکلیزلرله برابر روس اردوسی ، ارمنی مفروزه لری دخی برابر دونه جکلر ، کیم بیلیر اها لیدن نه کبی انتقام آلا جقلر ؟...

نوری پاشا ، انزولیده بولنان متفقین قوای عسکریه سی قوماندانی جنرال (طومسون) دن موندروس متارکه نامه سی موجبنه برهفته یه قدر باکونک ، برآیه قدرده بوتون قافقاسیانک تخلیه سنی طلب ایدیوردی . نوری پاشا ، کنديسنک آذربایجان خدمت عسکریه سنه کچدیکنی ایلری

سوره رك، با كوده قالمق تشبندده بولنديسه ده، فائده ويرمه دي. طومسونك اولتيا تومى قطعى ايدى. باشقه هيچ برتاويل و تفسيره امكان بر اقا بوردى. اوزمان مقام صدارتده بولنان توفيق پاشانك بر تلغرافى كمشدى. بوتلغرافده متاركه نك ماده مخصوصه سى احكامنجه عثمانلى عسكر لر ينك آذربايجانى تخليه ايمه لرى ضرورتى خبر ويرليوردى. آنا وطنى مشكلاته صوقق ايسته مه ين ضابطان استانبول دن كلن امره تبعيت ايتمك قرارينى ترجيح ايدى يورلردى.

باكونك استردادندن سوكره شوراي مى تكرار طوپلانمشدى. (۱۶ تشرين ثانى) مملكتك بعضى اقسامى ايله شوراي مليده بولونمايان مى اقليتلره دخى ممثللرينى كوندرك اچون شوراي مى يكي بر قانون وضع ايدى يوردى. بوقانونه كوره ۱۲۰ مبعوثن متشكل بر مجلس طوپلاناچق، يكي تخذت ايدن احواله موافق مشترك بر حكومت تشكيل ايده جكدى. اونو تويله جق آغير بر كون. تشرين ثاينك ۱۷ سى. انگلين باندره سى ايله چار روسيه سنك بايراغنى حامل اولان فيلو باكو ليانه ياناشيوردى. بر آراز اول باكون رجعت ايدرك انزده تحشد ايدن بوقونك با كوده او طور مقده اولان آذربايجان حكومته قارشى آلاچنى وضعت نه اولاجقدى ؟ - بللى دكل.

تورك اوردوسى چكيلمش، آذربايجان قطعاتى دخى يوق. چونكه كلن قومانداناق آذربايجان قطعاتى ديهه عسكر طانمايور. آذربايجان عسكرى نامنه منتظم بر قوت ذاتاً يوق كي ايدى. قوماندان نورى پاشانك اوزمان شوراي مى رئيسى صفتيله بكا يازدينى بر مکتوبدن آكلا شلدينى وجهله يكونى آنجق ۱۵۰۰ كيشيدن عبارت اولان آذربايجان عسكرينك طوپلو اولارق بر يرده بولونمايوب مملكتك مختلف نقطه لر نده طور دينى

آکلاشیلیوردی. آذربایجان حکومتی بو کون با کوده تقویه ایدن قوت یالکیز ۵۰۰ کیشیک بر میلیس (پولیس) نفرلرندن عبارت ایدی. فرضاً قوت اولسه بیه، آلمانیا، تورکیانک تسلیم اولدینی بر قوته قارشی آذربایجانک حرب آچاسی بالطبع عقیله بیه گلزدی. بناءً علیه مسئله یالکیز دیپلوماتیک وسیله لرله حل ایدیه جکدی.

اوچ کون اول صورت مخصوصده کوندربان هیئت [۱] انکلیز قوماندانک صوکسوزی بواولمشدی که: «بزم بیلدیکمز، آذربایجان خالقنک آرای عمومیه سندن دوغمه بر جمهوریت یوقدر؛ یالکیز تورک قوماندانلنک انتریکه سی ایله تشکل ایتش بر حکومت وار. مادام که سز بونک عکسنی ادعا ایدیورسکیز، او حالده کلیر، محالنده تدقیق، اوکا کورده قرار ویررز»

بو «قراره» متوکلانه انتظار ایدن آذربایجان حکومتی انکلیز قوماندانلغنه ویردیکی نوطه ده متفق لک شو صورتله آذربایجان طوبراغنه ورودینک آذربایجان استقلال و تمامیت ملکیه سنی محل اولامیه جنی امیدنی درمیان ایدیوردی.

۱۷ تشرین ثانیده ایکی باکو واردی: محزون مسلمان باکوسی ایله ممنون خرستیان باکوسی. شهر اوزرنده روس (بیچراخوف) قطعانه منسوب آهروپلارلردن بیاننامه لر صاحیلور، بویاننامه لرده روس وطنداشلری باکونک تکرار آنا وطنه اعاده سی ایله تبریک اولونورلردی.

«اخراج» بلا حادته اجرا ایدلدی. آذربایجان بایراغی ایله مزین کوپرویه چیقان (طومسون) ی خارجه ناظری معاونی سلامه دی.

[۱] بو هیئت یوسفکی نصیب، آغا اوغلی احمد و حاجنکی مهدی بکدرن عبارت ایدی.

مقابلنده، طومسون، کندیسینی حرب عمومینک ختامی و صلحک اعاده ایتک اوزره بولوندینی ایله تبریک ایتدی .

ایکی کون سوکرده قوماندانلغک اهالی اسلامیه بی مایوس ایده جک بر بیاننامه سی نشر اولو-وردی. بوبیاننامه ده یچه راخوف بیاننامه سنده اولدینی کبی « غالب ائتلاف اردوسنک مملکته دوئمدهن اول ظفر مشترکه بونجه خدمتاری دکن فداکار روس خلقنه ادای دین شکران ایتک وظیفه لرندن اولدینی ربو وظیفه نک ایفاسی ایچون روسیه دن قوپارلمش قافقاسیانک دشمندن تخایه سی ایچون (اوفه) ده تشکل ایدن روس حکومتی ایله بالائتلاف بورایه کلندیکی » آکلاتیلوردی .

بویله بر بیاننامه نک تأثیرینه، برده انکلیز اوردوسی ایله برابر کلش یچه راخوف قطعاتی ارمنی مفرزدلرینک شهرده احداث ایتمکده اولدقاری حادثه لر واهالی اسلامیه یه قارشى طاقدقاری تحقیر آمیز حرکترلرخی تصور ایدیلیرسه، اوزمان نه کبی ساعتلر یاشانمقده اولدینی کندی کندینه آکلاشیلیر . تورکجه یازیلی لوحه لرک قیرلدیغنه، آذربایجان باندره سنک تحقیراته معروض قالدیغنه، بوشنه تفنک آتیه لر ق مسلمانلرک هر واسطه ایله تحقیر و تجاوزه معروض قالدقزینه عائد وقعهلر همان اوکنه کچیلمز بر فساد تورده تمک اوزره ایدی .

باکو بویله اندیشناک کونلر کچیرمکده ایکن ده بار قاچ کون کندیسینی ایله برابر بولن تورک قوماندانلغنی، کنبه حزین بر تأثرله تشیيع ایدیوردی .

مجلس مبعوثان واجرا آتی

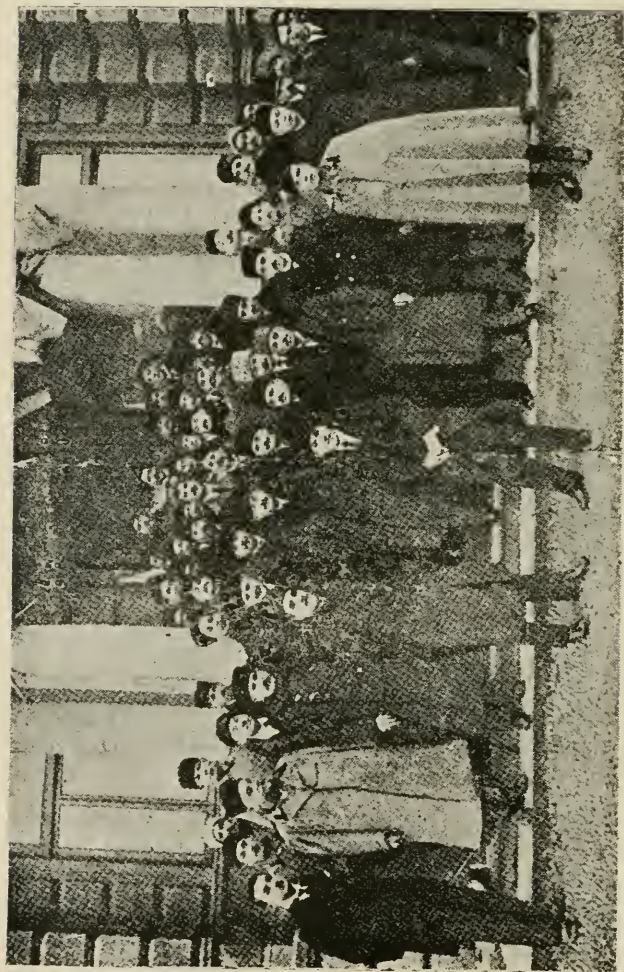

بویله بر مشکل وضعیت ایچریسندده آذربایجان شورای ملیسی حکومتک اساسلرینی تقویه ایتسکه مشغول ایدی .

کانون اولک یدیسندده آذربایجان مجلس مبعوثانی آچیلیوردی . بیوک بر جمعیتک حضوری ایله آچیلان مجلسده سویله ن نطق افتتاحی ختامنده آذربایجان بایراغنه خطاباً سویله ن «بر کره یوکسلان بایراق بر دها اینمز» . شعارای هیجانی و سوره کلی آلفیشلرله قار-شیلانه رق یکی بر حیاته کیریلیوردی .

فقط نه وخیم و نه مظلّم بر وضعیت ایچریسندده !...

بر طرفده متفق قوماندانلغک نفوذیه قائم مسلح بر قوت که آذربایجان، دیه بر موجودیت طانییور؛ دیگر طرفدهده خلقک آرزو واراده سندن قوت آلان بر حکومت که منتظم بر عسکری قوته استناد ایتیه یور. متفق قوماندانقله هم آنک بولزان روس تشکیلاتی ایله، فرق سیاسیه سی اولماز درجهده شپارمش، صوک درجهده جسارت آملشردی . آذربایجانلیلره «اعلان ایتدیککز استقلالدن استنکاف ایدیکزده سزک ایچون شفاعت ایدم!» «دبورلر، وموقتاً تشکیل ایدجکلری حکومت محلیهده آذربایجانلیلره بالنسبه دها مهم بر موقع تأمین ایدجکلری

آذربايجان رجال و مەھنەتلىرىنىڭ بىر گروپ : جەۋزىنىڭ اورۇپا دۇنلارنىڭ تەقدىرى مەنەسسىيەلە خەرجە
نەزەرىتىدە ياپىلان سەراسمەن چىقارگەن

لطفی ده آریبه علاوه ایدیوردی . ارمنی تشکیلاتک خصوصت
 وغاندی ایسه ده بارز ایدی . بوقدر مشکلات سیاسی مواجهه سنده
 آذربایجان رجالی ایچون موازنه نی نائب ایتیه بوده استقلال اساسی
 اوزرنده ثابت قالمق و بو بایده متانت کوسترمک حقیقه ده مشکل ایدی .
 بومشکلات مواجهه سنده استقامت اریخی ۳۶۰ درجه دیکشنلر واردی .
 مایت پرورلک لکرینه شهه ایدلمه یین بعضی ذوات محترم بیله حاصل
 اولان و خاتمی آکلامق ایچون « استقلالدن استکاف » تکلیفی
 تدقیق ایتک ضعیفه دوشدیلر . برکت ویرسین که حکومت باشنده دوران
 فتحعلی خان ایله شورای ملی اکثریتی تشکیل ایدن مساوات فرقه سی
 رؤسای ایله صول جناح قروپلری بویله برپانیکدن محفوظ قالدیلر .
 « روسار ، ارمیلر مجلس ملی نظامنامه اساسیه سینه کورد حکومت
 اشتراک اید بیلیرلر ؛ بوندن فضله شرائطی قطیاً قبول ایدمه یز » دیدیلر .
 موفق ده اولدیلر .

مجلس مبعوثان تشکلی متعاقب حکومت تشکیلی تکرار فتحعلی
 خانه توجیه ایدلای . فتحعلی خان فاینه سی تشکیل ایدرک بیاننامه سی
 ارقودی و مجلسجه اعتماد فاراندی . بونی متعاقب دول منفقه قوماندانلانی
 نامه جنرال طومسون ۱۸ کنون اول ۱۹۱۸ تاریخیه اثر ایله دیکی
 بیاناسنده « فتحعلی خانک تحت صدارتنده قوالیسیون آذربایجان
 حکومتی تشکیل ایتدیکندن ، متفقلر قوماندانلغ آذربایجان
 داخلنده ، یکنه مشروع برحکومت ارمق اوزره ، برحکومتی طانیه -
 جغنی و اوکا مظاهرت تامه ده بولنه جغنی » عمومه اعلان ایدیوردی .
 قوماندانلغ ایلاک بیاننامه سی محل اولان بو ایکنجی بیاننامه سی
 باکو محیطنده بیوک برانقلاب افکاری موجب اولدی . او وقته قدر

قوماندانلغك مديحه خوانى بولنان روس و ارمنى مطبوعاتى شمى ،
بركون اول تحيل ايتدكلرى مقامه ، شتم و كفرلر ياغديرمايه باشلاديلر .
آذربايجان مقاصدى مديحه ايدن مسلمان مطبوعاتى ايسه ، بالطبع ،
قوماندانلغك بوحركتنى تقدير و ستايشلرله قيد ايدىوردى .

روس تشكيلاتلرى بووضعته يالكز غزته نشترياتي ايله مقابله ايتكله
اكتفا ايتمه ديلر ؛ متفق قوماندانلغى عليه برطاقم ترتيبات انقلابيه
دخى توسل ايتديلر . بونك اوزرينه اوك اياق اولانلردن برقاچ آدم
توقيف ايدلدى و انزولى يه سورولدى . بووقعه اوزرينه با كوده بولنان
روس و ارمنى عمله سى تعطيل اشغال ايتدى . الكتريق مركزينك
باشليجه عمله سى خريستان اولديغندن بونلك تعطيل اشغالى ايله
بوتون حيات دورمش اوليوردى . بو حادته مؤثر اولدى . محبوسلر
اعاده ايدلدى . علاوه اولارق مطبوعاتك قونترولى دخى ، روس
تشكيلاتنك طلبى اوزرينه ، آذربايجان حكومتك صلاحيتى خارجده
طوتيلدى .

ديكر بووقعه اوزرينه تكرار عيني تشكيلات طرفندن ايكنجى برتعطيل
اشغال تشبثى واقع اولدى . بوتشبت قسماده آذربايجان حكومتى عليه
توجيه ايدلمشدى . مقصد ، حكومتك ضعفى اثباتله مشكلات توليد ايتمكدن
عبارت ايدى . فقط ، بودفعه مسلمان عمله سى « مساوات » فرقه سى طرفندن
لزومى درجه ده تشكيل ايدلمشدى . مسلمان عمله بودفعه خريستان
عمله ايله تشريك مساعيده بولونمادى . واقع اولان تعطيل اشغال
تكليفنى پروتستو ايتدى . ديكر طرفندن حكومت تدابير قطعيه ايله
الكترىق مركزينى ايشلته بيلدى . دوشونولن ضربه بوشه گيتمشدى .
بو وقعهدن صوكرده حكومت مايه نك سياسى وضعيتى رصانت پيدا

ایدیوردی. بو حادثه نك نتایج فعلیه سندن بریسی پولیس مدیریتده
کی اجنبی قومیسر لکنک الغاسی، دیگریدده مطبوعات قونتروله عائد
حقك تکرار حکومتی اعاده سی ایدی .

حکومت بونکه اکتفا ایتیوردی. قوماندانلار ویردیکی نوطه ده
« صلاحیت حقوقیه سی قوماندانلقجه طائمش بر آذربایجان حکومتی
وار ایکن، دول متفقهدن بولونمایان روس بیچارخوف اوردوسی ایله
آسایش عمومیه یی مغل اولمقدن باشقه بر فائده سی متصور بولونمایان
أرمنی مفرزده سنك با کوده بولونمالرینه بر سبب اولمادیغنی بیانه مذکور
قطعات عسکرینه نك بر آن اول آذربایجاندن اوزاقلاشاسنی » طلب
ایله دی . بو نوطه اوزرینه بیچارخوف آلائی آلدینی ۴۸ ساعتك بر
مهلت ظرفنده با کویی ترکه مجبور اولدینی کبی، أرمنی مفرزدرینك
انحلالی دخی تقرر ایتدی .

انکلیز قوماندانلارک ایلك ورودنده کوردیکی تدبیرلردن بریسی ده
لیمان ادارده سی ایله مؤسسات مالیه قونترولنی کندی النده بولندیرماسی
ایدی. آذربایجان حکومتك تشبئی ایله بوایکی قید دخی رفع ایدلدی.
حکومتك تشکلی متعاقب او زمان (ودرسای) ده
طوبالانه حق صلاح قونفرانسنه اشتراك ایچون بر هیئت مرخصه
تشکیل ایدلدی. اوزمان مختلف غروپلرک تألیف بین وحتى نازلانملرینه
بیله جمهوریتك یکانه قوتی تشکیل ایدن جهه ملیه وحدتی نامنه
فوق العاده اهمیت ویرایوردی . بونك ایچونده هیئت مرخصه
اعضاسی حکومت طرفندن دکل ، بوتون جریانلری تمثیل ایتك
اوزرد فعلاً مجلس مبعوثان طرفندن انتخاب ورسماً حکومت طرفندن

اعزام ایدلشدی . [۱] بوهیئت آذربایجان موجودیتنی ممالک اجنیهده طایتمق ، حقوق ملیه واستقلالنی مدافعه ایتک وصلح قونفرانسده کنديسنی تمثيل ايله مك وظیفه لری ايله صلاحیتدار ایدلش ایدی . هیئت، قوماندانلق طرفندن کوستریلن تسهیلات اوزرینه آذربایجان استقلالنی بین الملل بر ساحهده مدافعه ایتک مقصدیله با کودن یوله چیقدی . محترم قارئ کورویورکه اوردوسز بر حکومت قورولشدر . هم حقیقتاًده اويله ایدی . وقایعی نقل ایتدیکمز بو دم لرده با کوده آذربایجان اوردوسی بولونمئوردی . چونکه قوماندانلق موندروس متارکه نامه سنی یالکیز تورکیا اوردوسنه دکل، آذربایجان قطعاتهده تشمیل ایدیوردی . بونک ایچوند حربه ناظری جنرال صمد بك با کوده دکل ، اکثریا کنجهده بولونیور ، ایلک آذربایجان آلانی تشکیل ایتکله مشغول بولونیوردی . نهایت، کنجهده تشکل ایدن بو آلایک با کویه ورودینه دخی موفقیت حاصل اولدی . حکومت ملیه زماننده با کونک یاشادینی اک صمیمی سوينج کونلرندن یرییی ده بو ایدی .

[۱] هیئت مرخصه بر رئیس ، اوچ اعضا ، اوچده مشاوردن عبارت ایدی . رئیس، مجلس مبعوثان رئیس طوبجیباشف علی مردان بك؛ اعضا : مجلس مبعوثان اعضاسندن آغا اوغلی احمد بك ؛ شیخ الاسلام زاده اکبر آغا؛ حاجنکی محمد حسن بك ؛ مشاورلرده: مبعوثان سید مهدی زاده میر یعقوب بك ايله محرم زاده محمد بك و محرریندن حاجبکلی جیحون بك ایدی . بونلر میاننده یالکیز بریسی « مساوات » فرقه سسنه منسوب اولوب دیگرلری مبعوثانک دیگر جریانلرینی تمثيل ایدیورلردی . « مساوات » ی تمثيل ایدن محمد حسن بك جمهوریتک سقوطندن اول مملکته عودت ايله مش و اوراده قالشدر . محمد حسن بك بعده فرقه سسنه اهانتله بولشهویک طرفنه کچمش ، مرتد اولشدر .

انگلیز لک باکویه ورود ایتدکلی کون نشر ایتدکلی بیانامیه روس و ارمی تشکیلاتنک جسارت و فضولقلری ضمیمه اولدیغی کورونجه « ایلک جمله ده بوتون قوزلری تسلیم ایتدک ایستینلرک، اون کون صوکره نه بهوده قورقویه دوشدکلی ۱۹۱۹ سنه سی نیسان ده (آذربایجان اوردوسنک باکویه ورود ایتدیکی کون) کشف ایدلدی. فرضا بوتون شورای ملی اوقورقوا یله متحس اولیدی، احتمال که، آذر-بایجان جمهوریتی هدیچ تأسس ایتدک محو اولوب کیده جکدی .

بالطبع انگلیز لک بوحرکتی آذربایجانلیرک قارا کوزلرینه عاشق اولدقلرندن ایری کله یوردی . ذاتاً عشقک برسیاست عاملی اولدینی داستانی زمانلرک ابتدائی کی ایله برابر چوقدن افسانه یه قاریشوب کیته مشدر . بوراده عشق دکل، سیاسی و اقتصادی منفعتلر واردی . باکوپترولنک مستقل قاققاسیالی بر حکومت آلتده بولنامی و علی العموم قاققاسیانک روسیه دن آیرلماسی انگلیز لک ایشنه کلیوردی . آذربایجان ده بوکیفیتدن استفاده ایتدیلدی . حکومت ملیه نک دیپلوماسی موفقیتلری بونسکه ایضاح اولونیوردی .

* * *

یکیدن بر حکومت قوراجق قدر عظیم و مسئولیتی برایش قارشیسنده قالان آذربایجان نوراننک اقتحام ابله دیکی مشکلاتی تمامیه تقدیر ایدیه بیلیمک ایچون آذربایجان قطعه سنک دیکر روسیه دن آیریلان قطعه لره نسبتله چاریزم طرفندن نه کی محرومیتلره معروض قالدینی ذکر ایدلمزسه ، قارئلر احوالی کمالیه تقدیر ایدیه مزلر .

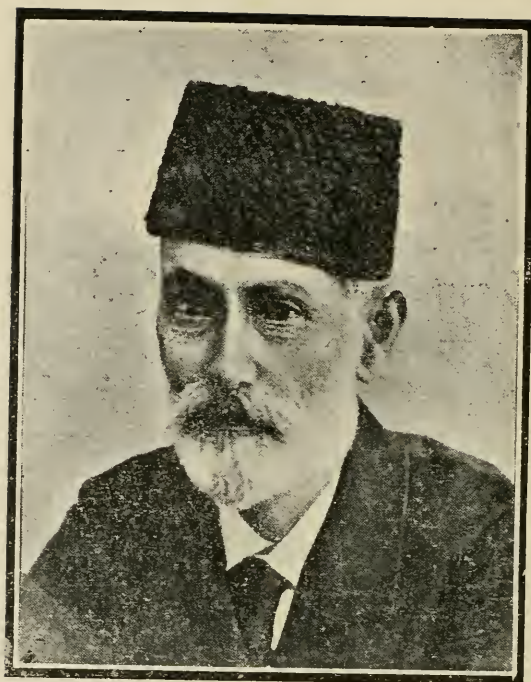
آذربایجان، ممالک اسلامیه ایله هم حدود برتورک و مسلمان ولایتی ایدی . چاریزم بوکی ولایتلرینی دائماً شبهه آلتده بولوندریوردی .

حرب عمومیدن اول قافقاسیا والی عمومیدی، ولایت خرسیتان اهالیسندن امین ایکن، مسلمانلار آردسند حرکت افرت قویانانک زمین بولاجغی تخمین ایدیوردی. چار حکومتی حدودده بولنان مسلمان ولایتلرینی رشد وکله ایردیردجک تشبثاندن بالخاصه محررم بولندیریوردی. خدمت عسکریایه آلمانقله ظاهرده کندیسنه بر سهولت کوستریلوردی. فقط باطنده، صداقتی دایما شبه آلتنده اولان بو خلقه سلاح ویریلک ایسته نیامیوردی؛ بو واسطه ایله عسکیرلک خاصه سنی ارنوتاجق ملت، هر بر احتمال قارشی، غیر منتظم بر قوه تشکیل ایتکله، متصور بولنان خطرک احتمالی آریلوردی.

قومشورلری آرمیلرله کورجولر مکلفیت عسکریده بولندوقردن، مدافعه نفس ایچون عسکیرلکک عصری اصوللری ایله آشنا بولنیورلر ایدی. حالوکه مسلمانلار تشکیلات عسکریجه خانقلر دورنده کی اصول مدافعه لری بیله اونوتمشوردی. خرسیتان جنراللر، میرالایلر مبذول ایکن آذربایجانلی بولنان ضابطاری یارمقله صایمق قابلدی. ضابطه مأموریتنده بر قضا فائمهقامی رتبه سنی بولمق آذربایجانلی بر مسلمان ایچون نوادرده عد اولنیوردی. محاکمه عدل مأمورلرینه کلنجه مترجلکدن یوقاری بر مسلمان مأموره تصایف اولونا مزدی. اوردو تشکیلی خصوصنده آذربایجان، روسیه انقاضی اوزرندک تشکیل ایدن جمہوریترلرک دپسندن غیرمساعده بر وضعیتده ایدی. روسیه تورکلرندن خدمت عسکریایه آلمانلری یالکز وولغا بویینده کی تورکلر ایدی. وضعیت جغرافیایه اعتباریله روسیه دن آیرمالرینه احتمال اولمادیغندن بور وظیفه آلتشاردی. تورکستان ایله قافقاسیا مسلمانلرندن ایسه عسکر آلتیایوردی. بویوزدن اوردو تشکیلی آذربایجانلیلر ایچون بک

مشکل برایش اریلوردی . فرضا در سیه دن آیرلش ارمنستان و یاخود
 گورجستان حکومتلری نشر ایله دکتری بر امرنامه ایله فلان سنه سنده
 روس اوردوسنده خدمت ایله مش نفر وضابطانی سلاح آلتنه دعوت
 ایدنبه ون کون صکره یکی حکمرمک ایلاک عسکری قادر رسی تشکیل ایدن ،
 حرب و ضرب کورمیش ، هاروت قوقش بر قوت وجوده کایوردی .
 آذربایجان ایسه بوندن محروم ایدی ؛ معلوم آ: اوردو ایدی اوردو ایدن
 ضابطاندر . بو خصوصده دخی آذربایجان محرومیت تامه ایچنده ایدی . روسیه
 اوردوسنده خدمت ایله مش ضابطان ناک محدود ایدی . تشکیل اولنان
 قطعات آذربایجانلی دکل ، سادهمسلمان آلای قوماندانی بولمقده صیقی
 مشکلات چکیلیوردی . بالطق ساحلی حکومتلرندن ، یا کیلیورسم —
 ناستونیا جمهوریتی ، بولشویکلردقارشی یابدیی استقلال محاربدرندن برنده
 ویردیکی بیک قدر تلفاتدن یاریسی ضابطان ایدی . بو ضابطانک : پسی اسکیدن
 روس خدمتنده بولنوب ، اکثری ارکن حربدن نشئت ایتمیش
 ناستونیاالی ضابطان ایدی . آذربایجان جمهوریتی ایسه ۵۰۰ دکل ،
 کندی جنسندن ، ۵۰ ضابطا بیله بولامیوردی . بونک ایچونده
 آذربایجان اوردوسنده بین المللی بر ضابطان هیأتی واردی . اوردونک
 بوتون ثقلتی کوچوک ضابطان عهدده سنده ایدی که بونلرده علی العجله ،
 ده نوری پاشا زماننده تأسیس اولنان کنجه مکتب حربیه سندن
 یتشمه فداکار آذربایجان کمنجلی ایدی . بونلر شبهه سز وطن
 ولایت پرور ایدیلر .

مشکلات بالکمز اوردو تشکیلاتی ایله فالامیوردی . حکومتک دیگر
 خصوصاتی اداره ایتمک ایچون دخی آذربایجانلیر کافی بمقدارده متخصص
 مأمورلر بولامیورلردی . چاریزم کندی حکومت ماکنه سنه مسلمان

زردابی ملک زاده حسن بک

« ملی و ادبی آتپاه » فصلنامه آذربایجان مطبوعاتدهکی رولی مذکور
 یوانان بو ذات ، دکل یالکیز آذربایجانک ، بوتون روسیه تورک مطبوعات
 موقوته سسک پیری در . ۱۸۷۵ سنه سنده تأسیس ایلدیکی « اکینچی » غزته سی
 ایله ، حسن بک مرحوم ، آذربایجان تورکله کهنده حرث ملی تییه ایدن فداکار
 براکینچیدر . حسن بک اکدیکی علم و عرفان تخملرینک ۱۹۰۵ سنه سنده انکشاف
 ایدن ملی مطبوعاتده چیچکندنکی کورمکه بختیار اولمش در . حسن بک تحصیل
 عالی کورمش طبیعیات معلمی ایدی . حکمت طبیعی به عائد تورکجه برچوق مقاله
 ورساله لری وارد در . ۱۹۰۵ نجی سنه ده وفات ایدن حسن بک کیفیت ارتحالی
 ملی ماتم شکنی احراز ایله مشدر .

مأمور آمدی . بوخصوصده قومشومز گورجولرك موقى دها
مساعدايدى . وقتيله قافقاسيانك اكثرتلغراف ، شمدوفر وپوسته
كبي مأموريتلرنده گورجولر چوق استخام اولنيوردى . ضابطه ،
امور ملكيه ، ماليه و عدليه كبي خصوصاتده مسلمانلر هيچ
درجه سنده ايديلر .

أرميلرك كليسا مكتبه لرى ، گورجولرك اصيلازادكان تشكياتنه
مخصوص مكاتب مليه لرى سنه لردن برى أرمنى وگورجو معارفنى تعميم
ايتمكده ايكن مسلمانلره بويله بر امتياز ويرله يوردى . مى معارف
يالگيز خصوصى مكتبلرده اوقونان اسكى اصول ، مسجد « مكتب
خانه » لرينه منحصر ايدى .

بلديه لرده دخى مسلمان اهاليك حقوقى محدود ايدى . اكثريتى
مسلماندن اولان باكو وكنجه كبي شهرلرده ، بر موجب قانون ،
بلديه اعضاسنك نصفى خريستان اولمق ضرورى ايدى .

بوتون بونلر ، يكي حكومت قوزولدينى زمان ، بالطبع منفى تأثيرلره
حسن اولونيوردى . بوكا ۱۹۱۸ سنه سنده كى قومونيزم تجربه سيله بر باد
برحاله كمش قوجامان باكو پترول اوجاقلرينك تكرار حال طيعيسنه
كتيرلمه سى كبي مشكلاتى عروه ايديكيز .

چاريزم زماننده ولايت مركزز عمومىسى تفليس ايدى . ماوراى
قافقاسه عائد بوتون مؤسسات مركزيه ، عسكرى ده پو وجه هاوزلر
هپ بوراده ايدى . مركزينى باكوده قوران آذربايجان حكومتى
بو مؤسساتنى يكيدين ياقمق مجبوريتنده ايدى .

باكو يالگيز دنياك انظارينى جلب ايدن پترول منبع لرينه مالك
دكلدر . قاسي دكيزينك الك مهم برلياننده مالكدرد ؛ بوراسى ايران ،

تورکستان و روسیه ایله اوروپایی ربط ایدن مهم بر تجارت مرکزیدر. ایکنجی بر استانبولدر. باکو لیمانده، وقایع اختلالیه دن دولای، عاطل دوران مهم بر تجارت فیلوسی و ارایدی. بو فیلوی یارین ایچون محافظه ایتمک و بونک ایچون ده طائفه سنی باریندیر مق، اداره ایتمک لازم ایدی.

اورتده بو قدر تشکیلات اداری مشکلاتی وارکن روسیه انقلابنک اجتماعی شعارلری ایله قیزغین وحاد بر رادهیه کلش اراضی مسئله سی، عمله مسئله سی کبی هر زمان اشتعال ایدیه یله جک و بر آن اول حلانی ایستیه ن اساسلی اصلاحات مسئله لری دخی موجود ایدی.

بو قدر اداری، اجتماعی، سیاسی، عسکری و اقتصادی مسائل داخلیه ایله برابر بر طرفدن ارنیلرله منازع فیه اولان حدود مسئله سی، دیگر طرفدن ده (ده نیکین) اوردوسی کبی بر روس ته لکه سنک تهدیدی آلتنده بولان آذربایجان، حکومت تشکیلاتنه باشلایوردی. بو حالده آذربایجان حکومتنک خلقک اعتمادی و فرقه لک اتحادندن باشقه بر ظهیر و معاونی یوق ایدی.

* *

بوندن صوکرده جریان ایدن وقایعک اسبابی صراحة آکلیه ییلمک ایچون مجلس ماینک نه کبی فرقه لردن تشکل ایدوبده مختلف وقایعه قارشی نه کبی بر وضعیت آلدیغی بر وجه اختصار عرض ایتمک ضرورتی حس ایدیورز:

مجلس مبعوثان ۸۵ مبعوثدن عبارت ایدی [۱]. بوندن ۱۰۰ ارمنی،

[۱] رسماً مبعوثان ۱۲۰ اعضادن تشکل ایتمک اقتضا ایدیور ایدیه ده فعلاً یالکیز ۸۵ اعضایه مالک ایدی.

۵ روس ، ۵ یدده مختلف ملترلدن اولوق اوزرده ۲۰ سی غیر مسلم اولوب متباقی ۶۵ اعضا کاملاً اسلام وبر قاچ ذلندن ماعدا ، تمامیه تورک ایدی . فرقه اعتباریه ، مجلس شو صورتله انشعاب ایدیوردی : « مساوات » فرقهسی — ۲۷ ؛ مساواته التحاق ایدن بیطرف غروپ — ۶ ؛ « اتحاد » فرقهسی — ۱۱ ؛ سوسیالیست بلوق — ۱۰ ؛ احرار فرقهسی — ۷ ؛ مستقل الافکار — ۳ .

« مساوات » فرقهسی مفکوره اعتباریه مایت پرورلکدن دوغما ، تورکچیلک مسلکینه قائل بر فرقه در . ده مفضل اسمی ، تورک عدم مرکزیت مساوات فرقهسی در . آذربایجان جمهوریتک علمداریدر . بو شعاری ایلک دفعه اورتیه آتمق واونی یالکیز اجیلره دکل ، بر قسم آذربایجانلیلره قارشى دخی مدافعه ایتک اعتباریه ، مساوات برنجی آذربایجان استقلال فرقهسیدر . اجتماعی نظریه سنه کوره ، خالقچیلوق مسلکینه صادق ، رادیکال — ددموقرات بر پروغرامه مالکدر . هیئت وکلا رئیسى نصیب بک بوفرقه نک مؤسسلرندن ایدی . بیطرف غروپ ، عالی تحصیل کورمش برقاچ منوران ایله بورژوا صنفه منسوب ذواتدن عبارت اولوب ، فرقیه کیرمه دن ، غروپ حالنده ، « مساوات » فرقهسی ایله سیاست عمومیه اوزرینه متحد بولنیورلردی . هیئت وکلا رئیسى مرحوم فتحعلی خان بو غروپه منسوب ایدی .

« اتحاد » فرقهسی ، اولجه « روسیه ده مسلمانلق » نامیه تأسس ایتشدی . رسمی مفکوره سی اتحاد اسلام ایدی . فرقه نک ریاستنده ، تورکیه جه ده معروف ، قارا بکوف قره بک بولنیوردی . سوسیالیست بلوق قسماً سوسیال — ددموقرات (منشهویک) ،

قسماد خلتجی سوسیالیست مبعوثلرندن تشکیلی ایدیوردی. برنجیلرک
رئیسى آغا معلى اوغلى صمداغا، لیده رلری ایلوف ابراهیم بك [۱]؛
ایکینجیلرکی - آرسلان بك صفی کوردسکی ایدی. احرار فرقه سنک
مفکوره سی دخی تورک خلتجیلنی اولوب پروغرام اعتباریه مساواته
یاقین ایدی. رئیس لری ارسلان بك قارداشف ایدی.

شو سطرلر و بوراده کوستریلن پارلمان ارقامی اوزرینه بر آز
دوشونیلیرسه، افکار عمومیه نك توحیدندن باشقه بر قوته استناد
ایده مین آذربایجان حکومتک، ایسترایسته مز، (متمرکز) برشکلده
تشکیلی ایدیه یله جکی آشکار اولور.

ایلك تمرکز برچوق مشکلاتدن صوکرده، «اتحاد» خارجده
قالمق صورتیه، بوتون غروپلرک اشتراکی ایله حاصل اولدی. «اتحاد» ک
ایلك تمرکز خارجند قلماسی بوتون فرقه لرحه شایسته کورولان
فتحعلی خانه معارض بولماسندن ایلری کلپوردی.

ایلك قایینه، فرقه لرک حکومت رئیس نك شخصه و پروغرامنه اعتماد
ایتمک صورتیه تأسس ایلدش، حکومت آلمان ناظرلرده فرقه منسویقی
و عدد نسبتی شرط ایدله مشدی.

برقاچ آی صوکرده، فرقه لرک بوصورتله تأمین ایلدکلری اعتمادلرینه
رخنه کلنجه، فتحعلی خان قایینه سی بالاستعفا یرینه یوسف بکلی نصیب
بك قایینه سی تشکیلی ایتدی. (۱۴ نیسان ۱۹۱۹)

ایلك فتحعلی خان قایینه سی، فرقه پرئسیدلری خارجند، «ایش آدم لارندن»
تشکیلی ایتش ایکن نصیب بك قایینه سی، «اتحاد» فرقه سی ینه خارجده قالمق
شرطیه، فرقه مللرندن تشکیلی ایتدی. بوقایینه دخی تبدله اوغرایارق ۲۴ کانون
اولد نصیب بك ایکنجی قایینه سی تشکیلی ایلدی. بوقایینه یه «اتحاد»

[۱] بونلر استیلادن صوکرده ارتداده بولاشه ویک اولملرلدر.

فرقه‌سی ایله برابر ایلک فوجلی خان قابینه‌سنگ ارکانی‌ده داخل اولملردی . بو، آذربایجان جمهوریت مایه‌سنگ صوگ قابینه‌سی ایدی . بوتون بوقابینه تبدلاتنده مجلس مبعوثانک هم عدد، هم شخصلری اعتباریله ده قوتلی بر مرکز فرقه‌سی اولدیغندن، بوتون ثقلت «مساوات» فرقه‌سی عهدده‌سنده ایدی . فقط « مساوات » مرکزی یالکز کندی عددینه استنادله متجانس بر حکومت یایمق اقتدارنده دکلدی . متمرکز بوقابینه تشکیل ایدنجه ادرک ایله دیکی سیاستی، ایسته‌دیکی کبی، تطبیق ایدمه‌یوردی . اوچ دفعه تبدل ایدن بوقابینه‌لرده عدد اعتباریله مساواتچیلر ثلث تشکیل ایتدکلری حالده حکومتلره مساوات حکومتی وایشلرینه مساوات تطبیقاتی دنیلیمک بر اعتیاد ایدی . ملیت پرورلک و آذربایجان نامنه نه‌یایلیرسه ، اونک خارجده کی اسمی « مساوات ایشی » ایدی . بویله بر شهرت سببسزدکلدی . آذربایجان فکری « مساوات » فرقه‌سنگ زاده افکاری ایدی . اونک ایچون دخی هرشی اوکا عطف اولونیوردی . مبعوثانده کی نسبی اکثریتی دخی بوکا بر سبب تشکیل ایدیوردی . مرکز وضعیتده بولنان « مساوات » فرقه‌سی جمهوریتک ابتدای تشککنده، تهلیکه‌نک مرتجع روسیه دن کله جکی قناعتیه ، حکومت تشکیل ایدرکن صول جناحی تشکیل ایدن سوسیالیست فرقه‌لرینه ده اچوق ایصینمش وده‌نیکن تهلیکه‌سی ظهور ایدنجه بوتمایانک نه درجه‌ده مصیب اولدیغنی کورمشدر . صوگ زمانلرده روسیه تهلیکه‌سی (دهنیکن) کسوده‌سندن بولشه‌ویک قیافته کیرنجه سوسیالیستلر تمرکزک امیدلی استنادکاهنی تشکیل ایتک ماهیتنی غائب ایدیوردی . بو حالده مرکزک ایستر ایسته‌مز صاغ طرفه میل ایتمه‌سی ضرورت حکمنی آلیوردی . مرکزک بوتمایلی ایسه نتیجه‌ده « اتحاد » کده قابینه‌یه اشتراکنی موجب اولمشدر .

یا لکز بو خصوصده کی نظری امید فعلیاته کانجه باشقه برطاق عوامل
تأثیری ایله مأمولک خارچنده بر نتیجه یه وارد یغندن جمهوریتک سقوطنی
موجب سائقلردن بریسنی تشکیل ایله مشدر .

فرقه لر آراسنده موجود تشات آرا ایله برابر مجلس مبعوثان ،
اوردویه عائد تخصیصات ، شمال تهلیکسنه قارشی کورجستان جمهوریتی
ایله عقد اولونان تدافعی معاهده عسکریه ، (دنیکین) استیلاسنه دوچار
اولان طاغستان جمهوریتک استخلاص مجادله سنه یاردیم ، اجانبه قارشی
مدافعه استقلال ایچون پایلان دیپلوماسی تشبثات کبی مسئله لرده عمومی
برجه و حدتی کوستروب ، یا لکز عمله حرکاتی ایله بولشه ویک تجاوزینه
قارشی لازم کلن وحدتی کن دیسنده بوله مامشدر .

— عجا نیچون ؟ —

یوقاریده کی سؤالک جوابی ، قاره ، آشاغیده کی فصولک قرأئندن
صوکره کندی کن دینه آلیر . بزایسه شم دیلک مجلس ملی حکومتک
۱۷ آی ظرفنده کی فعالیت و موفقیتلرینی خلاصه ایده لم :

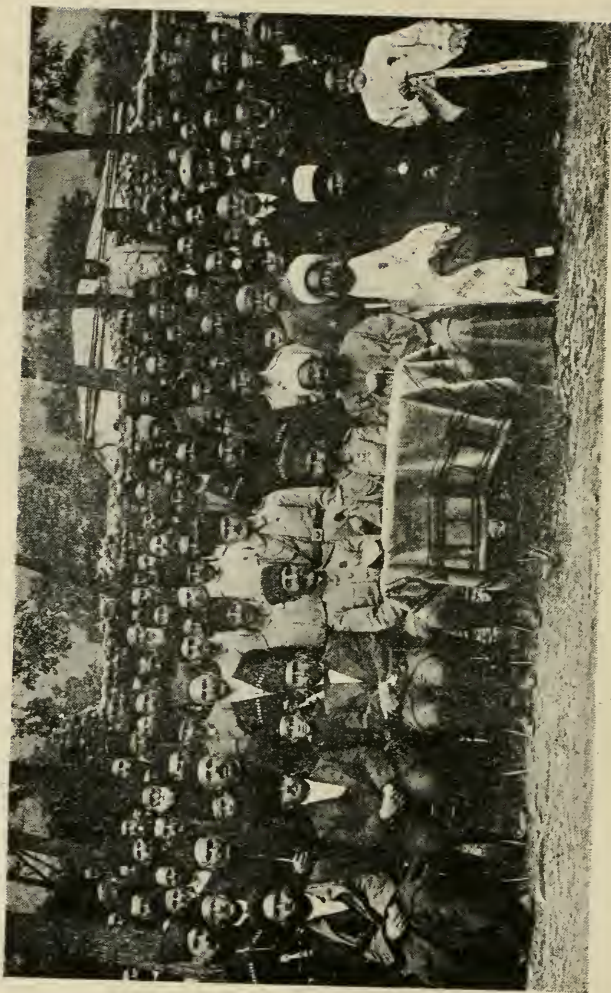
اولاً : پیاده ، سواری ، طوبجی ، طیاره جی ، تلغرافجی کبی
هر نوع سلاح انواعندن متشکل اون یدی بیک مقدارنده [۱] بر

[۱] آذربایجن اوردوسی ایکی پیاده فرقه سی ایله بر سواری فرقه دن عبارت
ایدی . هر پیاده فرقه مترالیوزلری ایله برابر ۳۰۰۰ آلایدن وایکده طوبجی
آلایندن عبارت ایدی . سواری فرقه سی ایسه مترالیوزلری ایله برابر ۱۰۰۰
آلایدن و برده سواری طوبجی آلایندن تشکیل ایدیوردی .

برنجی پیاده فرقه سی : ۱ - جوانشیر ، ۲ - زاقاتال ، ۳ - کنجه
آلایلردن متشکل اولوب ، ایکنجی پیاده فرقه سی ، ۴ - قوبا ، ۵ - باکو

اوردو حاضر لائش؛ مکتب حربیه تأسیس ایلش؛ کوچک بر فیلو ترتیب ایدلمشدی. ثانیاً: بوتون آذربایجان قطعہ سنده عسکری، مائیکی وضابطہ تشکیلاتی وجوده کتیرلش، مملکتده امنیت و آسایش تأسیس اولوناراق، روس عاصیلرینک زیر اسارتندہ بولان لشکر قضاسی آناتوپنه عاده ایدلمش؛ تورکلرک قافقاسیاده بولندقلری زمن بیلہ تسلیم اولیان قره باغ ارمیلری ایلہ ائتلاف حصوله کلہرک آذربایجان حکومتی کندیلرینه طانتدیرلش؛ باکودن پک اوزاقده بولان نخجوانک ارمستان حکومتنه قارشى مجادلہ سی معنای، ماده، سیاست تقویه اولوناراق اورایاوالی کوندرمک صورتیلہ آذربایجانده مربوطیتی اداره دخی تحت تأمینہ آتمشدی. ثالثاً: مالی و اقتصادی اصلاحاتہ شروع ایدلمش، ۱۹۱۸ سنہ سی مارت قیرغیندن صوکره حکومت ایدن بولشه ویکار زماننده سیرطیعیسنان چیقارق بر باد برجاله کیرن پترول معدنلرینک ادادرسی یولہ قویولمش؛ الفا ارلوان درلت بانکہ سی یکیدن آذربایجان بانکہ سی نامیلہ تأسیس ایدلمش؛ کوی استحصالاتی تقویه ایچون کویلولرد مخصوص اوفق قرده دی بانکہ لری کشاد و شهرلرده دخی امانت صندوقلری یکیدن وجوده کتیرلمشدی؛

۶ - شامخی آلایلردن عبارت ایدی. اوچنجی فرقه نک ابتدائی تشکیل اتمک اوزره ۷. نجی لشکران آلائی تشکیل اتمشدی. هر آلایک موجودی ایکی بیک سونکودن عبارت اولوب بر فرقه نک موجودی ۶ بیک مقدارنده ایدی. سواری فرقه سی - ۱. نجی تاتار، ایکنجی قره باغ، و ۳. نجی شکی آلایلردن عبارت ایدی. پیاده و سواری فرقلردن مستهل اولارق ایکی اوبوس بولوکی دخی موجود ایدی. بونلره ۶ عدد زرهلی اوتوموبیل ایلہ بر قاق دانده زرهلی قطر ضمیمه اولونیوردی. آذربایجان اوردوسنده ۶۰۰ قدر ضابط واردی که بونلردن یالکیز ۶۰ ی ارکان حرب قادروسندن یتشه ایدی. موجود ضابطانک، متنده ایضاح ایدلدیکی وجهله، یالکیز یوزده الیسی آذربایجانلی ایدی.

آذربایجانده ، نوخاده ، قاقاسیا اسلام اوردوسی قوماندانی نوری پاشا به استیصال مناظرندن برلوجه

رابعاً : آذربايجاندا بيلردن اوفاق مأمورلر يتشديرمك ايچون خصوصى مؤسسeler ، تورك كنجلىرينه مخصوص اولمق اوزره تلغراف ، ماكنه و شمندوفر مکتبلىرى آچيلمىش وارجله هيچ يوق ايكن دمير يوله خدمه سنك يوزده آلايسنى توركلردن ياپاييله جك قدر موفقيت كوسترلمشدى .

معارفه كانجه ، مکتبلىرى بر آن اول توركچا شديرمك ايچون تأسيس اولونان تأليف وترجه انجمنى معرفتيله مكاتب ابتدائيه واعداديه به مخصوص درس كتابلىرى تأليف و طبع ايدلمىش ؛ موجود اعداديلردن بر قسمى مليشديرلمىش ؛ مملكتك مختلف يرلرنده يدى دارالمعلمين و بر دارالمعلمات كشاد ايدلمىش ؛ باكو دارالفنونى تأسيس اولونمىش ؛ مختلف خصوصاً نده على تحصيل كورمك اوزره حكومت حسابنه يوزه قريب طلبه مختلف اروپا مركزلىرينه كوندرلمىش ؛ توركيه دن آلىيه قريب معلم و معلمه جلب اولونمىش ؛ كويارده ابتدائى معارفك تعميمى و معارف عموميه نك توسيمى ايچون موقت پيداغوژى قورصارى تأسيس ايتىش ؛ مليه شديرلمىش و دما مليه شديريله مەمش اولان مكاتبه اعداديده ، روس تاريخى درسك يرينه عمومى تورك تاريخى وضع ايديله رك ، توركجه نك بوتون مکتبلرده تدريسى مجبوريت قانونيه تحتنه آتمشدى .

توركجه لسان رسى اعلان اولونارق ، روسجه نك ، يالكز استحاله دورينه مخصوص اولمق اوزره ، موقت بر زمان ايچون ، قوللانيلماسه مساعده ايدلمشدى .

ولايتلرده حاكميت مائيه اساسى وضع ايتك اوزره ولايت مجلسلىرى تشكيلنه عائد لايحه قانونيه احضار و مجلسه تودين ايدلمىش ايدى ؛ بو

قانونه کوره ولایتلر محلی ایشلرینی بالذات کندیلری رؤیت ایتمک حقنی حائر اولوب مأمورین ضابطه یی بیله کندیلری تعیین ایدیورلردی. عینی زمانده ملکیت اساسنی ابقا ایتمک صورتیله اراضی مسئله سنک کویلی یی ارضا ایده جک بر صورتده حلنی متصور بولنان لایحه قانونیه دخی مجلس مبعوثان قومیسئونک تدقیقنه وضع ایدلمشدی [۱].

آنارشی سنه لرده مدهش خساره اوغرایان مناقلات و وسائط نقلیه یولنه قویولوب، گورجستان ایله یاپیلان مقاوله اوزرینه، باکو-باطوم دمیریولی منتظم صورتده ایشله یور؛ اختلال ائناسنده بوزولان باکو-باطوم پترول بوریمی اسکیمی کبی آقیور؛ آذربایجان اقتصادیاتنی اوزرنده بیوک تأثیری اولاجق جولفا-آلیات دمیریولی انشا آتیه دوام ایدیلرک کور نهری اوزرنده یاپیلان جسیم کورونک رسم افتتاحی بکله نیوردی. [۲]

اوزمان آذربایجانی تدقیق ایچون کلن مختلف اوروپا و آمریکا هیئتلرینک اوروپا غزته لری ایله نشر ایتدکاری تأرات تدقیق اولنه جق

[۱] «مساوات» فرقه سی طرفندن تقدیم اولونان بو پروژه خصوصی اللرده اولان بیوک اراضی یی حجز ایتدکن صوکره طو پراقسز کویلو آراسنده بلاعوض تقسیم ایلمک اساسنه مستند ایدی. فقط کویلو به ویرله جک، یاخود ملکیت صغیره رعایتله، کندیسنده براقیلاجق اراضی اوزرنده ملک صاحبک حق ملکیتی طانییوردی. کویلی مالک اولدینی اراضینک سطحنده ایستدیکی کبی تصرف ایده بیلردی. یالکسز اراضی تحتنده بولونان دفائن ومعنیات اوزرنده خصوصی ملکیت حق طانمایوب حق ملکیت تمامیه دولته ویریلیور ایدی. اراضی تحتنده کی معادنک صورت استفاده سنه عائد خصوصیات ایسه، لایحه مذکوره جه، آیریمجه تدوین اولوناجق قانون مخصوصله توضیح ایده جکدی.

[۲] بویولک انشاسی ایله باکو بلا واسطه واک قیصه بر خطله تبریزه وصل اولویور.

اولورسه، آذربایجان تورک لرینک آز زمانده بک چوق اثر حیات و اعمار
کوستردکلرینه شهادت ایتدکلری کورولور.

حقوق سیاسی و اهلیت وطنه دن محروم ، امور حکومتی
اداره یه یاقین بر اقلمایان محکوم بر شرق ملتک، ایلاک امکلمده، بوتون
مشکلاته رغماً ، بو درجه ده مدنی بر اصول اداره قورمق قابلیتنی
کوستردیکی بو استعداد سایه سنده ایدی که آذربایجان جمهوریتی دول
متفقهنک و بوتون دنیانک نظر دقنی جلب ایله بین الممال بر حیاته کیریوردی.
۱۲ کانون ثانی ۱۹۲۰ تاریخنده انعقاد ایدن دول متفقه شورای
عالیسی آذربایجان جمهوریتینی بالفعل طانیدی . [۱] روسیه ایمپرا -
طورلغنک اقتضای اوزرنده وجود بولان جمهوریتلر آراسنده
آذربایجان ، آروپاچه طانمش یکانه بر اسلام موجودیتی ایدی .
بو یکی تورک حکومتی عین زمانده بوتون عالم اسلامده ایلاک دفعه
تشکیل ایش بر جمهوریت ایدی . تورک عالمده و تورک تاریخنده
بیوک بر روقه خیر تشکیل ایدن بو حادثه یی یالکر بالذات علاقه دار
اولان آذربایجان تسعید اتمه یوردی . « سهور » معاهده سنک ضربه
هلاکی آلمده کندی یاردرلرینک آجیسیله صیزلایان استانبول تورک لکی
دخی بو وقعنه یی بنه یهرک تسعید ایدیوردی . تورک اوجانک
دارالفنون سالوننده بو مناسبتله یاپدینی احتفال، قارداشاق نامنه ، اک
صمیمی تظاهرلره واسطه اولیوردی . [۲]

[۱] بولشه ویک استیلاسی واقع اولیه ایدی ، کورجستان جمهوریتی ایله برابر
(سپا) ده تشکیل ایدن قونفرانسده (۲۲ کانون ثانی ۱۹۲۱) آذربایجان جمهوریتی دخی
بالحقوق طانینا بقدی، که بو حادثه ، استیلادن ایکی هفته صوکره واقع اولیوردی .
[۲] شایان اُسفدرکه او زمان استانبول نمثلی یولنان ذات ، فضله بر اثر
احتیاط کوستره بکله، بوتظاهراته قارشی لاقید کورونمک ضرورتنه قائل اولمشدرم

بو وقعه دن ده اول ، ۱۹۱۹ سنه سی آغستوسنده ، آذربایجان ،
 موندروس متارکسی موجبنجه ، قافقاسینه کلن انکلیز اوردوسی
 طرفدن تخلیه ایدلمشدی . بو وقعه مناسبتیه حکومت رئیسی نصیب بک ،
 مبعوثانه : « بو کوندن اعتباراً تامامیه مستقل بر حکومت حالی اکتساب
 ایتمکه ، افندیلر ، سزی تبریک ایدرم ! » دیه ، خطاب ایدیوردی .
 شو صورتله تأسس ایدن آذربایجان جمهوریتی آرتق بین الملل بر
 حیات ومناسباته باشلامشدی ؛ بوتون قومشولری ایله حسن مناسبات
 تأسیسی ، آرزوسنک صوکه درجه سنی تشکیل ایدیوردی .

خرستیان قومشولردن کورجو جمهوریتی ایله اولان مناسباتی
 چوق دوستانه ایدی . بو ایکی جمهوریت ، آرادده موجود اختلافی
 مسئله لره حکم واسطه سی ایله حلنه متقابلاً موافقت ایله مش ، روسیه
 تهلیکه سنی عینی درجه ده حس ایتدیکلرندن ، شماله قارشى تدافعی بر
 مقاله ء عسکریه بیله عقد ایله مشاردی . ۸،۷ ماده دن عبارت بولنان
 بو مقاله ۱۹۲۰ ابدالرنده امضا ایدلمش وتصدیقی آذربایجان مجلس
 مبعوثانی ایله کورجستان مجلس مؤسساننده متقابل تظاهرات دوستانه
 بر وسیله تشکیل ایله مشدر .

بو مقاله یه ارمنی حکومتک دخی وضع امضا ایتمه سی طرفین
 عاقدینجه تکلیف اولونمشه ده ، مذکور حکومت بو تکلیفی قبول
 ایتمه مشدر . مع مافیه ارمنی سیاسی لرینک بوتون عکسینلک لرینه رغماً آذربایجان
 مجلس مبعوثانی ارمنستان ایله موجود اولان مسائلک ده صلحاً تسویه سنی
 آرزو ایله یوردی . بو مقصدله او ، ۲۵ نisan ۱۹۱۹ تاریخنده تفلیسده
 انعقاد ایدن ماورای قافقاس قونفرانسنه اشتراک ایله دیکى کبی ، ۱۹۲۰
 تاریخنده دخی باکوده آذربایجان - ارمنستان قونفرانسنى دعوت

ایله دی. بو قونفرانسه ماورای قافقاس جمهوریتلرینی خارجه قارشى مدافعه ایدیبیلک ایچون آذربایجان حکومتی ماورای قافقاس قونفرانسیونتی تکلیف ایدیوردی .

آذربایجان پای تختنده دیگر شرقی بر قونفرانس دخی اجتماع ایله مشدر . بوده آذربایجان - ایران قونفرانسی در . بو قونفرانسه ایران ایله آذربایجان جمهوریتک بالمله مسائل سیاسی ، اقتصادی و تجاریه سی تنظیم ایدلمش ایدی . بو قونفرانسه امضا اولونان معاهده موجبنجه ایران حکومتی جمهوریتک استقلالنی بالحقوق طانیور ، جمهوریت دخی ایرانه ، اوروپا ایله مناسبات تجاریه ده بولونمق ایچون ، ترانسیت حقنی ویریوردی ؛ بو صورته ایکی دینداس ملت آردسندده غایت صمیمی مناسبات تأسس ایدیوردی . طهرانده آذربایجان سفیری بولندینی کی ، با کوده ده اران سفیری بولنیوردی . بو معاهده مجلس مبعوثانک ۱۹۲۰ سنه سی مارت جلسه لرندن برنده مطمئن بر صورتده تصدیقه اقران ایتکله ایکی دوست ملت آراسنده کی و داد و وفاقی برقات دها تزید ایله مشدر . مجلسک صولکدرجه اهمیتله تلقی ایله دیکی مسئله لر دن بریسی ده شمالی قافقاسیه جمهوریتی ایدی . بو جمهوریت (ترسکی اوبلاست) ایله داغستان اراضیسنی احتوا ایدیوردی . داغستان ، چاریزم زماننده ادارتاً جنوبی قافقاسیه تابع ایکن ، روسیه اختلالی زماننده ، مجلس مؤسسان انتخاب نظامنامه سی موجبنجه - داغلیلردن بر قسمک مطالبه سی اوزرینه - شمالی قافقاس ایله بر منطقه یه آیرلدی . بو آندن اعتباراً ایلریده جریان ایدن حوادث داغستان مقدراتی ماورای قافقاسدن آیردی . قافقاس ولایتلری آیری آیری سیاسی موجودیتلره انقسام ایدنجه ، داغستان ایله ترسکی اوبلاست ، شمالی قافقاس نامیه ، بر جمهوریت

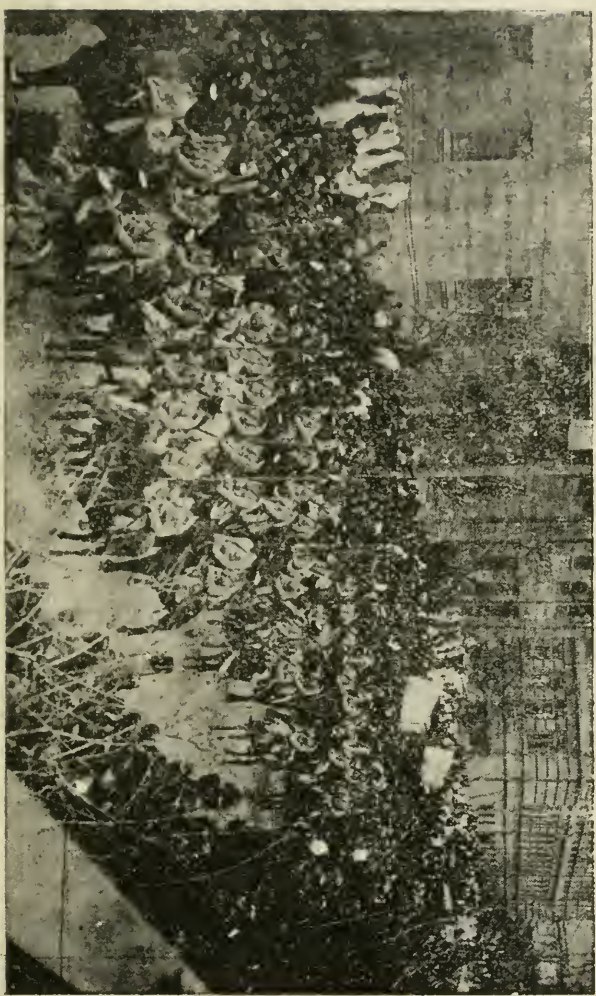
تأسیس ایتدی . مختلف اقوامدن تشکیل ایدن بو اراضی ، حکومت تشکیلینده بالخاصه دوچار مشکلات اولوردی . مذکور جمهوریتک تأسیسی آذربایجانک حیاتی منفعتلرندن ایدی . بالخاصه دربند کبی تاریخی بر بندری (لیمانی) حائر اولان داغستان روس آلندن قورتارمرزسه ، آذربایجان کنديسی امین ظن ایدهمزدی . فقط کنديسی دهال حال تشکله بولنان آذربایجان داغستانه یالکیز مادی معاوننده بولنه یایوردی . مجلس مبعوثان ، شمالی قافقاس حکومتیه ۵۰,۰۰۰,۰۰۰ [۱] روبله اقراض ایتدی . بومبلنی تخصیص ایدرکن ، مجلس مبعوثان فرقه لری ، بوکا برقرض کبی باقايوب ایکی قاردش ملتک منافع مشترکه لرینه صرف اولنه جق ضروری برتخصیصات کبی باقیورلردی .

آذربایجان بومسئله ده یالکیز تخصیصات نقدی ایله قالمامشدر . ددنیکنه قارشی مبارزبولنان داغستانه یارديم ايجون نوری پاشاشکیلاتنه [۲] هر نوعله یارديمده بولنمشدر . داغستان حکومتک (ددنیکن) انتریه بوتجاوزی اوزرینه انحلالی داغستانلیر قدر آذربایجانی دخی متأثر ایله مشدر . داغستانک (ددنیکن) استیلاسنه معروض قالماسی مجلس

[۱] آذربایجان قائمسی ایله تأدییه ایدیان بو استقراضک قیمت اصلیه سی حقنده صحیح بر فکر ایدینه بيلمک ايجون سويله دلی یزکه اوزمان برانکیز فوتی ۲۰۰ روبله مقابل ایدی . بوضورتله استقراض مذکور ایکی یچق میلیر فونت ایدر . ۱۹۱۹ سنه سنه مخصوص آذربایجان بودجه سی مصارف عادیه سنک ۴۱۵ میایون روبله حساب ایدلدیکنی نظره آلیرساق ، داغستان حکومتیه ایدیلن اقراضک دولت بودجه سنک سکزده برینی تشکیل ایله دیکنی کورورز .

[۲] اوزمان ملتجی اولارق آذربایجانده بولنان نوری پاشانک قومانداسنده داغستانی ، (ددنیکن) استیلاسنه قارشی مبارزه سنده ، تأیید ايجون آذربایجان حکومتک اطلاع وموافقیته بر تشکیلات مخصوصه وجوده کتیراشدی .

آذربایجان اور دوستك باكوه وزودی منظر مړندن: بر سواری آلاپی مهورتان دائرهمی او گندن کچرکین

مبعوثانده ، افكار عموميه ده خير قابل تصور بر هيچ-ان دوغورمش
وقاردهش داغليرك استيلاي ايچون زمان ومكانك مساعده ايله ديكي
تدابير اتخاذه توسل ايدلمشدر .

زمانك عظيم بحرانلري ايچنده چيرينن آجارا ، قارص وارس
بوينده كي اسلامار دخي آذربايجان جمهوريته ، اونك مادي ومعنوي
معاونتنه ربطايد ايدنيورلردى . جمهوريته بحرخررك قارشى طرفده
بولنان توركستانلردن دخي مرخصار كلوب استمداد واستعانه ده
بولنيورلردى . اولماق مشكلات ايچنده بولنان جمهوريت ، احوال
سياسيه ووضعت موجوده نك مساعده ايتديكي بروجيله ، بوتون
بو مراجعتلري نظردقت واعتنايه آلاق ، ممكن اولان معاوتى اجرا
ايدنيوردى . توركستان ايله مناسبات سياسييه كيريشمك ايچون اورايه
سلوس صفتيله برما مور مخصوص دخي كوندرلمشدى .

آذربايجان جمهوريتي كندى موجوديت سياسي سنى تأمينه حصر
اوقات ايله ديكي زمان قطعياً تورك ومسلمان افكار عموميه سنك مظهر
توجهي اولقله مناً قتلى اولديغنى اونوتمايوردى . بوتوجهه دگر بر
مؤسسسه اولايامه سى ايچون نه ممكنسه اونى اجرا ايتك ايسته يور
وايدنيوردى .

مستقل آذربايجان حكومتك اصول ادارسى خاق جمهوريتي اساسنه
مبتنى ايدى . تام برپارلماناريزم ومسئوليت وكلا اصولنه رعايت اولونيوردى .
حریت كلام ، مطبوعات راجتماعات دخي بلغامابلغ تأمين ايدلمشدى .
بوخصوصده بعضى مقدرلر بلكه حدندن زيادم برليبراليزم كوسترليكنى
دخي قيد ايدرلر .

بردوره تشكىل وتعضوده بولنان بونوزاد سياستك شهبه سز شايان

تنقید نقصانلری آزدکلدی . بونلرک الکی بویکی ، بویکی دورلره
مخصوص محکم برادارلرک ، قوی برحکومتک حقیله تأسیس ایدیله مدیکی در .
تشت افکارک توحیدی ایچون تطبیق اولنان اقناع اصولی ایله برابر
برآزدها اجبار طریقته کیدلسیدی ، احتمال که نتیجه وقوعات باشقه
درلو اولوردی .

بونیده اونوتمایلم که آذربایجان جمهوریتک فلاکتی داخلدهکی
عصیانلردن زیاده ، خارجدن کلن تجاویزکار برقوت اوزرینه ظهور
ایلامشدر . مقصدمن مفصل برتحلیل وقایع اولمادیغندن رساله مزک
حوصله سنه صیغار برخلاصه ایله اکتفا ایدیورز .

حادثات مهمه عرفه سنده

آذربایجان ، مناسبات بین المللیه هنوز کیرمش و ماکنه سی یکی قورولمش بر حکومت حالنده ایکن غایت تهلکه لی بر دور کیریوردی .

باشی اوزرنده دائمی بر تهدید صورتنده آسیلی دوران (دنیکن) قوتی واردی . اسکی روسیه نی تمیل ایدن بوقارا قوت آذربایجان جمهوریتنی دفعه لرله تهدید ایله مشدی . وقتیه قیزل موسقوای بیله تهدید ایتمکده اولان بوقوت بر حمله ده باکویه اینه یور ویا خود قاسپی دکزنده کی دونانماسی ایله آذربایجان پای تختی بومباردمان ایتیه یور ایدیسه ، محضا دول متفقه ایله مربوط اولدیغی ایچون بوکا جسارت ایده میوردی . دول متفقه طرفندن معاونت جدیدیه مظهر اولان بوقوت ایله جنوبی قافقاسیا جمهوریتلری آراسنده هر نوع مصادماته میدان ویرمه مک ایچون قره دکزدن قاسپی ساحلنه قدر بر « خط فاصل » تعیین ایدلمش ، (دنیکن) اوردوسنک بو خط جنوبنه اینه مسی سیاست تأمین اولونمشدی .

مارت صوکلرینه دوغرو ، (دنیکن) اوردوسی مدهش برسقوط ایله انحلال ایدیوردی . اوزمان داغستانی تحت اشغالنده بولوندر مقله

آذربایجان اوزرنده اندیشه لر دوغوران بوقوت (شمالی قافقاسیا ایله داغستانده) یرینی قیزل اردویه ترک ایدیوردی .

(دهنیکن) یر تعقیب ایدن بولشهویک اوردوسی بوتون ملتارک حقوق و حاکمیت ملیه سنی سوزده اعلان و تصدیق ایدیورسدهده ، (دهنیکن) دن دهها آز مضر بر قوت اولدیغنی ایشده اثبات ایتمه مشدی . بولشهویکلر بر طرفدن قوای مسلحه لری ایله قافقاسیا جمهوریتلری حدودینه یاقلاشیور ، دیگر طرفدن ده قافقاسیا مملکتلری داخلنده کی فرقه تشکیلاتلرینه قوت و فعالیتلریله کرمی و یریسورلردی . چیچهرین آذربایجان و کورجستان جمهوریتلرینه تلسر تلغرافله کوندردیکی نوطه سنده بو حکومتلری ، رجعت ایدن (دهنیکن) اوردوسی تامایله محو ایتک ایچون ، سلاح آرقداشاغنه دعوت ایدیوردی . بو نوطه ، جمهوریتلرک استقلالنی طانیق و مخادنت معاهده سی عقدینی ایسته مکدن زیاده ، اهالی یی حکومت علیه نه تحریکدن عبارت بر پروپاغان حکمنده بولونیوردی .

آذربایجان جمهوریتی (کورجستان کذا) کیمسه یی کندی امور داخلیه سنه مداخله ایتدیره مدیکی کبی ، روسیه امور داخلیه سنه متعلق (دهنیکن) اوردوسی تعقیباتنه دخی مداخله ایتک آرزوسنده بولونمادیغنی قید ایله ، آلدینی نوطیه و یردیکی جوابده ، بولشهویک روسیه ایله صلح و مخادنت تأسیسنه کمال ممنونیتله مهیا اولدیغنی بیلدیریور و آذربایجانک حق استقلالنی طانیق صلاحیت کامله سنی حائر روسیه مرخصلرینک انتخابنی تکلیف ایله ، آذربایجان مرخصلری ایله واقع اولاجق تلاق محلتک دخی تعیینی ایسته یوردی . فقط قیزل خارجه ناظری وضع اولنان معین مسأله صریح و قطعی بر جواب و یرمکدن

ایسه آذربایجان امور داخلیه سنی تنقید ایدر « ابتداء نامه » قیقلی نوطه لری
ایله اذهانی تشویش ایتمه یی داها مناسب بولیوردی .

بو نوطه لر تعاطی ایدلدیکی صرهدده (دهنیکن) اوردوسنک
بولشه ویکلردن قاچان بقیه سی، قاسپی فیلوسی ایله برابر، باکو لیمانه
التجا ایدیوردی . برآز اول، ۱۸۲۸ سنه سنده منعقد « تورکناچای »
مغاهده سنه استناداً، آذربایجان مرعجه تله قاسپی دکنزنده روسیه باندیراسندن
باشقه بر باندیرایه تحمل ایدمه جکنی سویله یین قوت شمدی پروتستو
ایتدیکیی بایراغک سایه امانه صیغنیوردی . بوصورتله دهنیکن فیلو
واوردوسندن بر قسمی حقوق بین الدول موادنجه سالاخی ترکه
آذربایجان حکومتنه التجا ایدیوردی .

(دهنیکن) اوردوسنک شوصورتله انحلالی و قافقاسیا جمهوریتلرینه
التجاسی نتیجه سنده ، شبهه سزکه ، آذربایجان الک مدهش بر تهلسکینی
آتلاتیوردی . فقط عینی زمانده ده « آتشدن چیقوب علوه دوشیوردی » .
(دهنیکن) یرینه شیمدی (له نین) قوتی قائم اولمشدی .
بوده بر روس قوتی ایدی . همه ده بوقوت اوته کی کبی دکل ، اوندن دها
قورقونج بر قوت ایدی . چونکه اوته کی قوته بوتون طبقات ناس معارض
وکندیسنه قارشی مدافع ایکن ، کیمسه ده اونک دشمن بر قوت
اولدیغنه شبهه یوق ایکن ، بریکی اوپله دکلدی ؛ بونک اغفالکار
شعارلری واردی ؛ بو ، ملتک حاکمیتندن ، استقلالندن ، شرک
استخلاصندن بحث ایدیوردی ؛ فقرایه جنت وعد ایدیوردی ؛
ایمپریالیستلره قارشی مبارز بولنان تورکیه یه معاونت ایتک ایچون برآن
اول آلتی مبارز آناطولی آله ویره جکنی وعد ایدیوردی .
بو صوکی شعار بالخاصه مؤثر ایدی . چونکه ، تورکیه دردی

ایله یانان آذربایجان قلبک حساس نقطه‌سنه باسیوردی . بو شعار ،
بالخاصه بولشه‌ویکلری یالکز سوزلری ایله طانیان و کندیلری ایله
حسابلری بولونمایان بعضی تورک (تورکیه معناسنه) رجال و ضابطانی
اوزرنده پک بیوک بر تأثیر اجرا ایدیوردی .

هم حقیقتاً احوال نه مرکزده ایدی ؟

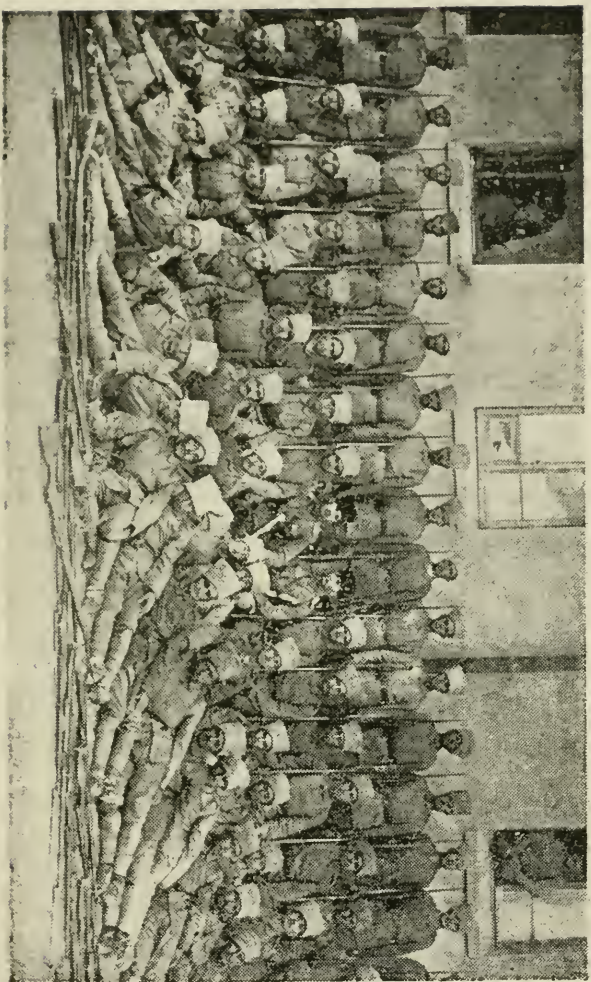
استانبولده میثاق ملی اعلان ایتش مجلس مبعوثان دول مؤتلفه
قوماندانلنی طرفندن داغیدلمش ، مبعوثاندن مهم بر قسمی مالطیه کوندر -
لمشدی . تورکلکک شانلی قهرمانی غازی مصطفی کمال پاشا بر قاج
صادق یارانی ایله ارضروم و سیواسک هجرا کوشه‌لرنده ، آناتولینک
فداکار ایلنده ، بو کونکی محیرالعقول برظفرله تماملان حرکت ملیه‌یی
احضار ایدیوردی . بو حرکتی ، ظهورنک ابتداسنده بوغمو مقصدیه
هر نوع سلاح مدافعه‌دن تجرید ایدلمش قوای ملیه اوزرینه ، من غیر
حق ، دول متفقہ طرفندن کنديسنه ترک اولونان ازمیرده چیقان
یونان اوردوسی ، غیر قابل تصور مظالمه ، آناتولی‌نک باغیرینه طوغرو
تجاوز ایدیوردی ؛ بری‌ده دخی‌ارمنیلر ، بوتون شرقی آناتولی‌یی تملک
ایتمک اوزرده ، قوای ملیه‌نک باشی اوزرندن یونانستانه آل اوزاتیورلردی .
بویله بر حالده ، « صویدوشن ییلانه‌صاریلیر » فحواسنجه ، تورکیانک
خلاص ونجاتنه معطوف حرکت ملیه زماندارانی دنیا ایمپریالیستلرینه
قارشى لوای عصیان آچمش بر وضعیتده بولنان روسیه سمنه باقیور ،
اورادن بر امداد امید ایدیورلردی . روسیه اختلالنی اداره ایدنلر
تورکیه‌نک بو توجهندن و بواحتیاجندن پک قورنازجه استفاده ایده‌جکلریدی .
بو استفاده نتیجه‌سنده ، الک‌آزی ، آلدن کیتمش بولنان قافقاسیا ،
باشده باکو پتروللری اولمق اوزرده ، تکرار روسیه‌ی‌عاده ایدیه‌جکدی .

اورتايه بر شعار آتيلوردى : بولشهويك روسيه ، قابتالڭ دشمنى در . مبارز توركيه اوروپا ايمپريزمى ايله ئولوم وديرم مبارزه - سنده در . آنقره مبارزلىنه ياردم ايتمك موسقوانك آرزوسيدر . بو ياردمك تأمىنى ايچون قافقاسياده بزه دوست حكومتلر تأسيس ايله مك و بر آن اول قىزل اوردويى آناطولى يه سوق ايتمكه توركلرم معاونت ايله مك لازمدر .

ازمير فلاكتزده لرى فائده سنه مملكتك هر طرفنده اعانهلر طوپلامقله مشغول وغزته لرى ايله توركيانك ماتملىنه اشتراك ايدن آذربايجان خلقى اوزرنده بويله بر پروپاگانا نه كېي تاثيرلر اجرا ايدى جكنى وبوصورتله نه كېي وقايع احضار اولته جغنى تصور ايدى كىزه . بولشهويك اغزندن ايشيدىلن بوسوزلره برده ، بوسوزك باشقه مقاصد مخصوصه دن عبارت اولمديغنه قانع كورون ، آذربايجانده مسافر وخدمتمده بولنان توركيه لى ذى نفوذ قارداشلر مركز طور وحركتلىنى علاوم ايدرسه كىز ، او وقت بولشهويك لهنده ياپىلاجق هر دانكى بر اختلاف نه سهولته وقوعه كله بيله جكنى تقدير ايدرسىز .

آذربايجان مائت پرورلرى ، بولشهيكلك ، روسيه داخلنده قالدقچه ، قطعياً معارضلرى دكل ايدىلر . اختلافلى روسيه ايله مبارز توركيه آراسنده حائل اولارق آناطولى حرركات مليه سنه انكل تشكيل ايدن بر قوت دخى دكلدىلر . يالگىزه ، آذربايجان جمهوريتك حقيقى استقلالنى طاميق شرطيله اولر ، بولشهويكلر طرفدن اعلان اولنان شعارلر صميميته اينانابىليرلردى . يوقسه « بوتون اويونك خواجه نصرالدين ك يورغانى اوستنده اويناناجغه » شهلىرى يوق ايدى .

بر طرفدن توركللك شانلى علمدارى بوتون شرق تاريخى

آذربایجان اوردوسی انطباعاتیدن : بر پیاده خروپ

«دیگرگون ایده جاك - عظیم - س- و ط د ن قور تار ا ب یله جاك تشبته مانع اولماق ، دیگر طرفدن ده توركلك علامك بل كمیكنی تشکیل ایدن توزاد برجهویتی کندی ایلله قیرمامق - ایشته ایکی بیوک ومسئولیتی وظیفه ! . . بو ایکی وظیفه نی تألیف ایتدیره بیلامك ایچون متجانس دكل ، متمرکز بر وضعیتده بولنان حکومت بو کبی خصوصلرده سریع برقرار آله میوب هفته لرله دوام ایدن بر بحران وکلا دورده سنه کیرمش اولدی .

حکومت حال تذبذب و بحراندی ایکن قره باغ حادثه سی ظهور ایدیور: بایرام کیجه سی - نوروز بایرامی - شیشه شهرینک یاقیننده واقع «خان کندی» دنیلن عسکری قصبه بایرام، مخصوص بر ذوق ایچنده . ضابطان محفل عسکریده کیجه نی کچیرمکله مشغول. عسکرلر آقشامدن بایرام شالکلیینه مشغول اولدقدن صوکرده استراحته طالمش، او یویور. بو ائنده اطراف کو یلرده مسکون ارمنی عصائی، بو کیجه یه مخصوص احضار ایتدکلی سونکولرله مجهز اولدق لری حالده، کیجه لین بر باصقین اجرا ایدیورلر . آنسزین یاپیلان بو کیجه باصقینی حدبش بریلان اوزرینه ترتیب ایدلمشدی . برکت ویرسین که متبصر بولنان عسکرلر یاتاقلارندن قالقارق امانسز دشمنله غیرتلاق غیرتلاغه کلور. وهمان قومندا هیئی حادثه دن خبردار اولارق باصقین دفع اولونیور .

خان کندی اوزرینه یاپیلان باصقین ایله برابر، عینی ساعتده، مشهور «عسکران کچیدی» دخی ارمنی عصائی طرفندن اشغال اولونیور. عسکرانک

طوتولماسی ایله قره باغك باكو ایله اولان خ - مواصله سی کیلیوردی -
 قره باغ والیٰ عمومیی حادئانی باکویه بیلدیریور ، امداد
 ایسته یوردی . قشله نك ارمیای طرفدن محاصره ایدلیکنی ، امداد
 قوتی گلرسه ، سقوطك محقق اولاجنی قوتلی جمله لرله افاده ایدیوردی ..
 قشله سقوط ایدرسه ، بوتون قره باغك ارمیایك ائنه کچمه نی محقق
 عد اولنیوردی .

موجود قوای عسکریه نك اولای بر قسم مهمی همان عسکرانه
 سوق اولنیور . شدتلی بر مقاومتدن صکره ، ایکنجی هجومده ، عسکران
 کچیدی دشمندن تطهیر و خان کندی خلاص اولیور . رجعت ایدن
 عاصیلر دها یوکسك طاغاره چکیله رك مقاومتلرنده اصرار ایدیورلر .
 عاصیلر تعقیب اولونیور . « کشیش کندی » نه تحصن ایدن ارمیای آذربایجان
 عسکرلری طرفدن احاطه ایدیلیور .

قره باغ جبهه سنده حادئات بو صورتله انکشاف ایتکده ایکن
 ارمستان حدودنده تحشیدات عسکریه مشاهده اولونیور . عینی
 زمانده قازاخ قضا سنده ده یکی بر جبهه آچیلیور . بوراده ده ارمی
 قوتی ایله آذربایجان قوتلری آراسنده مصادمه لر باشلا یور .

بویله آنسزین وجانیانه بر صورتده واقع اولان هجوم اعلای اسلامیه یه
 صوک درجه ده اغضاب ایله هر طرفده بر طاق حادئات ظهورینه زمین
 تشکیل ایله رك شماخی ، شکی و کنجه قضالرنده ارمی - مسلمان
 حادئات خونینی انکشاف ایدیور .

بویله بر زمانده داغستانده کایتلی قوتلرله متحشد بولشه ویکلر
 ظاهر آپک مصلحانه برسیما کوسترمکله حادئاته انتظار ایدوب دورینیورلر .
 عینی زمانده ده بولشه ویک مرخص تجاریسی (سالاویوف) با کوده

آذربایجان حکومتی ایله پترول مایعہسی مسئلہ سنہ عائد خصوصاتی
مذاکرہ ایتمکده ایدی .

قرہ باغ حادثاتی اوزرینه انعقاد ایدن مجلس مبعوثان جلسہ لرندن
بریسندہ بولشہویک مبعوث قارایف [۱] « قرہ باغده ظہور ایدن
بوحادثہ مؤتلفلرک بزى بوغغی ایچون صاردینی زنجیرلردن برحلقہ در .
بو حلقہ یی آذربایجان کندی قوتی ایله پارچالایامز . براقکیز شرق
ملتئرینک حقوقنی مدافعہ ایدن قیزل اوردو کاسین دده، قرہ باغ عصیانی
یاتیرسین؛ دهاصو کرہ آناتولی یه امداده کیتسین» دییوردی . قارایف
بو سوزلری سویلرکن مبعوثانک مسافرلرہ مخصوص لوجه سندنه
دوران تورکیه لی قارداشلر مزدن مسئؤل بریسنی کوریوردم که جدی
صورته تصدیق و تقدیر علامتلی کوسترییوردی .

أرمنی عصیانندن برآز اول دیگر بر حادثہ دخی ظہور ایله مشدی .
آذربایجان قومونست فرقه سی نامی ایله طوپلاناں اختلال قومیتلرینک،
حکومتی دویرمک قصدیله، برعصیان یایمق نیتندہ اولدقاری حکومتجه
کشف اولونمش، تعقیباته باشلانمش، بو تشکیلاته منسوب ذواتک
همان کافه سی اوکره نیلمش وعوامل مهمه سندن بر قاجی تحت توقیفه
آلنمشدی . أرمنی عصیانی ایله بوتشکیلات آراسنده صیق بر مناسبت اولدینی
دخی موسقوايه کیدن أرمنی سوسیال ده موقراتلرندن پیروموف ایله
زاخاریانک موسقواده منتشر روسجه « حیات ملل» غزته سنده مندرج
معروضه لری ایله مثبتدر .

[۱] قارایف سوسیالیست بلوتنک لیسته سی ایله مبعوثانه داخل اولمشدی .
صوکره بولشہویک اولمش، بعده روس استیلاسنی متعاقب بر قاج کون ایچون
کندیسنه آذربایجان حریه - بحریه قومیسری دنیلمشدر .

بولشه ويك استيلاسى

دفته لرله دوام ايدن بحران وكلا نتيجه سنده، بوتون فرق سياسيەك موافقتيله، يكي قابينهك تشكلي حاجنسكي محمد حسن بكة حواله ايدلمشدى. محمد حسن بك، بولشه ويكلردن آذربايجانك استقلال و تماميت ملكيه سنه عائد تاأمينات مهمه آلق اوزره مبارز توركيه ايله اختلاجى روسيه آراسنده هرايكي طرفه دوست برحكومت تشكيل ايددجكدى. بو مقصدله، دها يكي قابينهك تشكلي بكة مەدن، مخصوص برهيئت مرخصه دخي بولشه ويكلر نژدينه اعزام ايدلمشدى. بوهيئت روسيهك محتاج اولدينى مواد اقتصاديه بي تايمين ايتك صورتيله بولشه ويكلردن استقلال و تماميت ملكيه بابنده تايمينات سياسيە آلق اوزره معااهده عقدينه صلاحيتدار ايدى.

وضعيت بويله برانتظار حالده ايكن آنسرين بولشه ويك عسكرينك حدودى تجاوز ايتديكي خبر آليور. نيسانك ۲۶ سنده، كيجه لين واقع اولان بو حادثه ۲۷ سنده، صباح لين محافل سياسيە ده عيان اولنجه هر كس حيرتار ايچريسنده مبهوت قالب شاشيريور. حدودده بولنان عسكرلر، قواي كليهلر قره باغ وقازاخ جبههلرندە مشغول اولديغندن، ۶۰ يك مقدارنده تجاوز ايدن دشمنه قارشى ايكي ساعت قدر مقاومت كوستردكن صوكره رجعت ايتك مجبوريتنده قاليورلر.

اوکون، آقشامه دوغرو، شهرک محافظه سنه مخصوص کوکالی اها لیدن تشکیل اولنان وضابطانی صرف تورکلردن تشکیل ایدن « یاردیم آلائی » نك، ینه تورک ضابطان طرفندن [۱] اداره اولنان زرهللی اوتوموبیللرک و فیلولده خدمت ایدن عثمانلی ضابطلرندن بر قسمنک بولشه ویک لهنده اولدقلری ، ده تشکیل ایتیمش بولنان یکی قابینه ایله ، استعفا سی قبول ایدلیکی حالده ، امور حکومتی ده دور وتسلیم ایتیمش بولنان اسکی قابینه آراسنده اصیلی دوران حکومت واونسکه برابر مجلس مبعوثان، آذربایجان قومونست فرقه سنک اولتیماتومی قارشیسینده بولندی . بو اولتیماتوم ، حکومتک آذربایجان قومونست فرقه سی مرکز قومیه سنه تسایمنی طلب ایتیمکه برابر آذربایجان استقلالنک تحت امنیتده بولنه جغنی و حکومتک روسلر ترک ایدیلیه جکنی تأمین ایدیوردی . مجلس مبعوثان طرفندن بوتون فرقه لرک مثللرینی جامع اولقی صورتیه انتخاب اولنان قومیسون ایله قومونست فرقه سی مرخصلری آراسنده تقرر ایدن شرائطه کوره :

۱ — روس اوردوسی باکویه کیرمه دن، دمیریولی ایله دوغرو آناطولی امدادینه کیده جک ؛

۲ — آذربایجان استقلال و تمامیت مالکیه سی هر نوع تعرض و قیوددن مصون قالا جق ؛

۳ — آذربایجان اوردوسی اولدینی کبی قالب انحلال ایتدیرلمیه جک ؛

۴ — آذربایجان فرق سیاسیه سی حریت و سربستیلرینی محافظه ایدجکلر ؛

۵ — سابق رجال ، اعضای حکومت و مبعوثانندن کیمسه جرم سیاسی ایله اتمام ایدلیه جک ؛

[۱] بوراده کی « تورک » دن مقصد عثمانلی تورکی دیمکدر .

۶ — کمال سربستی ایله طوبلانه جق آذربایجان شورالری حکومتک
 شکل اداره سنی تعیین قیله جق ایدی . [۱]
 عین زمانده مسافرتاً با کوده بولنان عثمانلی تورکلرندن بر قسم مسئول
 ذوات آغزندن اشاعه اولونیوردی که :

«کلن قیزل اوردو قوماندانی نجاتی بک نامنده بر تور کدر؛ بو اوردونک
 قطعاتی میانده تورک اسرای حربندن متشکل آلایلر وار؛ بر چوق
 قطعات دخی وولغا بونی تورکلرندن عبارتدر؛ بو اوردو حیات - ممات
 مبارزه سی ایچنده بولنان آناتولینک معاونته قوشیور؛ بو قوته قارشی
 کوستریله جک مقاومت تورکیانک خلاصنی انکل ایده جک بر وقعه
 اولابیلیر که بیوک تورکلک واسلاملق نقطه نظرندن بر خیانتدر .
 بوتون بوشر طرک ایرتسی کونی یرتیلاجنی محقق ایدی . سویله ن
 سوزلرک دخی بر سیاسی خدعه دن باشقه برشی اولمادیغی آشکار ایدی .
 مع مافیله بو وضوح بر چوقلری ایچون مشکوک ایدی . او آنده اغفال
 اولونانلر پک چوقدی .

مع مافیله بوتون بوشر طرله رعایت ایدلیله جکنی ، حق واستقلالیزی طایبق
 صورتیله آناتولی امدادینه کیده جک قوته یوللر مرکز آچیق بولندیغنی ، فقط
 بزه صورمه دن سرحددارلر منزی طو پراقلره سره درک مملکت مزه کیرن
 هر هانکی بر قوتی دوست دکل ، دشمن کبی قارشیلایمق لازم کلدیکنی ،
 مجلسک کمندی قراری ایله دکل ، یالکز دشمن سونکوسی ایله حقنی آخره
 ترک ایده بیله جکنی بیانله پروتستوایدن اولمشسه ده [۲] ، اکثریت مبعوثان
 [۱] مبعوثان قومیسونی بو شرائطی « مساوات » مملانک رأیی علیهنده
 اکثریتله قبول ایله مشدر .

[۲] بونطق اعتراض ، « مساوات » فرقه سی نامنه ، لیده ر صفتیله ، مؤلف
 طرفندن سویلنمشدر .

حادثات معلومه تأثیر و تهدیدی آئنده ، سالف الذکر شرائط داخلنده، حکومتی آذربایجان قومونست فرقه‌سته قایدیرمق مجبوریتنده قالمشدر . (۲۷ نisan ۱۹۲۰)

نيسانك ۲۸ دن اعتباراً اوج رنكلي آذربایجان بايراني قسماً هيزل سوويەت وقسم اعظمی ده عثمانلی بايراغنه عوض ايدلمشدی .
مليس باشنده ، يارديم آلاينده شهر قوماندانلغنده و ديكر مسئوليتلي مقاملرده بولنان تورك (عثمانی) نام وامضاسی ايله چيقان أمر يوميلر ، بياننامه و اعلانلر كوزه چاريوردی .
اويله بر تأثیر حاصل اوليوردی كه اختلالی ياپان تجاوزكار روس اوردوسی دكل ، عثمانلی توركليردر . « مساوات » حكومتی ده وريش ، يرينه توركيه حكومتی قورولمشدر . اوتوموبيللرده شهرك مختلف سمترينه قوشان عثمانلی ضابطانی حقیقه بو ذهابی تقويه ايدەك بر ماهيته ایدی . ده ا زياده سی اختلالك عقبنده تورك قوميسرلكی ناميله تشكل ایدن مؤسسە نامنه نشر اولنان بياننامه لرله تورك قومونستلری طرفندن نشر اولنان « يکی دنيا » غزته سی بو « أمر خير » ك كندی تشبثلری ايله وقوع بولديغنی يازدقن صوكره « انكليزجي مساواتی ده ويرمكه ايکی مقصد تعقيب ايدليكنی » ايضاح ايدیورلردی :

۱ — آذربایجانك خلاصی .

۲ — حیاتی ایچون مبارز بولنان توركيه يه اختلاجی روسيه نك

معاونتی تأمین .

« تورك مرخصانی » نك بياننه كوره برنجی مقصد حاصل

اولش ؛ ايكنجی مقصدك حصولی ایچون ده خليل پاشا موسقوايه

ایلك هیئت وکلا رئیس مرحوم فتحملی خان [۱]

[۱] فتحملی خان آذربایجان تاریخ تشکندہ مهم بر رول اوینامش
 سیالردندر . مومی الیه روس مکتب حقوقندن مآذون مشهور بر آووقات ایکن
 ایکنجی دومایه قفقاسیا مسلمانلری طرفندن مبعوث انتخاب اولونمشدی .
 ۱۹۱۷ سنه سندن اعتباراً، ظہر ایدن اختلال سنه لرندہ، اہالی اسلامیه نیک
 حقوقنی مدافعہ الیه دخی کسب تمایز ایلمه مشدر . مشارالیه ایلك آذربایجان
 قابینہ لرندہ ریاست ایلمه دیکی کئی، صوک زمانده دخی خارجیه وکالتندہ بولمیشدر .
 فتحملی خان آنتانتا قوای اشیالیه سنہ قارشی آذربایجان استقلال سیاسی

اعزام ایدلمشدی . [۱] فی الحقیقه ایکی کون اول خلیل پاشا با کودن
موسقوایه متوجهاً عزیمت ایله مشدی .

* * *

آذربایجان ضرب مثلی ، « یالانک عمری آز اولور » دیر . [۲]
بو « امر خیر » یالانک عمری ده بر هفته سورمدی . روسیه قیزل
اوردوسی یوقاریده مذکور شرائطک مرکبی سیله قورومادن ، مایسک

قورقارمقی خصوصنده بالخاصه ابراز متانت ایتمیشدر . جمهوریتک بولشه ویکلر
طرفندن استیلاسنی متعاقب مومی ایه فراراً تقلیسه التجا ایله متس ، بوراده
آذربایجان دعواسنی ادامه ایتدیرمکده ایکن ، خائن برقورشون قیمتدار حیاته
نجیع بر صورتده خاتمه چکمیشدر . فتحعلی خانک شو صورتله صحنه حیاتدن
چکیلیمسی آذربایجان استقلالنک حسرتیله داغدار اولان کوکلرده سیلیمز
بر تأثیر براقشدر . خدا غریق رحمت ایلیه .

[۱] اوزمان مؤلف باکوده مختفی بولنیورایدی . نام مستعارله « یکی دنیا »
غزته سنه بر مکتوب یازدی . بومکتوبده ، « آذربایجانده واقع اختلالی سز
تورکلرک متعدد بیاناتلرینه اعتمادله بر « وقعه خیر » کبی ظن ایدن اهلاییده ،
صوک نسخه کزده مندرج بر فقره پک مهم اندیشه نی موجب اولمشدر .
خلیل پاشانک تورکیه یه روسیه نک معاونتی تأمین ایچون موسقوایه عزیمت
ایتدیکنی یازیورسکز . حالبوکه آذربایجانلیلر حادثه معلومه نی ، تورکیه نامه تأمین
اولونمش بر فائده مهمه شرطیله ، شایان قبول کورم ییلمشلردی . شمدی یازدیفسکز دن
آکلاشیایورکه بوفائده حالا تأمین ایدلمش دکلدر . فرضاً ، بومنفعت پاشانک
موسقوایه ورودندن صورکرده تأمین ایدیله منرسه ، اوزمان سز تورکلر بزه
نسبت قارده ش خلاصکاری ایکن قارده ش قاتلی موقعنده قاللامیسکز ؟ » دیه استیضاح
اولنیوردی . بومکتوب درج ایدلمدی ؛ یالکیز بر قاج آی صوکره « لاهیج »
داغلرنده آله کچن « یکی دنیا » نسخه لرندن برنده بومکتوب صاحبنک تورک قومیسر لکنه
کلوبده بالذات جواب آلماسی توصیه اولنیوردی .

[۲] آناتولی شیوه سنده کی « یالانجی نک مومی یاتسویه قدر یانار »
ضرب مثلنه مقابل .

برنده باکویه کیردی؛ عینی زمانده، شرائط مذکوره خارجنده، دمیر یول ایله دوغرو آناتولی حدودینه کیتیه رک، مختلف یوللارله ملککتک سوق الجیش نقاطنی طوتماغه باشلادی.

باکونک قیزل اوردو طرفدن اشغالندن ایکی کون صوکره تورک قوماندانلر روس یولداشلره عوض ایدلدی. فقط ایش بونکله ده قالمادی. «أمر خیر» ی تسعید ایدن نه قدر عثمانی ضابطی وارسه، هپسینی یا حبس ویاخورد قابو طیشاری ایتدیلر. [۱]

شرائطنامهك دیگر مادهلری ده عینی قضایه اوغرادی. اوردونک ضابطاتی حبسه وکندیسینی مختلف بهانهلرله داغیمایه باشلادیلر. اسکی رجال وسابق مبعوثلر برر برر توقیف ایدلدی. برقمی ده ملککتی ترک ایله مك مجبوریتنده قالدی. کوزده نه قدر منور وارسه، هپسی صیق ترصد و توقیف آئنه آئندی. شهرک معتبرانی و یوکسک مأموریتده بولان ذوات سوراق سوپورمک، چوپلک وسائره تمیزله مک کبی ایشلرده جبراً استخدام ایدلدی.

حکومتك المسؤل موقعلرینی روس، ارمنی، کورجو و تورک اولمایان عمله ایله خارجدن کلن یابانچیلره ویردیلر. قیزل اوردونک تشکیلات و مخصوصه سنه تابع «چهکا» لر تأسیس ایدلدی. مقابل اختلال تشکیلات شخصلرله قارشی مجادله ایدن بوقانلی مؤسسه مدھش برصورتده اعدام لره باشلادی. (پانقراتوف) نام برج'لادک اسمی هر کسی تیتزه تیور، اعدام ایدیلنلرک ضایه کلز لیسته لری هر طرفه دهشتلر القا ایدیوردی. آرتق هر کس آلدان دیغنی کوریوردی. بو خصوصده آلدانانلر

[۱] بوسیاست بالخاصه مصطفی صبحی نك باکویه ورودندن صوکره کسب

شدت ایشدی.

يالكز عثمانلى مسافرلر من دكلدى. بولشه ويكلرده بوتون عالم اسلامك
منجيسنى كورن وبوكا كوردهد بوتون قوتى كنديلرينه تقديم ايدن
« اتحاد » فرقه سنه بولشه ويك غزته سى « موجب عار بر متفق » ديه
مقابله ايتدى. [۱] مساواتچيلردن بر قسمى دخى، صول مساواتچى ناميله
وضعيته، بر درجه اولسون، اجراى تأثير ايتك ايسته ديلر سهده كنديلرينه
« ييلانك آغنده ، قاراسنده لعنت » ديديلر.

بر آى اول مساواتچى وسائر ملت پرورانك تخمين ايله دكلرى
تهلكه بوتون عريانغيله ظهور ايدىوردى . روس بولشه ويكلرى اسكى
روسيه حدودلرينى طوتيورلردى .

اختر دلدن بر آى صوكره آرتق بوتون آذربايجان، مملكتك مدعش
براستيلايه معروض قالدیغنى آجى بر صورتده درك ايله مشدى . توركيه
كيدىور، ديه تحمل ايله ديكي روس اوردوسنى مملكتده فساد ايقاع
ايتمكله بردوام كورونجه؛ سوكيلى اوردوسنك، كنديسنه هر يورويشى
ايله دنياى قدر روح وعزت نفس نفخ ايدن بوكنج عسكرلرك،
مرتب بر صورتده داغیلدیغنى ، منوارنك كنديسى ايله مناسبتدن منع
ايدلديكنى ، ثروت وسامانك يغمايه كيتديكنى ، آداب و اخلاق
مليهنك فنا صورتده تحقيره معروض قالدیغنى دوينجه، بالطبع، خلق
تحمل ايدمه مدى. عصيان ايتدى .

بو عصيان ابتدا كنجهدن باشلادی . چاريزمك غدار جنرال
كنازچيچيانوفه پارچه پارچه دوغرانجهيه قدر مقاومت كوسترن جواد
خانك شهرى بودفعهده كنديسنى كوستردى . ملتك تحمل ايدمه مدىكى

[۱] باكوده منتشر « قومونيت » غزته سنك ۱۹۲۰ سنه سى مایس

قوللقسيونته مراجعت .

تجاوز لرده قارشی عصیانکار روحیه کو پوردی. بوراده دها سلا حلی ری تسلیم ایتمه مش بولنان آذربایجان عسکرلری عصیانک کو کنی تشکیل ایندی لر. عصیان برهفته قدر دوام ایتدی. روسلر بوراده دیو زیو نلری غایب ایندی لر. با کودن قوای امدادیه کلدی. دیگر طرف دن ده کنجه آرمیلری قیامیلری آرقه دن وورمغه باشلا نجه، شهر سقوط ایتک مجبوریتنده بولندی. خطر رجعتلری طاغین نهرله کسیدن اهالی مد هس بر قتل عامه معروض قالدی. شهر یاقیلدی. بازار غارت ایدلدی. هتک ایدل دیک عرض و ناموس بر اقلمادی.

کنجه عصیانی ایله برابره رته ر، آغدام، شوشا قصبه و شهر لر نده بولنان آذربایجان قطعات عسکریه سی دخی اطراف ده کی اهالینک عصیان نه بر مرکز و مبدأ تشکیل ایدیوردی. تهرته رده قیزل اوردونک بر آلا نی محو ایدلدی. آغدام ده کذا اولدجه مهم تلفات ویردی لر. قاره باغ، شکی، زاقاتال، لنکران، قوبا و سائر لر دخی بر قاچ کرده عصیان ایتدی. لنکران قضاسنده کی عصیانلر آیلرله دوام ایله دی. زاقاتال و شکی عصیانلری پک قانی بر صورتده باصیرلدی. بز بوراده آز چوق مهم بر مقیاسده ظهور ایدن عصیانلری قید ایدیورز. یوقسه عصیان ایدل دیک بریر قالمامشدر. خائنانه بر صورتده ایندی ریان ضربه آنی ایله قوای تشکیله دن محروم و غیر منتظم بر صورتده ظهور ایدن بو حادثه لر میاننده او یله لری وار که حقیقتاً در داستان حماسه در.

آذربایجان جمهوریتک تاریخنی یازاجق مورخ بو عصیانلری تدقیق و تفصیلاتی ایله البته تحریر ایده جکدر. بو عصیانلرک بهوده اولدیغنی و سلامت عمومی ه ضرر کتیر دیکنی ادعا ایدنلر وار. فقط بو عصیانلر دخی

اولمسه ایدی، آذربایجان خلقی بیلیم هانکی وقعه لرله کندی ناموسنی مدافعه ایتش اولدیغنی اثبات ایده جکدی ؟!

آذربایجانلی ناصل عصیان ایتیه ایدی که، یونان قارشیسنه کیدیور، دیه وطنه بر دوست و متفق کبی کیرن بر اوردوی مملکتده قارداشی قارداشنه صالديران استیلاکار و ظالم بر قوت اولارق کوریوردی؟! کنج آذربایجان عسکری ناصل کوره ایدی که، ضابطان و آمراسنی، هیچ بر سبب اولمادن، حبسلره طیقایور، بغیر حق، قورشونه دیزیورلردی؟! وجدان ناس ناصل تحمل ایده ایدی که ناموسکارانه خدمت ایتکدن باشقه کناهی اولیان فداکار مأمور و جنرالر قورشونه دیزیور، ملیتنه مربوطیتلرندن باشقه جنایتلری بولونمایان معلملری، محررلری، منور کنجلری، حتی معلمینی بیله استئنا ایتیه رک، جانیانه بر صورتده محو ایدیورلردی؟! . . . خَلَقَتْ صبری ناصل طاشمیه ایدی که، وقتیه روس چاریزی طرفندن تورک اسراسنه بر مقتل تشکیل ایدن باکو لیماننده کی آطه لری بودفعه تورک دوستلغی نامنه حرکت ایدن خائن بر قوت آذربایجان کنجاکنک مزاری حاله قویوردی. [۱]

آذربایجان خلقی ناصل تاب و تحمل کوستره ایدی که، عادات و عغنائنه مغایر بر اصول اداره تأسیسی ایله روس موژیکی کنیدیسنه تسلط ایدیور؛ و طائمی ادینی، بیلمه دیکی ادانی بی باشنه حاکم مطلق کسدریوردی؟! . . . کندی حیات ملیه و عادات دینیسی ایله یاشایان بر مسلمان ناصل روا کوره ایدی که عائله سنه، حریم عصمتنه

[۱] بولشویکار طرفندن قورشونه دیزیانلرک بر لیسته سی بو رساله نك

صوکنه ضمیمه ایدیایور.

یابانچیلر آیریور ؛ تصمتلو بر مسلمان عائلسنک بولندینی اوطه ایله قومشو۔ اکثرأ مدخللاری ده مشترک۔ داخل روسیه نك بيلمه هانكي كوشه سندن كلمه بر قیزل اوردو ضابطی اقامت ایتدیریلدور ؛ سنه لردن بری تأسس ایدن اعتیادات ملیه، قومونیزم تشکیلاتی نامنه، تصویری قابل اولمیان ضربه لر ایندیریلوردی ؟!...

ایشته، دوست دیه، ملکه تہ کیرن بر قوتک بر آیدن دها آز بر تجربه ایله معناً وماده مدھش بر قوۂ استیلا اولدیغنی کورنجه، بالطبع، اویقوده ایکن اوستنه کابوس چوکن بر آدم کبی، آذربایجان خلقی رندن کج و حشله قالمشدی .

آرتق ملت قیام ایتشدی .

ناموس و ملیت مدافعه سی نامنه ظهور ایدن بوقیامی، یوزینه اختلال و حریت ماسکه سی طاقان روس قوتی، زونه رحمت اوقوتدیراجق بر شدت و ظلمله باصدیریور ؛ هر طرفده فعالیتہ باشلایان (چهکا) لر کیجه، کوندوز قانلی ایشلرینه دوام ایدیورلردی .

ورودینک ایلک کونلرنده «أختلالک قانسر اولدیغنه » تأسف ایدن بوخونخوار قوت آرتق جلادلق ذرقنی تطمین ایچون فرصت بولمشدی . یالکز عصیان ظهور ایدن یرلرده دکل ، عصیان ایله علاقهدار اولمایان یرلرده دخی قورشونه دیزیلنلرک حد و حسابی یوق ایدی . کنجهده عصیان ظهور ایدنجه، باکوده موجود موقوفینک اکثری ئولدورولدی . شهرلرده، بویوک قصبه لرده موجود معتبران « ملیت پرور لملک کوکنی بردفعهلق کسمک ایچون » همان صورقوسز وسؤالسز قورشونه دیزیلدی . بو قربانلرک قسم مهمی ضابط ، محرر، معلم ، دوققور ، طلبه مأمور وسائر بو کبی منوراندن ایدی .

آذربایجانك حقیقی دیقتاتوری ، جلاد باشی (پانکراتوف) ایدی .
 (پانکراتوف) ك آمری فوقنده برأمر یوق ایدی . (چه كا)
 مأمورینك فضولانی اودرجه یی بولمشدی كه آذربایجان قومیسرلری
 رئیس بولان زیمان زیمانوفك کندیسنی بیله توقیف ایله مشلردی .
 بوتعقیبات اوزرینه آذربایجان ملیت پرورلکی فکرندن آیریلان -
 مادقلری ایچون بولشه ویکلکدن قاجان وتکرار فرصت بولوبده
 استقلاللرینك اعاده سی ایچون مبارزده حاضرلانیان اولاد وطن شمدی
 ایرانه ، تورکیه یه وبوتون آوروپا مملکتلرینه التجا ایله مش ، مساعد
 بر زمانی بکله یوب دوریورلر .

یوقاریده مذکور عیسانلری واکثریاده کندیلری طرفندن بالخاصه
 ایدودرولان حرکتلری بهانه ایله بولشه ویکلرک آذربایجان بلادوقصبه سینه
 ویردکلری تخریبات ، یونانستانك آناطولیه ویردیکی خرابیدن آشاغی
 قالمادینی کی وکنجه ده احداث اولونان فاجعه ده ازمیر فاجه سنك پک دوننده
 دکلدر . بو حادثه لرده ، آچلق وسفالت یوزندن اوله لر مستثنا ، یالکز
 تنکیل وجزا دسته لری طرفندن قتل اولنانلرک مقداری اون بیک
 مقدارینی مطلقا چکمکده در .

* * *

« اختلال » ، حکومتی آذربایجان قومونیست فرقه سینه ویرمشدی .
 بو حکومت ، قورنازجه ، کاملاً مسلمان اعضادن تشکل ایتشدی .
 حکومت رئیس زیمانوف اسکیدن آذربایجانجه برآز معروف برسیما
 ایدیه ده ، دیگر آرقداشلری تمامیه توره دی ایدیلر . حقیقته ایه
 اصل سیاست چویرن قوت قومونیست فرقه سنك آذربایجان هیئت

مرکزیه سی کاتی، قیزل اوردو قوماندانلی و (چه کا) ایدی که بوزار
تامیله روسلرله سائر اجنیلردن عبارت ایدی .

ایلك كوزلر خلقك اغقالی ایچون پایلان مانورلر یالكز بیوك
وعسکری مأموریتلرک عثمانلی تورککرینه توجیهی ایله قالمادی . معلوم آ،
قیزل اوردو ارمنی عصیاتی دخی بردفعهلق بتیره جک، یولنی تمیزلیرک،
آناتولی امدادینه کیده جکدی . بوکا کوردهده قارا باغده دهامقاومت
کوسترمکده اولان ارمنی عاصیلری اوزرینه هجوم ایدلدی . عین زمانده
کورجستان دخی تهدید ایدلدی . فقط بو، ظاهرده آذربایجان سیاست
ملیه سنی مدافعه ایتک ماسکه سی، یالكز ارمنستانک بولشه ویکلر طرفدن
استیلا ایدلمسئه قدر طاقلدی . ارمنستانده دخی بولشه ویک حکومتی
تأسس ایدر ایتمز روس سیاستی، نریمان بکک سخاوتکار آغزیه ،
ایکی کون اول مدافعه ایله دیکی زنکه زور ایله نخچوان قنساننی مظنن
برصورتده ارمنستانه هدیه ایتدی .

کورجستان ایله آچیلان محاربه دخی صلح ایله نتیجه پذیر اولدی .
کورجستانی تهدید ایدن آذربایجان بولشه ویک حکومتی پایدینی بوصلحهده
« مساوات » حکومتی ایله کورجستان منشه ویک حکومتی آراسنده
اولجه موجود بولونان ائتلافه کوره قطعی صورتده حل حکمه حواله
اولوناجق « بورچالو » اراضی سنی بلا تردد کورجستانه ترک ایتدی واسکیدن
آذربایجان اراضیسندن اولدینی کورجستانجه تسلیم اولونان (زاقاتال)
اراضی سی ایچون حکمه مراجعت ایله مک فورمولنی قبول ایله دی .
آذربایجانک سیاسی منفعتلری نامنه حرب باشلایان حکومت ،
نتیجهده مملکت قطعه لرینی هدیه ایتمکه صلح یاپیور؛ دلیل اولق اوزره
عمله ایچون حدود فرقی اولمادینی ایلری سورولوردی . هم حقیقه ده

صوڭ هيئت وكلا رئيسى نصيب بك [۱]

روسىيە اچچون برقصانك ارمىيەدە مى ، يوقسە تور كدە مى قالديغىڭ نە
 اهمىتى اولايلىردى... يتيشپىر كەبوزلر دېسى روسىيەدە اولسون واور تەدەكى
 [۱] يوسف بىكلى نصيب بك، قافقاسىيادە تورك مليت پرورلىكىنى تروپ
 ايدن دىكرلى خادىملردىن . وقتىلە قىيىمە منتشر « ترجمان » غزەتى هيئت
 تىخريەسى اركانىدىن بولغان بوذا كىنجەدە تىشكىل ايدن «تورك عدم مركزىت
 غرقەسى» نك مؤسسى اولمىش و ترتىب ايلەدىكى پروغراممە روسىيەدە ياشايان

اختلاف حل ایدلسین؛ بو حلد غائب ایدن مسلمان اولورسه، نه اعلا !
 بولشه ویک سیاستک قورناز مانورلرندن بریسی ده اختلافی متعاق
 (له نین) طرفدن آذربایجانک استقلالنی مین بر تاغرافک نشری ایله،
 آذربایجان حکومتی وعصیان ایدن عمله و کویلو سی نامه قیزل اوردونک
 آذربایجان ده دعوتی کیفیتی ایدی . بو دعوت اکثریا (چپچهرین)
 طرفدن مقام مدافعه ده ذکر اولنه رق، اولیه تأثیر حاصل ایتدیریلورکه
 قیزل اوردو، آذربایجان آذربایجانلک دعوتیه ککشدرد. حالبوکه دعوت
 ایدن ده کنیدیلری، اجابت ایدن ده کنیدیلیدر .

ظاهرده بویه سوسرله کوز قاپان حریفار باطنده آذربایجان
 اختلافلندن مطلوب بولان اصل مقصدلری تسویه ایتمک ایچون شاه تخنسیکی
 بهود ایله آذربایجان جمیوریت ملیه سی تاریخ سقوطنک مسؤل

تورک اقوامی ایچون مختاریت اداره صلب ایله دیکی کبی، آذربایجان مختاریتی
 فکرنی دخی بر ماده مخصوصه ایله تثبیت ایله مشدر. نصیب بک، آذربایجانده
 تشکل ایدن بوتون قاپینه لره اشتراک ایله مش. صولک ایکی قاپینه دخی کندی
 تحت ریاستنده تشکل ایتمشدر. نصیب بک قوتلی برفله مالک اولدینی کبی،
 حرارتلی ده بر ناطق ایدی. مشارالیه، قوت ایمان صاحبی و ده موقرات بر
 آدامدی. وقعه استیلایی متعاقب میتنده فرقه آرقاداشلرندن بر مساواتچی اولدینی
 حالد مشارالیه کورجستانه کچمک اوزره باکودن مفارقت ایله مشده بوکونه
 قدر نه کنیدینک، نده یولداشنک نرده اولدیلرینه دائر صحیح بر خبر
 آلنامامشدر. نصیب بک قارشی اولان علاقه و محبت، اوچ سنه قریب بر
 غیوبتندن صوکره دخی، کنیدینک حال بر حیات اولدینی حقتده افکار عمومی ده
 بر امید بر اقیورسه ده، مع التأسف حقیقتک بوا میدله موافقت ایده جکئی تخمین
 ایله مک کوجدر. آذربایجان مفکورمه جیلکینک اک حرارتلی واک صمیمی
 ارکانندن اولان نصیب بک، کاسه شهادتی نوش ایتمش واسه یله، بو مفکورمه بی ایشانان
 کنجکک میخله سنده او دایما زنده در. الله کندی امان و رحمتده بولندره .

فاعلى بولنان حاجنسكى محمد حسن موسقوايه كيتمشلردى . بونلرك موسقوا سفرىنى خاق، آرزوسى وجهله تاويل ايدىوردى: « كيتمشلر، له نينه سويله سينلركه، بوا دارد آذربايجانه يارامز! » حالبوكه اونلر دها چوق زمن تفصيلاتى هر كسدن، حتى آذربايجانلى قومونىستلردن ييله، قاپالى صاقولان بر طاقم معاهدلر عقديله عودت ايله مشلردى . يالكىز شاه تختنسكى امضاسى حاوى بولنان بو معاهدلره كورد آذربايجان، امور عسكرىه، خارجه، اقتصاديه واعاشه سنك تنظيمى تماميله روسيه يه ويرييور، عىنى زمانده دمير يوللرى ايله پترول مؤسسائىك اداره سنى دخى اوكا ترك ايدىوردى . بو معاهدلره كورد آذربايجان، اقتصادى مسئله لرده وحتى اعاشه يه عائد خصوصلرده روسيه ده نىر ارلطان جمله ده قرتلرى عىنى ايله آذربايجانه تطبيق اتمه لى ايدى . تعدادى تديكمز نظارتلرك آذربايجان قوميسرلر هيئتند بر مرخصى بولنه جق و بو مرخصلرك كندى نظارتلرينه عائد مسائله رايلىرى بوتون هيئت اعضاسنك رايلىرى فوقنده اولاجق ايدى . حالبوكه آذربايجانك موسقوا حكومته هيچ بر نوعله اشتراكى يوق ايدى .

آذربايجانك حقيقى ثروتى اولان پتروله كلنجه، بوتون پترول روسيه نك يد انحصارينه آلتيور، بوندن يالكىز بر قسمى، آذربايجان داخلنده كى صرفيات ايله توركيه وايران بازارينه اخراج ايدىك اوزره، آذربايجان حكومتك كندى اداره سنه براقيلوردى . بومقدارك تعيينى دخى موسقوا باش محروقات قوميت سنك رضاسيله تعيين اولنه جقدى . ديمك كه، موسقوانك اراده سى حاصل اولمادن، مستقل آذربايجان كويلوسى قولبه سنده ياقاجق لامبه نك ايشغنى ايسته ديكى كى قوللانا مزدى . هم حقيقه، باكو حبس خانه سنده بولنديم زمان، غزته لرده باكو ايله هم جوار

قضالدردن بریسندہ کویلو ایچون تأسیس اولونان کیجہ مکتبلرینک پتروول اولمادیغندن دولایی معطل قالدیغنی او قومقلہ حیران قالمشدم . فقط نہ یاپارسک کہ عیننی زیر پردہ خفاده صاقلادقلری بومعاهده لری با کودہ چیقان قومونیسٹ مطبوعاتی واوصردده انعقادایدن آذربایجان سوویتلر قولغردسندہ سوزسویله یں حیاسز خطیلر آذربایجان استقلالنک تقویہ سی شکلندہ تفسیر ایتمشلردی .

مسئله یالکز مملکتک منابع اقتصادی سنی آلدہ ایتمکله قالمایوردی . آرز چوق باقی قالان آذربایجان عسکری دخی داغیدیلیوردی . بر قسم قطعاتی مقابل انقلابی دیہ داغتمش ، کری ده قالان موجودی ده آذربایجان اخذ لائی متعاقب بولشه ویکلر طرفندن ایران اوزرینه یاپیلان تجاوز سفرینه کوندر مشلردی . بوصورتله بولشه ویکلر هم آذربایجان اوردوسنی اتلاف ایدیور ، هم ده ردشت ایله انزہ لیده یابدقلری وقایی آذربایجانلی آلیله اجرا ایتمک صورتیله بوایکی دیندش ملت آراسندہ ابدی بر نفاق وارچوروم آچق ایسته یورلردی .

رسمی بولشه ویک تأویلاتنه باقیلیرسه ، بوتون بونلر ، بالطبع ، شرق انقلابی نامنه ، شرق ملتیرنی خونخوار اوروپا قاپتالیستلرینک اسارتندن قورتارمق ایچون یاپیلیوردی . بومقصدله تورکیه قومونیسٹ فرقه سی ، ایران قومونیسٹ فرقه سی وسائر تشکل ایدیور ، خلاصکار قومونیزم فکرینت بومملکتلرده ترویجی ایچون ماجراجو آدملردن متشکل مختلف تشکیلات وجوده کتیریلیوردی .

ینہ بومقصدله ، با کودہ ، شرق ماتلری قولغردہ سی تشکیل اولنیوردی . فقط شرق مسئله لرینی حل ایتمک ایچون طوپالانان بواجتماعده مسئله لری وضع و حل ایدنلر ، ندنسه ، هپ غرب سوسیالیستلرندن عبارت

ایدی. ایچلرندده، بردانه اولسون، شرقلی یوقایدی. مثلاً، مجارستانده انقلابی غائب ایدن (بهلا کون)، کلوبده با کوده افغانستان، ایران و تورکیهده تطبیق اولنه جق اراضی مسئلهسینی حل ایدیوردی. هر نه قدر بوقونغرمه اشتراك ایدن تورکیهلی مرخصلردن بر قسمی نامه سوز سوبله یین مرحوم بهاءالدین شاکر بک « شرقك خلاصی شرقیلرک کندی آلی ایله اولمالیدر ! » دیوردیسهده بو خطاب (انترناسیونال) کورولتوسی ایچنده تأثیرسز بر صورتده غایب اولوب کیدیوردی .

زیمان، استرخانه دوغرو کوندریلن پترول یوکللی کیملری طوب انداختلری ایله یوله سالارکن « بو، تاریخک قیدایده مدیکلی ایلك وقعه درکه پترول پوسله سز و حسابسز اولارق روسیهیه کیدیور « دیوردی .

عینی زماندهده « سوویت » حکومتی ایله « بورژوا » حکومتلرینک فرقنی آکلایرکن : « او حکومتلرک کلیر و چیقار دفتری وار ، فقط بزم کلیر دفترمز و ارسهدهده، چیقار دفترمز یوقدر « دیوردی. ایشته بواصل ثروتی بلاعوض اسراف و مصارفنی دفترمز بر صورتده یاپان حکومت، آذربایجان کبی دنیاده مثلی یوق زنکین بر منابع ثروته مالک اولان مملکتی اوایله بر حاله کتیردی که کنديسنندن پک چوق فقیر اولان کورجستانه نسبت بيله اعتبارسز بر حاله کلدی. باکو پترول او جاقلرنده چالیشان مستحصللری کندی قائمهلری ایله دویوران بر حکومت، حاصلاتی کاملاً روسیهیه ویریرده، مقابلنده، موسقوا کاغذپاردهسی اولسه بيله، برشی آلمزسه ، بالطبع پازاری قیمت و اعتباری یوق قائمهلره دولدورور، که نتیجهسی افلاسدن باشقه برشی دکلدیر .

غریب بر جلوئه شئون دکلی که باشنه قونمش حساب بیامز بر حکومت سایه سندده، باکونک پترولی اها لیسنگ فقیرینی موجب اولیور !!؟ .

بو قدر سیاسی و اقتصادی خسرا نلر نتیجه سنده ، هیچ اولمازسه ،
 مملکت عرفانجه اولسون قازاندمی ؟ ... عجباً ، بو ممکن اوله بیلر میدی ؟
 سیاستی اقتصاددن ، اقتصادی عرفاندن آیرمق قابلمی ؟ بر مملکتک
 اقتصادیاتنی بر باد ، سیاسیاتنی آلت اوست ایدن قوتدن عرفان نامنه
 اعمار کوزله مک قابل اولورمی ؟

ابتدا ، اوچ آی ظرفنده بوتون آذربایجانک تورکجه اوقور ،
 یازار بر مرتبه ایصال ایدیه جکی اعلان اولوندی . پکی ، اما کتاب
 یوق ، معلم یوق ... تجارت منعندن دولای ایشسرز قالان بر آزاوقوم ،
 یازمه بیلن بازارکنلری همان قورصلره آلدیلر . ایکی اوچ هفته ظرفنده
 معلم اولدی ، دییه او کتد کدن سو کرده ، کاغذ اوزرند ، مبدول بر
 صورتده ، آچلمش بولنان مکتبلره تعیین ایتدیلر ؛ سوزده هر نوعدن
 برچوق عرفان مؤسسه لری تأسیس ازلندی . حتی باشقه مسالک صاحبی
 اولوبده قومونیزم تطبیقاتندن دولای ایشسرز قالان برچوق حوسکارلری
 استفاده صورتیه کویلو ایله عملیه یالکیز یازمه و اوقومه دکل ، صنایع
 نفیسه دن ده بر هر دویر مک ایسته دیلر . موسیقی مکتبلری ، رسم مکتبلری ،
 رقص مکتبلری ، بیلمم نه مکتبلری آچق ، عملیه هر جهته کامل ایتک
 ایسته دیلر . خلاصه ایسته دیلر ، ایسته دیلر ، هپ ایسته دیلر .

فقط آیلر دکل ، ییلار کچدی . اداردلر حالا روسجه . قونغر دلر
 حالا روسجه . آرزوق انتظامله دوام ایدن مکتبلر روسجه . اوچ
 هفته ده معلم اولان بازارکنلر شمدی آدام عقللی ، البته معلم دکل ، بر
 سوویت بازارکنی . موسیقی معلمی ینه کندی یازیخانه سنده احتسکارله
 مشغول . اسکیدن موجود مکتبلر بر حال پریشانیده . یکی اقتصادی
 سیاست موجبجه ، نریمانوفک نظریه سنه رغماً ، سوویت حکومتک

شمدی غایت بیوک چیتار دفتری وارد رک، بونک معارفه عائد جدولی،
جدوللارک الک کوچوکیدر. اجنبی دارالفنونلرینه آرتق طلبه کوندرلیور.
یالکیز « مساوات » زماننده کوندریلن طلبه لری کری چاغرمق،
سیاسة، موافق کورولم مشدر. [۱] تورکیه دن کلن معلم ومعلمه لرسه
تمامیله کری دونمشلردر. چونکه شرائط موجوده ایچریسندده چالیشمای
ممکن کورمه مشلردر.

مطبوعات وادبیاتک حالیمی صوربورسکیز ؟ ایشته سزه نمونه :
« فقرا فیوضاتی » نامیله یالکیز ابکی نسخه چیقاریله بیان « ادبی »
مجموعه نك قومیسرلرک فوطوغرافلرینی حازی نسخه سنده رسملر
آلته یازیلان منظوم سطرلردن بریسی سزه فیض انقلابک نه کی شاهکار
یاراندیغنی ارانده ایدر :

« باق شوقاره زاده علی حیدره
تحفه شیروانه ، ملک منظره ،
بحر خزر ، خطه آذربایجان
کورمه مش عمرنده بیله حکمران ! »

هم حقیقه ده بویله حیثیتسز بر حکمرانی آذربایجان دیچ بر زمان
کورمه مشدر . بوتون معناسیله قرون وسطائی بر دور یاشارکن بیله
آذربایجان خالرنندن هانکیسه هر هانکی قصیده خوان بر شاعر، مدحیه
دییه، بویله بر « تحفه » کتیر سهیدی اونک نه یامان بر هجو اولدیغنی فرق
ایدردی. فقط « ملک منظر » حزبیا قومیسری بونک فرقنده دکلدرد.
عرفان و ادبیاتده روح ملی تیمیه ایددجک جریانلردنمی مراق
ایدیورسکیز ؟ شوقدر بیلکیز، تورکیلکک محترم شاعری محمد امین
[۱] معافیله بونلردن حقوق و اجتماعیاته مشغول اولان ۱۲ طلبه
کیری چاغیرلشدر .

مجلس مبعوثان رئیس ثانیہی مرحوم حسن بک [۱]

بک افندینک آثار ملیت پرورانه سی، کتب ضلالتہ دن اولمق اوزردہ، بوتون
کتبخانہ لردن طی ایدلمشدر .

اگر صرف تورک یازیسی ایله چیقان مطبوعاتہ تورکجه مطبوعات

[۱] حسن بک رئیس ثانی صفتیلہ انتخاب اولونمشسہده، رئیس اول علی
مردان بکک بالوظیفہ اوروپادم بولمقدلریدن ، وظیفہ ریاستی بالفعل تکفل

دنیلیرسه ، شمدیکی آذربایجانده بو وار . یوق ، مطبوعات ملیه دن مقصد یالکیز یازینک ظاهری دکل ، روحی ، مندرجاتی دخی مراد ایسه او حالده بولشه ویک آذربایجانده مطبوعات ملیه یوقدر . وقتیه آق پادشاهدن بحث ایدر دورور « تورکستان ولایتک کزیتی » نام میسیونر (آستراؤموف) طرفندن نشر اولان تورکجه برغزته ایله قیزل (لهنین) مناقبدن وقومونست فرقه سی نظریاتندن باشقه برشی بیلمه ین آذربایجان قومونست تورک مطبوعاتی آراسنده برفرق کورده میورم . بو مطبوعاتک دیگر تورک مطبوعاتی ایله مشترک برشیئی وارسه اوده یازیننده کی عرب حرفلیدر . فقط بولشه ویکلر بو فرقیده اورتادن قالدیریورلر . آذربایجان حکومت حاضرده سی لاتین حروفنک تطبیقنه عائد قرار آلمش وبوکا تشبث ایله مشدر . بوتشبت تمامیه تطبیق اولنورسه اوزمان آذربایجان ایله دیگر تورک مطبوعاتی آراسنده نه باطناً برمناسبت فالاجق نه ده ظاهراً برمشابت !

آذربایجانلیلر ، دمیتدن بری صایدیغ محرومیتلردن ، کعبه وار یلامیه جق قدر بیوک فلاکتلردن ده آجی بر خسرانه اوغرا دیلر . معروض اولدقلری

ایتمشلردی . حسن بک آذربایجانک غیرتلی منورلردن اولوب جمهوریت تشککندن ده اول خدمات ملیه سی ایله تمایز ایتش سیالردندر .

بولشه ویک استیلاسی زمانده حسن بک تقایسده بولونیوردی . وقعه استیلائی متعاقب حسن بک مملکتک خلاصی ایچون مجاهده سنه دوام ایتکده ایکن خائن برقورشونک قربانی اولدی . شهید مغفور موسقوا طب فاکولته سنندن مأذون ایدی . مرحومک حفظ الصحه عائد ، خلک آکلایایله جکی برطرزده یازلمش تورکجه اثرلری اولدینی کی ، مباحث سیاسیه عائد رساله لریده وازدر . حسن بکک شخصنده آذربایجان تورککی صمیمی وفداکار خادملرندن بریسی غایب ایتشدر . اولو تاکری روحنی شاد ایلیه .

تجاوز واستیلا نتیجه سنده التجایه مجبور قالدقلمری تور کیه ده، بوقاردهش
 مملکتده، بولشه ویکلرک پروپاگاندا سی، بو پروپاگاندا یه ایننان
 و آلدانلرک تبلیغات و انتشاراتی سایه سنده، او یله آجی حاللرد مصادف
 اولدیلرکه، امانسز و خونخوار بر دشمندن قاجدقلمری کی مسیه
 آ کلاتامادیلر. بالعکس بوراده، بر ملجأ آرارکن، دائما کنیدیلرینی
 تبرئه ایتک، مغدوریتلرینی صوئوق بر محیطه قارشى اثبات ایله مک
 ضرورتنده قالدیلر.

سیاست اقتضاسنجه اخلاجلی روسیه ایله آ کلاشمق ضرورتنده
 قالان تورکیه، آذربایجانده کذران ایدن حوادثک کنه وماهیتنی ده
 امین واسطه لر دن او کر نتیجه قدر، او یله تصوری دیوردی که کنجه ده
 وقوعه کلن عصیان، انکلیز سیاسته آلت اولان ذوات طرفدن تهیه
 ایدلشدرد. بوفکر، مع التأسف، الک بیوک مقاملر د وارنجه یه قدر اجرای
 تأثیر ایتشدی.

آذربایجان حکومت ملیه سنک فجاعتلی فلا کندن ده آجیقلمیسی
 یوایدی که ملیت پرورلر، تورکیه یه قارشى وفاسزلقله اتهام
 اولونیوردی؛ احتمال که بعضیلری حالا بوقناعتلرنده باقیدرلر.

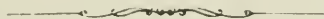
ایشته الک چکیلمز فاجعه بوفاجعه در!
 وفاسزلنک الک بیوک دلیلی اولمق اوزرد، آذربایجانک، مشکل
 و محتاج کوننده، آنا طولی یه قارشى لاقید قالدینی، لاقید دکل، حتی
 دشمنلرینه تمایل ایتدیکی سردا اولونیور. اکر بولشه ویکلر و علی العموم
 روسلردن قورقارق ایشی ده امین بر قازیغه باغلامان، آذربایجانلیرک
 آنتانتایه قارشى اعلان خصومت ایتهدیکی بو «تمایل» د دلیل عد
 ایدیلیرسه، ظن ایدهرم که، بوقدر وقایع فجیعینی نقل ایتدیکن

صوکره ، آرتق کیمسه آذربایجانی ، بوخصوصده تورکیه یه قارشی و فاسزلقله اتمام ایده من! دیگر خصوصاتده دخی آذربایجانک تورکیه مقدراتنه لاقید قالمادیغنی ، زمانی کلیرسه ، وثائق ایله اثبات ایتک ممکندر .

آذربایجان فکر و املنی دوغوران جریان ملی تورک ادبیاتک تحت تأثیرنده بولسان بر مطبوعاتک زاده تلقیناتی ایکن ؛ مجلس مبعوثانده ، انگلیزلر دها باکوده ایکن ، مبعوثانک اک مسئول فرقه سی نامه « اودت ، تورکلری بز دعوت ایتدک ، اولر بزی خلاص ایچون کلدیلمر ؛ بو خلاصکارلره پای تختمزک تا کو بکسنده آبدلر دیکمک وظیفه مزنددر ! » دیمکدن چکیمه یین ؛ از میر فاجعه سی اوزریه مملکتک هر طرفنده تظاهرات ملیه لر اجرا ایدن ؛ حکومت فرقه سی « مساواتک واسطه نشر افکاری « استقلال » مجموعه سنده و حکومتک رسمی غزته سی « آذربایجان » ده متارکینی متعاقب تحدث ایدن قارا کلک کونلرده تورکیه نک ئولمز بر قوت اولدیغنی یازان و عثمانلی ایمپراطورلی چو کدیسه ، یرنده تورک حکومتی تأسس ایتدی ، امید ایله تسلی بولان ؛ انگلیز حبس خانه سندن قاچان محترم ملت جیلری ایسته ینلره « مسافر بولندرمیه حتی ارملایان بر استقلال ایسته مه یز » جوابیله مقابله ایدن ؛ باکو استردادنده شهید دوشن تورک عسکرلرینک مزارلی اوستنده احتفالات عظیمه ایله آبدۀ شکران رکز ایتدیرن بر محیط ، ناصل اولورده و فاسزلقله اتمام اولونور ؟!

آذربایجان زمام اداره سنی آلدرینه آلمق ضرورتنده بولنان ملیت پرورلرک عهده لرینه دوشن مسئولیت حقیقه ده الیم ایدی . غریب بر تبحلی طالع دکلی که روس فرقه لری نظرنده ، ارمنی مطبوعاتنده ،

کورجو محافلده تورگیملکه بلله نن وتورکیا قیقله اتمام اولونان بو
 ذوات، عینی زمانده دخی، تورکیه یه قارشی بیوفالقله اتمام اولونیورلر!..
 آذربایجانلیر ایچون مملکتلرینک دوچار فلاکت اولماسندن، ایکی
 قاردهش ملت آراسنده تحدت ایدن بوسوء تفهم دها آجیدر، دها فجیدر.
 فقط مدار تسلی اولان برشی وارسه، اوده بوسوء تفهمک تولیدی
 برطاقم اشخاصک حرکاتندن دوغدینی کبی، اجرا ایتدیکی تأثیرکده
 یالکیز معین اشخاص اوزرنده حاکم اولماسی ایله محدود قالاجنی
 قناعتیدر. یوقسه، تورکاکنی آکلامش آذربایجان ایله تورکاک
 ایچون قان دوکن، جان ویرن آناطولی آراسنده کی قاردهشک
 باغنی نه تاریخک شیمدیکی تورک - روس محادتی کبی تصادفی وقعہ
 (بئیزود) لری، ندد برطاقم اشخاصک سیاسی خطالری چوزده مز!

IX

شمديکي وضعيت

«اختلالی» متعاقب آذربایجان استقلالنی تأمین ایدر کجی کورون روسیه بولشه ویکلری، ۲۹ تشرین ثانی ۱۹۲۰ تاریخنده ارمنستان جمهوریتنی، ۲۵ شباط ۱۹۲۱ تاریخنده کورجستان جمهوریتنی استیلا ایتد کدن صوکرده، ماورای قافقاسده کی اوچ جمهوریتک توحیدی ایچون برطاقم تشبثاته قالشدیلر.

۱۴ تشرین ثانی ۱۹۲۱ تاریخنده ماورای قافقاس فهده راسیونی رسماً تشکل ایتدی. فقط ایش بونکله ده قالمادی. ۱۰ تشرین ثانی ۱۹۲۲ تاریخنده موسقواده انعقاد ایدن قولغره روسیه سوویتلرینک اتفاقنی، جاهیر مجتمعه تأسیس ایتدکلرینی، اعلان ایلدی. شو صورتله فعلاً چوقدن غایب ایتدیکی استقلالنی، آذربایجان، بو دفعه ده رسماً غائب ایدیوردی. شمديکي شکلی ایله آذربایجان جمهوریتی جزئی محل مختاریتندن باشقه برشی دکلدر.

قافقاسیانک شو صورتله یکیدن موسقوا مرکزینه ربط اولونماسی نه کورجستانک، نه ده آذربایجانک آرزوی عمومیی اوزرینه واقع اولیور. آرزو ویا افکار عمومیه ایله بولشه ویک اداره سنک بر دفعه ایشی یوقدر. حریت مطبوعات و سربستی اجتماعات اولمایان بریده

واويله بریزده که اهلینک قسم مهمی اهلیت حقندن محرومدر، افکار عمومیهدن بحث ایتک البته کولونج اولور . فقط بولشهویک نقطه نظرندن موجود ارلان افکار عمومیه (محلده کی قومونیستلرک رأی) بیاه . بواتفاقک علیهندهدر . روسیه فدهدراسیونی ، قومونیست فرقهسی مرکز قومیتهسنک قرار ی و (لهنین) ک آمرانه تلغرافلری ایله تشکل ایتشددر . بوخصوصده تفلیس کورجولری ایله موسقوادرولری آراسنده تعاظمی ایدیلن کیزلی تلغرافلر بالخاصه جالب دقتدر .

کورجو قومونیست فرقهسی هیئت مرکزیهسی ۱۵ ایلول ۱۹۲۲ تاریخلی جلسهسنده موسقوادران کلن برتکلیفی تدقیق ایدیوردی . بو تکلیف روسیه قومونیست فرقهسی هیئت مرکزیهسی باش کاتبی (استالین) ک « تهز » لرینه بناء ترتیب ایدلمش ایدی . بوتهزلره کوره ماورای قافقاس جمهوریتلری هر نوع شئون استقلالدن امتناع ایدرک متحد برفدهدراسیون وجوده کتیرهلی، عینی زمانده بوفدهدراسیون دخی روسیه، اوقراینا وسائر مختارسوویت جمهوریتلری ایله برلکده سوویت جاهرمتفقهسی تشکیل ایتیه ایدی . کورجو قومونیستلری، مذاکره دن صوکره ، بوتکلیفی شایان قبول کورده کلرینه وقفقاسیا جمهوریتلرینک شئون استقلالدن محروم بر اقلدق صیره سنک ده حایل ایتش اولمادیغنه عائد برقرار چیقاردیلر . بوقرار ۱۹ رأی موافقه قارش ۶ رأی مخالف فازانیدی . کورجو قومیتهسی بوخصوصده کی رأینی موسقوایه بیلدیردی . ۱۷ تشرین اول ۱۹۲۲ تاریخنده موسقوادران بویله بر جواب آلندی : (یولداش « اورخالا شویلی » یه : کورجو مرکز قومیتهسنک برلشمک ایچون ده صر کلدیکنه واستقلال ابقاسی لزومه عائد اولان ملاحظه سنی هیئت مرکزیه اجتماع عمومیسی اتفاق آرا ایله رد ایتدی . کورجستان مرخصی بولنان (میدیوانی) ، بوخصوصده کی وحدت فکریه یی کوردیکندن، کورجو قومیتهسنک تکلیفندن امتناع ایتک مجبوریتنده قالدی . اجتماع عمومی استالین ، اورژهنیکیدزه ، میاسنیکوف ومولوتوف یولداشلردن تشکل ایدن قومیسیونک ماورای قافقاس فدهدراسیونک ابقاسی وعینی زمانده روسیه ، اوقراینا بهلو روسیه ایله برلکده « سوسیالیست جاهر متفقهسی » تشکیلی لزومه عائد قرارینی بلا تحریف قبول ایله دی . قرارک

متی، یولداس (اورژہ نیکیدزہ) یہ کوندریلیور . روس قومونست فرقه سی
هیئت مرکزیه سی اشبو قرارینک کمال ممنونیت وهیجانله تلقی ایدیهلجهکنه شبهه
ایتز . نومرو ۷۶۴۳ (خفی) ر . ق . ف . م . ع . کاتبی استالین .

فقط بوتاغراف، مرسلک صوک سطرده کی امیدینه رغماً، تفلیسده ممنونیت
بخش بر هیجان دکل، یأس آور برحس انفعال او یاندیریوردی . بو حس
انفعالی کورجو قومونستلرینک بر قسمی خط مستقیم ایله مان موسقوا یه یلدریور؛
روسیه ایتمریالیزه مدن لسان شکوا ایله بحث ایدیورلردی . بوشکایتک موسقوایی
نه درجه ده اغضاب ایتدیکینی آتیده کی تاغرافلردن آکلایورز :

«موسقوا ۳ تشرین اول . چینچادزه و ماخارادزه یولداسلرم . قوپیه سنی
مرکزین عمومی اعضاسی (اورژہ نیکیدزه) و ماورای قافقاس قومیه سی کاتبی
(اورخالاشویلی) یه ویرمه لی . سزک وایکوروس ملیتپورولکینه قارشی
جیقیشکیز ، کورجو ملیتپورولکینی التزام ایتدیره مزدی . سز بیلمه لیدیکیز که
اجتماع عمومینک ماورای قافقاسکده روسیه اتحادیه دخولی حقدمه کی قرار
عینی ایله تطبیق ایدله لی ایدی ؛ بوقراری اکر ایسترسه ، یالکین اجتماع عمومی
کندیسی نقض ایده بیلیر . کوندردیکیز مخطرهنک اسلوبی فرقه آدابی علنا
اخلال ایدیور . بو خصوصده کی طفره فروشلغه اتها ویرمه سنی توصیه ایدرز .
امضال : کامه نف - بوخازین . »

طفره فروشاقلرندن و سرکشکارندن بحث اولونان چینچادزه ایله ماخارادزه
کورجستانک صاح آغارتمش پک اسبی سوسیالیستلرندردلر . اولرک علناً
موسقوا ایمریالیزمه قارشی جیقیشلری (لندن) ک کنیدیسی بیله اغضاب ایدیوردی .
ایشته بو غضبی حکایه ایدن بر تاغراف که ۲۱ تشرین اول تاریخیه موسقوادی
چکیلمشدر :

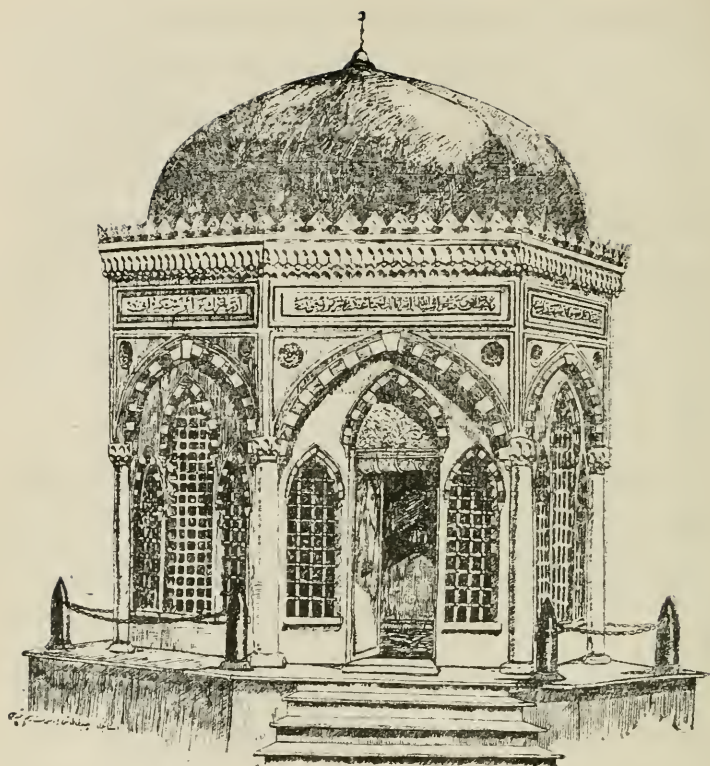
«کورجو مرکز قومیه سی اعضاسندن (چینچادزه) و (قاوتارادزه) یه :
چینچادزه و دیگرلری امضاسیله کوندریلوبده ، مرکز عمومی کاتبلردن بریسی
واسطه سیله دکل، ندسه ، بوخازین طرفندن بکا تسلیم اولانان مذکرمه نک مغایر
ادب بولشان مندرجانه حیرت ایتدم . بنم بالواسطه و میدیوانی نک بلاواسطه
اشترک ایتدیکمز اجتماع عمومی قرارندن صوکره هراختلافک برطرف ایدلمش
اولدیفنه قانع ایدم . (اورژہ نیکیدزه) یه قارشی استعمال اولونان تفوهاتی
تمامیه تقبیح ایلرم و کنیدیسی ایله آراکزدده واقع اولان حادثه نک محاکمه سنی

موافق ادب بر طرزده مرکز عمومی کتابخانه ویرمکزی مصرانه تکلیف ایلرم.
خط مستقیم ایله کشیده ایتدیکنز عرضحال دخی مذکور کتابته ویرلشدر .
(له نین) نومرو ۷۹۹۴ .»

بولشه ویکلکک مظلانی بالنسبه آز کورن کورجستانده حال بویه
اولورسه ، آذربایجانک نه کبی حالار کچیردیکی تصور اولونابیلیر .
بو حاله قارشو تورکیه مع التأسف سیرجی وضعیتنده قالیور ؛
جریان وقوعات اوزرینه بر نفوذ و تأثیری اولامیور . بر کون اول
تورکیه یی تفلیسده تمثیل ایدن مختار بک بر کون صوکر موسستقوايه
کیتمک ضرورتنده قالیور .

تورکیه ، بولشویک روسیه سی ایله - بزم بیلدیکنز - ایکی معاهده
ایله مربوطدر : بری موسستقوا معاهده سی که ۱۹۲۱ سنه سننده
امضالانشدر ؛ دیکری ده ماورای قافقاس جمهوریت لری ایله عقد
اولونان قارص معاهده سی که ۱۱ ایلول ۱۹۲۲ تاریخنده امضالانشدر .
برنجی معاهده ایله تورکیه مرخصلری قافقاسیا جمهوریت لری نیک موجودیتنی
تثبیت ایتدیرمکه برابر ، آذربایجان قومونیستلری طرفندن ارمنستان
شورالری نه هدیه اولونان نخجوان ولایتی ، ممتاز بر ولایت عنوانیه و ثالث
بر حکومت هدیهدیللمک شرطیله ، آذربایجان تحت حمایه سنه ویرلش [۱]

[۱] ارمنستان جمهوریتی بولشه ویکلر طرفندن استیلا ایدلکده ، آذربایجان
بولشه ویک حکومتک رئیس نریمان نریمانوف نخجوان قضاسنی ارمنستانه هدیه
ایتشدی . وقیله انکلیرله آسریقالیلرده نخجوانی ارمنیلر تابع کورمک ایسته مش ،
بو خصوصده تثبیت ایله مش فقط موفق اولاماشلردی . ایکی سنه دن زیاده ،
آلنده سلاح اولارق ، ارمنستانه الحاق علیهنده جلادته حرب ایدن نخجوا -
نیلیر بو دفعه ده اصرار ایتدیلر . نریمانک بخششی قورو سوزدن عبارت اولوب
قالدی . ارمنستان جمهوریتی نخجوان « هدیه » سنی تسلیم آلمق ایچون ایجه
قان دوکملی ایدی . نخجوانیلر ایسه هر طرفه مراجعت ایدرک ارمنستانه تبعه

تورك شهيدا تربهسى [۱]

اولوق ايسته مەسكەرنى بىلدىرىۋىرلدى . بومىشلە تورك هيئت مرخصەسنىڭ دخى نظر دقتىنى جلب ايله مشدى . بوكا كوردە دركە معاھدە ، ئاڭ برحكومەتە ترك ايدلەمك شرطىلە ، ئىنجوان قىزاسنى ممتاز برولايت شىكەندە آذربايجان حمايەسەنە ويرمشدر .

[۱] بورسم ، باكونك استردادى ائناسەندە (۱۵ ايلول ۱۹۱۸) شەھىد دوشن تورك عسكەرلىرىنىڭ قار دەش مزارى اوستىدە ، رجال دوت ، مبعوثىن واون سىكەرە بالە بر جم غفیر مواجەھەسەندە ، حكومت ، مبعوثان و فرق سياسيه

و برده طرفین عاقدین شرق ملتاریتک استقلاللرینه احترام ایدده جکلری
مقابلاً تأیید ایله مشردر . [۱]

آذر باجماک شمديکی شکل ادارهسی تدقیق اولنورسه حکومتک
ظاهری ایله باطنی بوندن عبارتدر :

ظاهرده مملکت بر قومیسرلر هیئتئ ایله برده اجرا قومیتہسی
طرفدن اداره اولونیور . اجرا قومیتہسی بوتون آذربایجان عملہ
و کویلولری طرفدن طوپلانا شورالر (سوویتلر) قولغرسندہ
انتخاب اولونیور . بو قومیتہ ایسه قومیسرلر هیئتئ انتخاب
ایدر . قومیتہ بر هیئت مراقبه ایکن ، هیئت بر قوؤ اجرائیہدر . فقط
بولشهویک اصول ادارهسندہ تفریق قوا اساسی موجود اولمادیغندن ،
قوؤ اجرائیہ عینی زمانده صلاحیت تشریعیہنی دخی حائزدر . قوانین

نامنه سویلانتن صمیمی نطقلر و بیوک براحتفال ایله وضع بنا مراسمی اجرا اولنان
تربهک خاطرده قلان بر پروژه سنی تمثیل ایدر . آذربایجان حیات مملہسندہ مهم
برخدمتی سبق ایدن باکو جمعیت خیریه سنک تشبئی ایله باشلانان بو آبدؤشکران ۱۹۲۰
سنہسی ایلوانک ۱۵ ینہ قدر اتمام اولنورق ، باکو استخلاسنک دور سنویسی
مناسبتیله مظنطن بر رسم افتتاحی تصور اولنمقده ایکن بولشهویک استیلاسی
اوزرینه اتمام ایدیلہ مہ مشدر .

بولشهویک استیلاسی اوزرینه ناتمام قلان آبدؤشکران ، یالکنز ،
پروژه سنی کوردیکمز ، بوباکو تربهسی دکلدز . کنجه جوارنده ، حاجی کند
صیفیه سندہ مدفون بولنان شهدا مزاری اوستندہ دخی بر آبدہ یایلق اوزرم
ایکن ناتمام قالشدز .

رسده کوردیکمز باکو تربهسنک نزدنده « شهدا بولاغی » نامیله بر
چشمه نک دخی انشاسی متصور ایدی .

[۱] بو تأمینات ایله ماورای قافقاس جمهوریتلرک تکرار روسیهیه الحاق
حقندہ کی روسیه تصدیقک نه درجده قابل تألیف اولدیغنی قارئلر کندیلری تقدیر
ایله سینلر .

(دوقرتلر) ك ا كثرى ذاتاً قوميسر لر هيئتي طرفدن نشر اولونور .
 بوتون آذر بايجان شورالر قونغرده سي يالكي ز سنده بر دفة طوپلانير .
 سوويت قوانين اساسيه سنه كورده ، شورالر كويلوايله عمله مرخصلرندن
 تشكلايدر سدهده ، عمله نك حق رآني كويلويه نسبتله فائقدر . بر عمله رآينك
 قيمت تشريعيه سي بر كويلو رآينك قات قات فوقنده در . يوز عمله بر
 مرخص ويرد كده بيك كويلو بر مرخص چيقارا بيلير . شهرلرده كي
 عمله قسمتك ا كثر يا روسلردن تشكلايله ديكي نظر اغتيايه آليرسه
 بونك آذربايجان حيات سياسي سنده نه كي قومينه زولرد (تحولاته) منجر
 اولاجي آكلاشيلير .

حكومتك امرلري اوزرينه لك بويوك تاثير اجر ايدن مؤسسه اجتماعيه ،
 باكو عمله لر ينك شوراسيدر . بوشورا ، عمله ، بحريه طائفه سي ، عسكرو كويلو
 مرخصلرندن تشكلايدر . باكوده بولنان عمله نك ، بحريه طائفه سنك
 وروس اشغال اوردوسي نفرلرينك ا كثر يتندن تشكلايدن بومؤسسه
 عادتاً بر روس مؤسسه سيدر . بومؤسسه نك باشنده (قريلوف) نامنده
 بر روس دوريبور . ديمك ، آذربايجان افكار عموميه سني تمثيل ايدن
 ذات بر روسدر .

آذربايجان قواي عسكريه سي نامه جمعاً ۳۰۰۰-۴۰۰۰ قدر بر قوت
 وار كه بوده ملكه تنك مختلف مركزلر ندره برا كنده بر حالده بولنيور . روس
 قوه اشغاليه سي ايسه بر قاج فرقيه مالك مهم بريكون تشكيل ايتمكه در .
 عسكري اداره (آذربايجان قواي دخی داخل اولدي حالد) روس
 اركان حربنه تابع در . قوماندا هيئتي ده روسلردندر .

آذربايجان اقتصادياتنه حاكم اولان پترول اوجا قاري « نفت قوم »
 دنيلن بر مؤسسه طرفدن اداره اولونيور . بو مؤسسه حكومت

ایچنده حکومتلر . تامایل مختار و دوشورلردن دوشوریه روسیه تابع
بر مؤسسهدر . باشنده روس مأمورلردن (سروروفسکی) نامنده
بر روس دورییور .

قومونیسیت ایدر دلرینک - کلکی یالکز ظاهری پردلردن عبارتدر .
بو پردلرک آرقاسنده اجرای حکومت ایدن قوت دائما و مطلقا فرقه
قوتیدر . آذربایجان اجرا قومیتسی ایله قومیسرلر هیئتنی ایدر ایدن
قوت اصلی دخی بو قوتدر ؛ آذربایجان قومونیسیت فرقهسنگ مرکز
هیئتدر . بو مرکز اوامرینی موسقووا مرکز عمومیسندن آلیر .
مرکز لردد کاتب عمومیلر وار . کاتب عمومیلر عادتاً بر دیکتاتورلردر .
آذربایجان دیکتاتوری ایسه (کیروف) نامنده بر روسدر . [۱]

[۱] بز ، یالکز باشلیجه مؤسسات اجتماعیه ، سیاسییه و اقتصادیه نك
روسلر آئنده اولدیفنی کوستردک . مأمورین دولتك علی الاکثر ، کیملردن
عبارت اولدیفنی حقندهها واسع بر فکر ویرمک ایچون المزد بوانان تورکجه
« قومونیسیت » غزتهسنگ رسمی قسمنده تصادف ایله دیکمز امضالردن
بر قسمنی بورایه نقل ایدیورز . بر قاج نسخهدن اقتباس ایله دیکمز بوامضالر
قارئنه معین بر فکر ویرر ظندهیز : آذرنت خلق معارف شعبه مدیری -
بارچوف ؛ آذرنت رئیس معاونی - باریغوف ؛ تهلکتریق استاسیون
مدیری - سیزوف ؛ اوقتابر قومیسونی رئیس چایکین ؛ اوقتابر تماشالر تالی
قومیسونی رئیس ئەدلسون ؛ باکو شوراسی رئیس قریلوف ؛ باکو شوراسی
کاتبی پالاشقوف ؛ سیر سفائن مدیر عمومیسسی - لاریونوف ؛ تصرفات اجتماعیه
مدیری - پاروشین ؛ ارزاق ویرکیسی موکللی - بوکریمیف ؛ باکو قضاسی
حریبه قومیسری - آنهفسکی ؛ حربی زهر - سیچقوف ؛ سفربلک شعبه
مدیری سیچقوف ؛ سیغورطه شوراسی رئیس - ایتکین ؛ شهر صحیه مدیری
ئهیشات ؛ داخلیه قومیسر معاونی سیوهردوف ؛ انضباط دائرہسی مدیری -
بریوقوف ؛ خصوصی قافقاس اوردوسی قوماندانی یهغوروف ؛ سیاسی معارف
مدیر معاونی - تارتاکوف ؛ مساعی شعبه مدیری - شاخهتوف الخ ...

حقیقتدہ قوای اقتصادیہ ، عسکریہ ، افکار عمومیہ و ہیئت
اجرائیہ سی بر روس اُتدہ بولنان بودولتک یالکز قومیسرلر
ہیئت ریاستندہ بولنان موسی بکوف ایلہ اجرا قومیتہ سی ریاستندہ
بولنان صمد آغاسی تورکدرلرکہ ، ایکسی دہ ، تورکجہ آذرینی بیلہ
یازمقدن عاجز ، تمامیلہ روس حرثنہ مغلوب وملیت نقطہ نظرندن
پک شبہلی آدملردر .

خارجہ قارشی ، آذربایجان یالکزایکی یردہ تمثیل اولونیوردی :
آنقرہ ایلہ موسقوادہ . موسقوادہ آذربایجانی برحقو زمان موسقوالی
(سالوینف) نامزدہ بریسی تمثیل ایدیوردی . آنقرہ دہ ایسہ (آیلوف
بک) تمثیل ایدیور . فقط تورکیہ افکار عمومیہ سنی اغفالدن باشقہ
بروظیفہ سی اولمایان بویکانہ مثل سیاسینک عجیب بر طالی واردر .
احبادن بریسنک ، پک حقلی اولارق ، سویلہ دیکی کبی ، او ، دون
آذربایجانی تمثیل ایدیوردی ؛ بوکون ماورای قافقاس فددہ راسیونی
تمثیل ایدیور ؛ یارین احتمال روسیہ یی تمثیل ایدہ جک ؛ اوبری کوندہ
محقق ہیچ برشدی تمثیل ایتیہ جکدر ! [۱]

اختلالک ایلک کونلرندہ ، روس اوردوسنک کنڈیسنہ یاپدینی
مطنطن بر استقبال مراسمی ایلہ ، موسقوادن باکویہ ورود ایدن
زیمان ، « تازہ پیر » میداندہ ، خلقہ خطا با سویلہ دیکی لطقندہ ، نیوردی کہ :
« مخصوص بر قومیسون تشکیل ایتدک . بو قومیسون اسکی حکومتک
اوراقنی تدقیق ایدیور ؛ برقاق کون صوکرہ نتیجہ یی اعلان ایدہ جک ،
اووقت سزدہ کوردہ جکسکز کہ نہ کبی خائنلر سزی اداره ایدیور مش ! »
قاق کون دکل ، قاق سزہ کچدی ، او قومیسون بو نتیجہ یی
[۱] بوسطرلر آیلوف بک وفاتندن اول یازاشدر .

حالا اعازن ائتمه مشدر. هم ایدمهزده! چونکه ملکی انکلیزله صادی، دیه اهام اولونان حکومتک، برجه اولسون، حقوق ملتنن اجانبه ترک ایتدیکنی برزیمان دکل، بوتون بولته ویکلر بر آرایه کلسه لرده اثبات ایدمهزلر! فقط نریمانوف ویولداش لری روسلرده صامادق برشی برامادیلر. اونلر هر شیئی ویردیلر. مادی، معنوی نه وارسه هپسنی تسلیم ایتدیلر. طوب انداختلری ایله باد هوا کوندردیکلری پترولک یوزده ۱۵ فائضنی آذربایجان آلیقوبدرمق ایچون آیلرله یالواردیلر؛ حصه لینه دوشن پتروله سربست بر بازار تأمین ایچون دخی نه درجه کوچولدیلر؛ نه قدر تذلل کوستردیلر. نهایت بو صورتله حاصل اولان ثروتی ده ملکیتی استیلا ایدن قیزل اردونک شرفه امرف ایتدیلر. [۱]

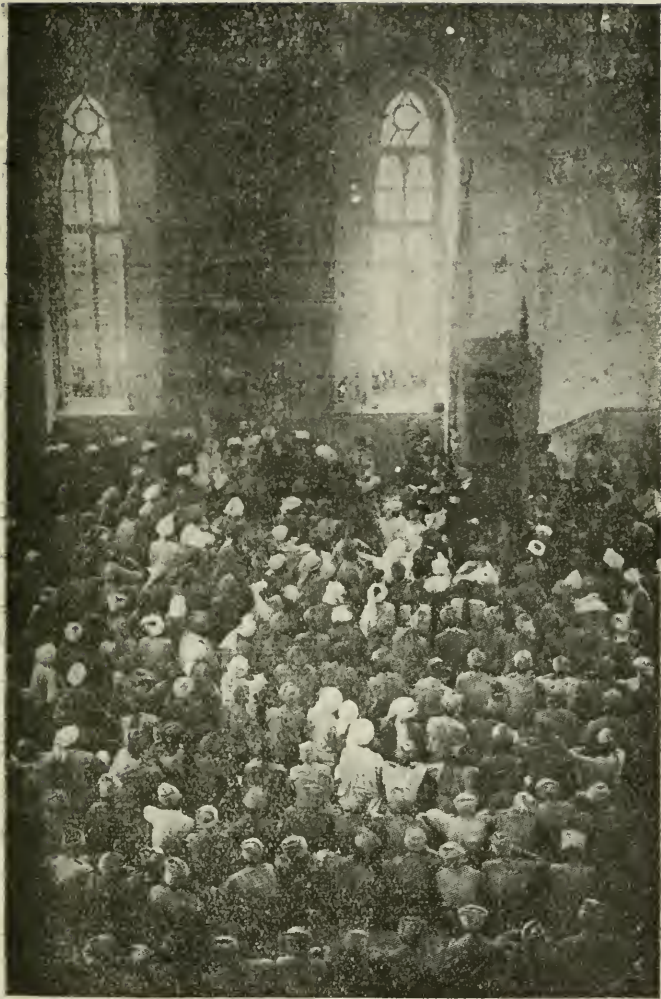
[۱] ادعای رسمی وثیقه استناد ایتدیرمک ایچون روسیه مرکزی اجرا قومیته سنک ۳۱ تشرین ثانی ۱۹۲۱ تاریخ و ۷۳ نومرولو مصطفه سی بورایه قید ایدیورز: «مذاکره ایدلدی: آذربایجان نفت محصولات و بریک مسئله سی. مسئله نی وضع ایتشد: روسیه قومونست فرقه سی هیئت مرکزی سی. قرار ویرلدی که: ۱) باش محروقات قومیته سنه ماورای قافقاس دمیر یوللری ایله آذربایجان احتیاجات صنایعه سنه لازم اولان پترولک اصولی دائرهمنده ویریله سی تکلیف اولونسون؛ ۲) بوندن باشقه باش محروقات قومیته سی آذربایجان قومیسرل هیئت اختیارینه ۳ میلیون پوط خام نفت، ۲ میلیون غاز یاغی ۱.۵ میلیون پوط مازوت ۵.۵ میلیون پوط قطران و ۱۰۰۰۰۰۰ پوط بتزین بر اقلیدر. ۳) پترول محصولاتنک آذربایجان حکومتنه اعطاسی ۱ تشرین ثانی ۱۹۲۲ تاریخنه قدر اجرا اولنه رق هر حالده بوتون پترول استحصال تنک یوزده ۱۵ دن فضله سی تشکیل ائتمه ماید. ۴) بومقدار ۱۹۲۱-۱۹۲۲ پروغرای موجبنجه تخمین اولنان استحصال مقدارینه نسبتله تعین اولونمشدر. استحصال اشبو تخمیندن فضله اولدینی تقدیرده آذربایجانک حصه سی دخی تزیایدیمه جکدر. ۵) آذربایجان حکومتی حصه سنه دوشن نفت محصولاتنی مارای قافقاسدن باشقه داخلی روسیه بازارنده صامتی ایسترسه. بو خصوصه مرکزک مساعدۀ

باکو پتروللری ایله، شیمدی، باکو دکل، موسقوا اسپه کولاسیون
 ((احتکار) پایپور. ممالک اجنبیه ایله پایلان تجارت مطلقا موسقوا طریق
 ایله اجرا اولونیور. قافقاسیا، مواد ابتدائیه سی اعتباریه،
 روسیه دن دهها زیاده مبادلیه مهیا ایکن، باطوم طریقیه دکل،
 موسقوا یولی ایله اورویایه ربط ایدلک ایسته نیلیور. بو کی صنعی
 واسطه لرله ماورای قافقاس مناسبات اقتصادی سنک مجرای طبیعیسنی
 آذربایجان، کورجستان نقطه نظرندن دکل، بویوک روسیه منافی نقطه
 نظرندن اداره ایدیورلر. جبرله، سونکو ایله، چه کا ایله وجوده

مخصوصه سنی استحصال ایتک ضرورتمه در. اصلی ایله مط بقدر روسیه مرکزی
 اجرا هیئت کاتبی په نوکیدزه.

بوقرار آذربایجانلیلرک پک شدتلی مراجعت واستدعالی نتیجه سنده وقوع
 بولمشد. بوتاریخه قدر ماورای قافقاس دمیر یوللری، تحف دکل، محروقات
 ققداندن دولای دوجار مشکلات اوایوردی. بولشه ویک غرته لرنک یازدیغه
 کوره باکو ولایتده کی کیولولر بر فوند (ثک حقه) غاز یاغنه ۳ قوند ترمه
 یاغی ویریورلردی. کورنهری ساحنده بولان ۱۸۰ قدر صوبورسی ماکنه لری
 پترول یوقلفی یوزندن مطل قالیور ووجهته اراضی زراعت ایدیه میوردی.
 بر یچوق سنه شدید مبارزه دن صوکره یوقازیدا کی لطفه نائل اولان آذربایجان
 حکومتی بر آز صوکره بولطفک هنجی ماده سنده مندج بولنان استدعای
 مخصوصی استحصال ایتک ایچون دخی آز آبرو دوکه مشدر.

— قیرل اوردونک احتیاجاتی تأمین ایچون بولشه ویک حکومتجه فخری
 «شف» اصولی تطبیق ایدلکده در. هر آلیک کنبدینه مخصوص برشفی واردر.
 یوشه فلر علی العموم سوویت مؤسساتی ایله شورالزندن عبارت اولیور. شه فلر
 آلیک تلطیف و تهوین احتیاجی ایچون مختلف واسطه لرله اغانه ده بولونور،
 هدیه لر تقدیم ایدرلر. آذربایجان مؤسسات محلیه سی دخی کنبدیسنی استیلا
 ایدن روسیه قیزل اوردوسنک مختلف آلالیرینه «شف» بولونق شرفی
 حائزدرلر. بالطبع آذربایجان قومیسرلرنک بوشرفی، اونیزده یغما ایدیلن،
 آذربایجان خزینه سنی صومقله تأمین اولونیور.

تازہ پیر جامعہ عید فطر: باکودہ، انکایر اشغال اور دوسری قطعانندہ بولنان
 هندستانی اسلام سپاہیملرہ آذربایجان نفرلری عید فطر نمازینی ادادن
 صوگرہ سیاسی بروغظلی دیکلرکن

کتیریلن روسیه فده دراسیوننه بویه صنعی یوللرله اقتصادی برزمیت
حاضر لایورلر .

مسئله بونکهده قالمایور . آذربایجانده تورک حرث ملیسی علیهنه
کورولان تشبثلر اوقدر ایلرله مش اولمالیدرکه نریمان کندیسی بیه
بوکا قارشی غزته ستونلرنده مقاله یازمق مجبوریتنده قالدی . او ،
با کوده چیقان روسجه « باکینسکی رابوچی » و تورکجه « قومونست »
غزته لرنده نشر ایله دیکی بر مقاله سنده دییوردی که :

« آذربایجان عمله و کویلوسی بعض ملاحظات ایله سیاسی حقتدن ،
تمامیت ملکیه سندن ، اقتصادی فائده سندن کچه بیلیر ، فقط اوزلساندن
کیمسه یه فدا کارلق یاماز ! » [۱]

فقط سیاسی حقنه ، کندی طوبراغنه و حیاتک س اساسنی تشکیل
ایدن اقتصادیاتنه قارشی لایالی قالان برملت ، لسان و حرث ملیسی
مدافعه ایده بیلیرمی ؟... هیچ کیمسه اولماسده ، مارکیستلر بونکه
غیر ممکن اولدیغنی بیلمه ایدرلر .

ماورای قافقاس جمهوریتلرینک سیاسی ، حقوقی و اقتصادی مقدراتی ،
شمدی ، کندی مرکز لرندن زیاده ، موسقو وایه مر بوطدر . ۱۹۲۲ سنه سنک .

[۱] تمامیت ملکیه تعبیری ایله نریمان ارمستانه هبه ایتدیکی نججوانی
تلمیح ایدیورسه ، یاکیلیور . چونکه روس بولشه ویکاری ظاهرده نریمانلرک
اداره سنه ترک ایتدکاری اراضی بی بیه اسکی چاریمدن ده غدار و معند بر
صورته روسلاشدیرمقده درلر . آلدیغز معلوماته کوره باکو ایله سالیان
آراسنده یکی باییلان « ایلیچ » لیانک یکانه مقصدی مغان صحراسنی روس قحطزد کافی
ایله اسکاندن عبارتدر . بونهت صحرالده چاریم دخی منتظم بر صورتده روس مهاجرلرخی
اسکان ایدیوردی . سوبلندیکنه نظراً بولشه ویکار بورایه بر میلیونه قریب
مهاجر اسکانی ایچون قرار ویرمشرلدر .

نهایتند، مستقواد اتحاد اولنان قرار د کورد روسیه، او قرائنا، بدلو-
 روسیه و ماورای قافقاس جمهوریتلرندن متشکل بر سوویتلر جماییر
 متفقہ سی وجوده کلشدر . بورادہ بوتون ماورای قافقاس نامنه بر
 مرخص راردر . جماییر متفقہ هیئت ادارہ سی جمهوریتلرک، مساوی
 صورتده اعزام ایله دیکلری مرخصلردن دکل ، ملکتلرک، نفوس
 عمومیه لری اسبتندہ، کوندردکلری مرخصلردن تشکل ایتشدر . شویله که،
 اسمائ متفق هیئتی دینان مؤسسہ ، روسیه و روس مرخصلرینک قاطع
 برا کثرت تشکیل ایتمه لریله ، فہدراسیون بر معنوا مہیتدن چیقارلمشدر .
 هر متفق ایستہ دیکی زمان بو اتفاقدن چیتماسنه مساعد بر ماده
 وارسہدہ ، بویله برحقدن کیم استفادہ ایدہ بیلیر ؟...!

قیزل ایمپریالیزم

بولشه ویکلرک نه کبی بر شرق سیاستی تطبیق ایله دیکلری، آذربایجان مثالنده، بوتون وضوح و صراحتیه میدان چیمشدر . شرق ملتزینک خلاص و نجاتنه عائد شعارلریله بولشه ویکلر، سوزده، ملتزک حقوقه، حریتنه و استقلالنه حرمتکاردلر . ایشده ایسه دیکر ایمپریالیستلردن هیچده فرقلی دکلدلر . بوتون بو آکلاتدنقلرمزی او قویان قاره، شبهه سز، کنديسنی یکی سیستم بر ایمپریالیزم قارشيسنده بولشدر .

— قیزل ایمپریالیزم !

حرب عمومی نتیجه سنده ظهور ایدن داخلی اختلال نتیجه سنده قارار و سیه ایمپریالیزمی دنیانی ولوله یه ویرن بر طراقه ایله چوکدی . بو چوکن عظمت، ۱۸۰ میلیونلق مختلف جنس و ملتدن یاییلمه معاصر بر بابل قله سی ایدی . بو قله نك اقسام مرکبه سنی تشکیل ایدن ملتز، کندي مقدراتلرینک تعینی صورتیه، وجود مایلرینی خلاصه چالیشور و بو مقصده له عضو ایدیورلردی ؛ اسکی روسیه نك کرک غربنده و کرک جنوبنده یکی حکومتلر تشکیل ایدیوردی .

روسیه انقاضی اوزرنده تشکیل ایدن حکومتلردن بالطق ساحلی

ایله غرب حدودند بولنلری، قارا ایمپریالیزم ایله قیزل ایمپریالیزم آراسنده کچن استحاله دورندن کچلیله استفاده ایددرک، یکی بولشه ویک قوۋۋ حربه سی تشکل ایدنجیه قدر، کندیلرینی طوبارلیاجق برحاله کلدیلر. فلانڈیا، لیتوا، لاتویا، نئستونیا ولہستان کی دولتر، الہه سلاح اولہ رق، کندی موجودیتلرینی اثبات ایتدیلر؛ بولشه ویک تجاوزینه مقاومتله، هم روسیه نك، همده بوتون دولترک تصدیقنه نائل اولدیلر. قافقاسیا دولترلی ایسه بویه برموفقیته مظهر اولامادیلر. بولر، هر نه قدر برحکومت تشکیل ایددرک، اوروپا دولترلی طرفدن قسماً بالفعل وقسماً ده بالحقوق تصدیقنه نائل اولدیلر سده، متجاوز بولشه ویک قوته قارشی اوزون مدت مقاومت کوستره مدیلر.

روسیه نك ایکی طرفنده تحدت ایدوبده مختلف نتیجه لرله ختام پذیر اولان بووقایعک اسبابی تدقیق ایتک، شهبه سز، فائده دن خالی دکلدیر. بوسبیلر میاننده غایت مهم بریسی واردرکه اونک ذکرینی بوراده بالخاصه مفید بولیورز.

دولترک تشکل واستحاله تاریخلرینه مراجعت ایدر سه کز، کندی موجودیتی ایچون جداله باشلایان بر ملتک کندیلی ایله منافی مشترک بولان برطاقم قوای سیاسیهدن استفاده ایله دیکنی کورورسکزر. یونانستان، استقلانی انکلیز لره، بالقانده کی اسلاو دولترلی - روسیه یه مدیوندرلر. بالطق ساحلنده کی دولتر، استقلالری ایچون یاپدقلری مبارزده، دول متفقہ فیلسی ایله مهمات عسکریه سندن پک چوق فائده کور مشلر در؛ فلانڈیا جمهوریتی، بولشه ویزم بلاسندن، آلمانک مظاهرت عسکریه سی ایله قورتولمشدر. بولشه ویزم، غرب حدودینه دوغرو تجاوز ایدرکن، یالکیز روسیه دن آیرلمش یکی دولترلی دکل، اونلرک

آرقاسنده دوران مخالف آوروپا قوتی ده بولیوردی. بوحال، بالخاصه، لهستان مثالده کوزه چارپار. لهستان مقاومتی، عینی زمانده ده، فرانسه ارکن حربنک مقاومتی دیمک ایدی.

حالبوکه قافقاسیا جبهه سی بویله دکلدی. روسیه دن خوصه جان آتان قافقاسیا، بو خلاص ایله علاقه دار اولان ایران ایله تورکیه دولترینه استادایده میوردی. ایران، حد ذاتده، قوای مدافعه دن محروم و تشکیلات عسکریه جه ضعیف ایدی. تورکیه ایسه، کندیسینی بو غمی ایسته یں آوروپا قارشى لوای عصیان آچدیغدن، اختلاجی روسیه نك، هر نه صورتله اولورسه اولسون، بر آن اول، کندی حدودینه یا قلاشمانی ایسته یوردی. قافقاسیا به دوغرو اینن بولشه ویک قوتنده، او، آوروپا به مخالف بر قوت کوردیکی ایچون، شالدن اوزانان آلی، اوزون بویلو تدقیقه امکان بولامیه رق، چابوق صیق یوردی. قافقاسیا نك باشی اوزرندن یاپیلان بومصافحه، شبهه سز که، قافقاسیا جمهوریتلرینک مقدراتی اوزرنده قطعی بر تاثیر اجرا ایله مشدر.

حیات و ممات مبارزه سنه آتیلان تورکیه نك بویله وضعیت آلمق ضرورتنده قالماسی، شبهه سز که، «اهون شرین خیراً» دستوری اوزرینه واقع اولمشدر. محقق که قافقاسیا نك تکرار روسیه ربه اسارته کچمه سی، تورکیه منافعی نقطه نظرندن، بویوک بر ضرر در. فقط «سه ور» معاهده سی ایله قابلیت حیاتیه دن محروم، ذلیل بر در که به ایندیریلن تورکیه، ده بویوک بر ضرر ایدی. تورکیه یی بولشه ویکلرله مصافحه به اجبار ایدن سبب (لوید جورج) و (قله مانسو) اوروپاسنک نشئه ظفرله کور اولان سیاستی ایدی. بو سیاست وار ایکن، تورکیه یی، بویوک ملت مجلسی زمامدارلرینی، بولشه ویکلرله آکلاشدیقلری ایچون، کیمسه مؤاخذه ایدمز.

بولشهويك سياستك، توركيه ايجون، سياسي برسوق اچيش مانوردهسي اولديغنى قبول ايتمه، دنيا مسئلهلريني پك طار بر كوزلمكه كورمك اولوردى. فقط، بويوله اولمقلا برابر، بولشهويك سياستك دد ايمپرياليزمك ديكر بر شكلى اولديغنى اونوتق، سياسي مسئلهلرى وقاعدن زياده خيال و آرزولر مزه كورد تقدير ايتك اولور.

آوروپا ايمپريالستلرى، مستعمالكه لرينى، قيمت فاضله نى «آنايورد» د چككم صورتيله، استثمار ايدىورلر. حالبوكه قيزل ايمپريالزم، مستعمالكه حاله قويدى «متفقار» ندن ثروتك كفه سنى چالمقلا استفادة ايدىيور. نته كيچ آذربايجان بو خصوصده اك بارز بر مثالدر.

آوروپا ايمپريالستلرينه قارشى مدافعه نفس ايدن توركيه نى تقويه ايتمكه، روسيه، توركيه دن ده ا زياده استفادة ايتدى. توركيه يه ويرديكى معاونت ماديه وعسكرينه نك نه كجى برقيمه واردىغنى بيلمه يورز. فقط بولشهويكلرك با كويه كيردكلرى زمان بانقه لر دن چالنان، «تالان هفته سى» نده يغما [۱] ايدىلن مجوهرات ايله آلتون، كوموش تزينات ونقوددن، استراخانه طاشينان امتعه ومخلفاتدن باشقه، ۳۰۰ ميايون پوط (۴ ميليار ۸۰۰ ميايون كيلو) پترول ايله ۷۵۰ بىك پوط، (۱۲ ميايون كيلو) پاموق وپك چوق ايبك وساثره آشيرمشلردر.

بوندن باشقا، پترول منبعلرينه وضعيد ايتد كدن صو كرده، (له نين) حكومتى اك بويوك دشمنى اولان انكليزلرله آكلاشه بيلمش، توركيه دن ده ا اول، آوروپا دولتلىرله بالفعل مذاكراته كيريشمش وتجارىه مقالوله لر عقدينه موفق اولمشدر. انكلتره ايله ياپدىنى مقاله تجاريه

[۱] بولشهويكلر تأسيس حاكيت ايله ديكلرى يكي ممالكترلدم «قربا نده لبا» ناييله مشهور بر تالان هفته سى ترتيب ايدىيورلردى.

دولایسیله بولشه ویکلر شرق سیاستلرینی بيله الغا ایتک تعهیدینه کیریور و پروپاگاندا لرینی همان تعدیل ایدیورلردی .

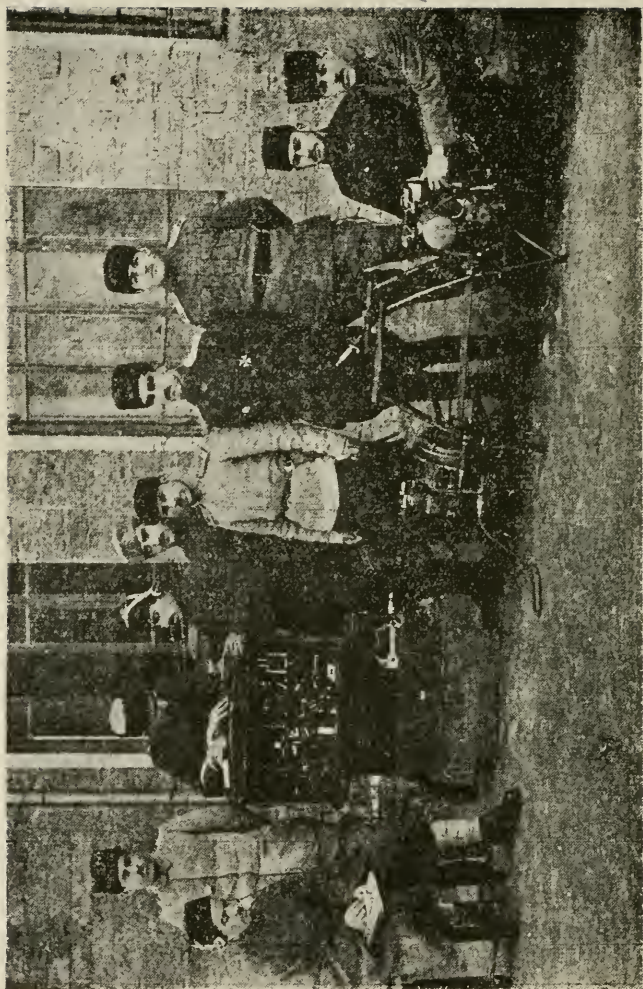
قیزل ایمپریالیستلره «سزده مستملکه جیسکیز» دیدیکده، اداوردلرنده بولان ملترلره حریت و حاکمیت حق اعطا ایتدکلرینی، ردیه مقامنده سویله یورلر . کلهلم قافقاسیا جمهوریتلرینه : عجباً، یوز سنه اول، چار حکومتی قافقاسیایه اینرکن ، سلاح قوتیه مغلوب ایتدیکی خانقلرله کندی رضاسی ایله روسیهیه التحاق ایدن کورجستان حقنده نه کبی برسیاست تطبیق ایدیوردی ؛ او زمان، خانقلر بردن بره الغا ایدله مشدی . کورجستان شاهانی چوق زمان نام و عنوانیه باقی قالمشدی . یالکیز نه اولیوردی ؛ روسیه علمهداری برخان قالدیریلوب یرینه روس طرفداری صادق بریسی نصب اولونیوردی . تشکیلات محلیه ال دکیلمه یور ، یالکیز شهرلرده روس عسکری قانیزونی صاقلانیوردی ؛ محاکم و دیوان بيله اسکیزی کبی اداورد اولونیوردی . خانقلرک تشکیلات اداریسی ایله بونلره مخصوص شئونلک کاملاً الغاسی، استیلا سنه لرینک ابدالرینه عائد بر مسئله دکل ، تدریجاً واقع اولمش بر کیفیت در .

چار زماننده قافقاسیایه صلاحیت واسعهیه مالک، والی عمومی تعیین اولونیوردی . شیمدیکی سوویت حکومتی ایسه قومونست فرقه سنک ولایت مرکز قومیته سنی کوندریورکه، قافقاسیا جمهوریتلری تمامیه بو مرکزده تابعدرلر . اوزمان، زادکان صنفنه استناد ایدن روسیه ایمپریالیزی قافقاسیاده کی خان ، ملک (ارمنی زادکانی) و قناز (کورجوزادکانی) لردن کندیسنه منقاد اولانلری قوللانیور و او واسطه

ایله تأسیس حاکمیت ایدیوردی. سرکشک ایدنلر ایسه یا محو و یا خود روسیه یه نفی اولنیوردی. شیمدی دد او یله: عمله و کویلو صنفه استناد ایدن بولشه و یکن دقتاتوراسی، یرلی اهلینک ایاق طاقلرینه استنادله، کندی حاکمیتی تأسیس و بوصف ایچریسندن بیله، کندیته تابع اولیانلری محو و یا نفی ایدیور. نتیجه ده، شیمدیکی جمهوریتلرک الغاسی، اوزمانکی خانلقلرک انحلالدن دها چابوق بر صورتده اجرا ایدیلدور.

چارلغک مضموره سی، زادکان صنفی محیطنده انکشاف ایدن «شووینیزم» ایدی. له نین لکک ایدد آلی ایسه عمله «قوسمو بولیتیزمی» نام بر مسلکدر. برنجیسی، روسدن اولمایان ملت لری روسلاشدر مق صورتیله، بوتون روسیه یی حرثاً یکو وجود بر حاله قویمق ایسته یوردی. ایکنجیسی ده، حرث ملیسی دها قوتلی اولمایان ضعیف ملت لردده، ملیت فکری نی ئولدر مرک صورتیله، بوتون روسیه یی غیر ملی بر حاله قویمق (دناسیونالیزد ایتک) ایسته یورکده، نتیجه فعلیه سی اعتباریله، ینه اودیلمکدر.

اختلاللر، هر نه قدر عالمشمول بر ماهیتده اولسه لردده، نتیجه ده، کندیسینی اعلان ایتمش مملکتک حیات اجتماعی و تشکلات سیاسی سنی، تاریخنک اقتضاسی و اقتصاد قانونلرینک تحمل ایده چکی بر چرچیود داخاندده، تبدیل ایتمکدن باشقه بر محصول ویردمز؛ اولسه اولسه، حاکمیت، معین بر صنف و طبقه انحصارندن دها معاصر و دها مترقی بر عنصره کچر. دیمک ایسته یورز که، اجتماعی انقلابلر بر مملکتک سیاست خارجه سندن زیاده داخلی سیاستی اوزرینه اجرای تأثیر ایدر. فرانسه انقلابنک خارجه قارشی سیاستی بوربونلرک عنعنوی سیاستندن باشقه دکلدی. سوویتلرک سیاستی ده چارلر روسیه سنک سیاستندن باشقه برشی دکلدرد. داتما تورک دشمنی اولان روسیه نک تورکیه دوست چیقماسی ایسه

آذربایجان اور دوسری انطباعاتی : تلہ تلہ افہ ماکہ سی باشندہ

تاریخده مثل یوق بر حاشیه انقلاویه دکلدر. محمد علی پاشا عصیانده سلطان محمود و معاونت کو سترن روسیه، چار روسیه سی دکل ایدی؟ بولشه ویکلر انکله دینی هندستانک تسخیری ایله تهدید ایدورلر؛ فقط بو تهدید ددی پترونک مشهور وصیتنامه سنده دخی مذکور دکلدر...

اودت، محمد علی پاشا وقعه سی و بو کونکی حادثه لر تاریخک برر جلوه استثنایه سی تشکیل ایدرلر. بونلر بررته یزوددر. دائم اولان برشی وارسه، اوده، جنوبه دوغرو آقان روسیه آقین ایله بو آقینه معروض قالان تورکا-کلدر.

روس هانکی دینه کیرسه، کیرسین، ینه روسدر. قاراده اولسه، قیزلده اولسه روس ایمپریالیزمی ایمپریالیزمدر. روسیه ده تبدل ایدرجک شی، اونک اصول اداره سیدر؛ استحصال واسطه لاکنده کی اصوللردر. یوقسه، روسیه جغرافیایی دیکشمدی.

قیزل ایمپریالیزم بیوک روسیه اختلالنک دوغوردینی برسیتمدر. بو اختلال، عصرک موده سی، حکمنده اولان سوسیالیزم شعارلری ایله احتکار یاپارق، قومونیزم بایراغی آلتینده جریان ایتدی. دنیا مدهش بر خاق حرکتنک فورانی قارشیدنده بولندی. بودهشتلی حرکت معشریه، شبهه سزکه، زمانمزلک شایان تدقیق بر حادثه سیدر. فقط بو حادثه ده کیجیجی نکته لرله، باقی قالاجق حقیقتلر وار. تدقیق ایدرکن بونلری تفریق ایتمه مک قابل دکلدر. سوسیالیزم و قومونیزم مفهوملری کی بیوک مفکوره لک اعلان تطبیق، همده اروپا دولتلری آراسنده اکریده قالمش بر مملکتده،

شبهه سز که بو حرکتک کچی منزلارینی تشکیل ایدر . ناصل که بوکون بز قومونیم فرقه سنک اعلان ایله دیکی کندی پرنس-پلرندن برر برر واز کچدیکنی کورییورز . دورت ، بش سنه لک دهشتلی مللر و امثال سز تدیشر نتیجه سنده باقی قالان قازانچ ایسه ، دهموقراتیک - سوسیالیستلرک تعبیرنجه بوژووا - بر اصول ادا دکنک بناسنی تأمین ایدن جهتلردر . بوجهتلر میا سنده اک مهم اولانی روسیه ایمپراطور لغت اسالاسانی تشکیل ایدن اصیلزادکان صنفک محاسیدر .

روسیه صوگ یاریم عصرده کی اقتصادی انکشافاتی ایله آرتق قرون وسطائی بر استحصال مملکتی اولمقدن اوزاقلاشمشدی . حالبوکه ، تشکیلات سیاسی-سی اعتباریله ، بو مملکت حالا فیه ئودال بر ذهنیت ایله اداره اولونیوردی . بوراده حکومت تامیله اصیلزادکان صنفی ائلد ، دولتک امور مالکیه سی ایله تشکیلات عسکریه سی چار طرفندن تنوچ اولنان بومتاز طبقه ک انحصارنده ایدی . «دبووریانستوو» دیلن زادکان صنفی ، کندیسنه مخصوص تشکیلاتی ایله امتیازات حقوقیه و سیاسییه مالک ممتاز بر طبقه ایدی . بو طبقه ، حقوق سیاسییه جه ، بوقدر ذی اقتدار ایکن ، اقتصاداً چورومکه باشلامش ، چوق زماندن بری موقعی یکی شکل ایدن بوژووا صنفه ترک ایله مشدی .

روسیه اختلال کیری ، بو حادثه نی تدقیق ایدنلرجه ، مملکتک اقتصادیات ایله سیاسیاتی آراسنده کی بوعظیم تضادک تضادمندن باشقه برشی دکدر . اختلال ، اصیلزادکان صنفی تامیله احما ایتدی . بونلر آرتق ممتاز بر طبقه حقنی حائز دکدرلر . اصیلزادکان طبقه سی یالکیز سیاست دکل ، اقتصاداً د محو ایدلشدر . بیوک مالکانلرله چفتلکلر کوییلر

آراسنده تقسیم ارلومش . برر « قارتال یوواسی » تشکیل ایدن کشانلر
خالک ایله یکسان ایدلمشدر .

شیمدیکی روسیه، بیوک شهرلرله مالک اولمقله برابر، کنیش اراضیمی
و ۱۳۰۰ مایونه بالغ نفوسی [۱] ایله دنیانک الک بیوک چفتچی مملکتیدر.
بو مملکتده اولجه اوچ میلیونه قریب بر عمله صنفی موجود ایکن،
شیمدی - انقلاب سنه لرینک تخریبکار تأثیر ایله - بو عدد بر میلیوندن
دها آز بر رقله کوستریلیور. اکثریت عظیمه سی کویلودن تشکیل ایدن
بو مملکت، ایلزادکانک مالکانه لرینی یغما و طور اقلرینی غصب ایتمک
ایچون، بر آن تاریخی ایچنده، قومونست اولویورمشدی. فقط شیمدی برر
کوچولمک، صاحبندن عبارت اولان بو کویلی دریایی « آج و بجر یکسر »
شهرلر حاکیمتندن عبارت اولان قومونست عمله حکومتی چکمه مک
باشلا یور . قومونست تجربه لری نتیجه سندد املارینک بهوده اولدیغنی
کورن عمله قسمی دخی « کندی » حکومتنه قارشی لاقید، حتی معارض بر
روح پیدا ایدیور. ارتده دیک بر « اختلال بودر و وازیسی » دوغور که،
اسکیسینه نسبتله، پک اخلاقسز وطمعکار اولمقله برابر، کندیسی ایله
احتکار شریکلیکی یاپان قومونست مأمورلرینی فنا حالده سوء اخلاقه
سوق ایدیور .

بوتون بو مخالف عنصرلر ایچریسندد، استنادکده اجتماعیسنی غائب
ایدن قومونیزم دیققاتوراسی، صولک کونلرینی یاتامق ارزده بولنیور .
او، بوتون همتی بیوک صنایع و خارجی تجارتی کندی ائنده صاقد مقله،
کویلو دریاسندن کلن طالعهلرله قارشی برسد چکمک خلیاسیله، ادامه
حیات ایتمک ایسته یورسه ده، بوکا قطعاً موفق اولامیور ؛ چونکه

[۱] اختلالدن صوکره کی روسیه فده دراسیونی قصد اولونیور .

یوزده ۱۴ قدر تنزل ایدن روسیه صناعی ایچریسندە الك چوقا میدسز بولنای بیوک صنایعە ، خارجی تجارتدر .

روسیه اقتصادیاتى، هر نوع تصورک فوقندە، برباد بر حالده در . بویله بر حالده ، عناصر طبیعیە مخالف بر روح و اداریه مالک بولنان قومونیزم « ده ژیمی » سقوط ایتک مجبوریتندە در . بوسقوط ، یالکز بوکونکی حاکم قوتک باشقه بر قوته تبدیلی ایله قالیمه جق .

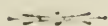
ودلیکوروس مرکزی ، صنایع نقطه نظرندن ، مستحصل بر مرکز ایکن ، قومونیزم مانورده سی ایله ، تکرار کندیسنه باغلیه . بیلدیکی قافقاسیا و تورکستان کی مملکتلر ، مواد ابتدائیه حسیله ، مستحصلدرلر . محاربەدن اولکی روسیه ولایتلردن آلدینی محصولات مقابندە معمولات ویرمکه موازنه یاپیور ، بو صورتله مرکز ایله ولایتلر آراسندە کی اقتصادی رابطه تأمین اولونیو . ردی . حالبوکه بوکون او یله دکلددر . حرب عمومی ایله اختلال کبیر نتیجه سندە روسیه ثروت ملیه سی ۱۱ میلیارد آلتون روبله دن ، ۴ میلیارد روبله یه اینمشدر . بوسقوط بالخاصه صنایعه عائددر . صنایع اعتباریله روسیه معمولات ملیسی ۵۵ دفعه آزالمش ایکن ، محصولات زراعیه سی ایکی دفعه آزا . لمشدر . زراعت اعتباریله ولیکوروس مرکزی اولدن ده مستحصل اولمقدن زیاده مستهلک ایدی . فقط بو خصوصده کی آچیغی او ، معمولات صناعیه سی ایله قایوردی . فقط شمدی بو مرکز هر برجهتجه مستهلک بروضیته کچمشدر . قافقاسیا ایله تورکستان مواد ابتدائیه سنه مقابل روسیه نک ویره جک بر شئی یوقدر و ده ها چوق زمان اولما جقدر . باکونک پتروله مقابل روسیه اسکیدن شکر ، مانوفاطورده وسائر امتعه ادخال ایدیوردی ؛ حالبوکه بوکون مقداری ارقام فلکیه ایله صاییلان

« سوویت » قائمەسى دە وىرەمىيور. بويە اولنجە، طبعىيەدرگە، مستحصل ولايتلارلە مەسئەلە مەركەز آراسىندەكى مەنسەبەت مەقابىل مەنەفەق اقتصاىىيە اوزرىنە مەستەند طبعىي بر رابطة ايله دكل، قىزل اوردونك سونكولرى سايه سەندە صنئى باغلارلە قائمدر .

موسقوئادە سوویت جەمهورىيەتلىرىنىك فەدەراسىيوتى تەشكىل ايدن قونغرەمك انقئادى بزم بو ادعائىزى قطعياً جرح ايدەمز . چونكە بو قونغرە ولايتلارك آرزو سىلە دكل، مەركەزك أمرى ايله انقئاد ايله مەشدر. ولايتلارك آرزوى حقيقىسەنە، آزچوق تەرجان اولانلار ايسە بوقونغرەمك انقئادى ائناسەندە وقسمأً حالا ، مەسئەلدە چورىيور وئەلىكەلەردن اوزاقلاشدىرلەرق روسىيەنىك الكصوئوق بو جاقلىرىنە نفى اولونىيورلر . فقط كەندى حاكىمىنى قورتارمق اىچون بو كونه قدر قوللاندىنى واسطەلەردن دها قوتلى اولاجنى بللى ارمايان بو واسطە ايله قومونىزم فرقىسى كەندىسىنى قورتارىر ظن ايدەلسەن . قومونىزم سقوطة مەكومدر . قومونىزم سقوطة مەكوم اولدىنى كېي صنئى واسطەلەرلە مەركەزىت اداره وجودە كەتيرمك ايسەن موسقوئاسىيەسى دە مەكوم زوالدر . مەدەش بر تررورىست اولان بو فرقىە اىچون مەسئەلەنە بر صورتدە مەعتدل بر حكومت عەصرىيە شەكلە كىرمك، روحيات نەقطە نظاردن، غىر مەكەندەر . عصيان وقانلە سەركارەكلان بر قوت، عصيان وقانلە دە كىدەجك . بو كون بو عصيانى پايان مەتظەم بر قوت يوقسەدە، يارىن اوقوت، قومونىزمك كەندى وجودە كەتيردىكى تەشكىلات حەيرەسەندن اولسەدە ، دوعىيورە جەكدر . قومونىزم ايمپريالىزەمك دورلەسى ايله كەندىنە جەراً باغلانان مى

تشکلات سیاسیه ایچون دخی یقینی قورتارمق فرصتی تکرار کلمش
اولاجتدر . بو ، بالخاصه قافقاسیا ایچون وارددر . قافقاسیا بوندن
یوزسنه اولکی وضعیتده دکلدر . یوزسنه اول انکشاف ایدن روسیه یه
بقارشی منکشف برآوروپا اقتصادیا تی ایله مبارز برشرق مالیت پرورلکی
یوق ایدی . بوکون اوده ، بوده موجوددر .

استقلال مفکورده سی

آذربایجان مجلس مبعوثانک ایلاک جلسه سنی آچان ناطق ، مجلسی
تزیین ایدن بایراغه خطاباً « برکورد یوکسه لن بایراق بردها اینمز ! »
دیمشدی .

بایراق اکبر یالکیز مختلف رنگلی قاشلردن عبارتسه ، آذربایجان
استقلال بایراغی اینمز ؛ پارلمان جاده سنده کی مجلس مبعوثان بناسنک
اوستنده ماوی ، آل ویشیل رنگلی وهلال ستاره لی بر قوماش یوقدر .
یوق ، اکرمادتا علی العاده بر قوماشدن باشقه برشی اولیان بایراقلر معنا
برملتک حریت واستقلالنی ترمیز ایدن برتمثال ایسه ، اوحالده ، حال
حاضرده باکو ، بنالرینک اوستنده ، چکیججه اوراق علامتی کوسترن
قیرمزی قاش روسیه اسارتی اوردتمکدن باشقه برشی دکلدرد .

اودت ، بو کتبات قابنده ، سیاه چرچیوه ایچریسند ، کوزوکن
آذربایجان بایراغی ، آذربایجان حریت واستقلالنک بومقدس تمثالی ،
بوکون باکونک ، کنجهنک وسائر آذربایجان بلادنک اوستندن اینمز ؛
فقط نردیه ...

عشق استقلال ایله یانان وحسرت حریتله صزلایان آذری کنجلکنک
یورکی یازاسه ، بو بایراغک اورداده منقوش اولدینی کورولور .

اوت، هیچ بر زمان آذربایجان خاکی بو قدر حزین بر حسرت دویماشدی. هانکی کویلوئی، هانکی عمله‌یی، هانکی منور ویا اصنافی دیگله سه کز، « آذربایجان » دن یانا یاقیله بحث ایدر. آذربایجان دور استقلالنه، بولشه ویکلر، مساوات دوری دیرلر؛ فقط خلق، بو دوره آذربایجان دوری دیر. او، شمدیکی « ره‌ئیمی »، آذربایجان دییه، قبول ایده‌میور. خلقک دوشونجه‌سنده، آذربایجان مفهومی، جغرافی بر معنادن زیاده، فکر وامل شکنده تجسم ایدیور. استقلال خارجنده، اونک ایچون، بر آذربایجان یوقدر.

بولشه ویکلر طرفندن صیقی برسانسور آلتنده نشر اولنان مطبوعاتدن خلقک حسیاتی تدقیق و تعقیباتمک قابل دکلدر. بالخاصه که، بو مطبوعات عالم مدینتک بیلدیکی مطبوعات کیی دکلدر. حاکم فرقه‌نک قونترولی خارجنده رغزته چیقما دیغندن، خلقک دویغوسنی بولشه ویکلکده چیقان غزته‌لرله اولچمک اولمز. مع مافیه، آرا صیرا چیقان و بر ایکی نسخه نشر ایدلکدن سوکره تکرار قاپانان مجموعه‌لرده کورولان بر طاقم ادبی پارچه‌لرک روحی تحایل اولنورسه، شاعرک نه کی غیر ممنون، حسرت زده و منتظر بر محیطدن ملهم اولدیغنی کورورسکزر. بوراده وضعیتدن ممنون، انقلابیله مفتخر بر قومونیزم الهامنه تصادف ایده‌مزسکزر. چونکه آذربایجان قومونیزمی یوقدر. بوراده کی قومونیزم استیلاکار بر قوت در. او، قطعاً خالق بر قوت اولامز. او، یالکنز اوچورور، ییقار، اعدام ایدر. ذهنیتی، تربیه‌سی و انکشاف اجتماعیه‌سی اعتباریله، ملی وده قومرات بر انقلاب ایچون حاضر بولنان بو محیطه ملیت منکری، ده قومراسی مخربی بر قوتک تسلطی، بالطبع، نیک‌بین بر روح انکشاف ویره‌مز!

قومونیزم ندیایارسه یاپسین : روسیه امپریالیزی هانکی رنکه
 کیرسه کیرسین، میداند بر حقیقت وار: ملت لر کندیلرینی طایمشلر.
 آذربایجان تورک اولدیغنی ادراک ایلمش . سنه لر دن بری آقان قانلری
 بن، بر قتلدن زیاده ، وضع حمده آقان قانلره بکیزه تمک ایستهرم .
 ذاتاً ، دنیا انقلابات و محاربه لرند آقان قانلر دائماً یکی مفکوردرلرک
 تولیدینه سبب اولمش دکیدر : بوتون آلام واضطرابنه تحمل
 ایتدیکمز بوجایع ایچریسند بیوک بر فکر طوغمشدر: فکر استقلال!
 مستقل آذربایجان ، بوکون مادهٔ روسیه قیوداتی ایله درزنخیر
 اولسه ده ، معناً موجوددر . آذربایجان استقلالی بر فکر اولاراق
 واقعدر. بولشه ویکلره قافقاسیاده رأی عامه مراجعت تکلیف ایدلسه،
 قطعاً راضی اولمازلر . چونکه بوتون خالق همان استقلال اداره لهنه
 رأی ویره جکلرینی سیایلر .

آذربایجانک بوقدر فلاکتلر نتیجه سنده آلد ایتدیکی بر قازانچ
 وارسه ، اوده بو استقلال فیکرینک رسوخیدر .

شیمدی استقلال وحاکمیت ملیه سوداسیله یاشایان بر آذربایجان
 کنجلیکی وارددرکه (چه کا) نک امانمز اعداملرینه رغماً ، کیجه ،
 کوندوز چالیشیور، ایلاک فرصت وامکانی بکله یوب دوریور. بوفرست
 کانجه، او، میدانه چیقاجق واوزمان یانیق کوکلنده آتشین چیز کیلره
 معناً منقوش بولان بایراغی مادهٔ یوکسلته رک دییه جک که:

— اودت ، بر کرد یوکسلن بایراق بردها اینمز!

اودت ، بویوک فاجعه لر، عظیم صارضینتیلر ، معشری حرکتلر

عصر نده یاشایان آذری کنبجلی اچون، مستقل یاشامق، میثاق ملی در. « میثاق ملی » نك نه کبی معجز دلر یاراتدیغنی او، شرق ملیت پرورلکنك علمداری، بیوک قاردهشی تورکیه نك کوستردیکی خارقه دن اوکرده نمشدر.

حرب عمومی ایله باشلایان حادثات عالم، داهان نتیجه یه وارمامشدر. بونتیجه، ملتلك حق حاکمیتلرینی تأمین ایتك صورتیه حاصل اولاجتمشدر. بایراغنده کی رنكلرك مدلولی وجهله، [۱] معاصر بر تورك واسلام موجودیت سیاسیة سنه تکرار قانووشمق امیدیه، بو موعود نتیجه یه چارچشمه انتظار ایدن ملیت پرور آذربایجان، حال حاضرده، بالطبع، پك فجیع بر دور کچیریور. بیوک حرمانلر وچکیلمز تضییقلر ایچریسنده کذران ایدن بودورده، تورکیه نك استیلا کار روسیه ایله مؤتلف بولونمق ضرورتنده قالدینی مدتیجه، آذربایجان، پك آخی بر نصیبه تحمل ایده جکینی حس و تقدیر ایلر؛ فقط اشبو ضرورت تاریخیه متوکلانه قاتلانیرکن پك چوق آرزو ایدرکه: « میثاق ملی » سی ایله، یالکیز کسندینك دکل، بوتون شرقلیلرك « حقوق بشریه » سنی اعلان ایدن یکی تورکیه، معاصر روسیه ایمپریالیزمنی قیزل سوزلری ایله دکل، قارا ایشلری ایله تقدیر ایله سین!

صوك

[۱] آذربایجان بایراغنده کی ماوی رنك - تورکلکی، یشیل رنك - مسلمانانی، آل رنك ده، تجدد و انقلاب رمزی اولمق حسییه، عصریلکی ترمیز ایدرکه، محترم ضیا کوك آلپ بک « تورك ملتندیم، اسلام ایتندیم، غرب مدنیتمدیم » دستورینی افاده ایتش اولور.

آذربایجان قربانلرندن برلیسته

کتابمیزك متنهد اسملری ذکر اولان شهیدای استقلالدن ماعدا، بولشه ویکار طرفدن قورشونه دیزبان آذربایجان قربانلرینك لیسته سنی تمامیه اعلان ایدم. چک اولورسه ق، بوخصوصده مستقل بر رساله نشر ایتمک ضرورتده بولوروز. مع مافیه، بوعاداملرک نهکی بر مقصد و هدفه توجیه ایدلایکینه بر تونه اولقی اوزره، مدافعه استقلال یولنده فدای جان ایدنلرک اسمایسینی قسمماً احتوا ایدن بر لیسته یی بورایه درج ایدیوروز:

اوردو أمرا و ضابطانندن :

- ۱) میرلوا یوسفوف ابراهیم آغا . (۱۳) قدملی یوزباشی خداویردیف
- ۲) « قایطاباشی حمید بک . خودش .
- ۳) « سلیموف حبیب بک . (۱۴) یوزباشی قونسطانتینوویچ (له)
- ۴) « دلخاس مراد کرای . (۱۵) « احمدزاده یعقوب بک .
- ۵) « شاهزاده کاظم میرزا قاجار . (۱۶) قائمقام علیمزاده نقی بک .
- ۶) « سولکوویچ سایان بک . (۱۷) ملازم ثانی طالشخانی الیاس بک .
- ۷) میرآلای قالاچف . (۱۸) ملازم اول فتاحوف ابراهیم بک .
- ۸) « سایانوف . (۱۹) « آخوند زاده جعفر بک .
- ۹) « خازن . (۲۰) — آقاروف فرهاد بک .
- ۱۰) « جلایف . (۲۱) — میری زاده حسین بک .
- ۱۱) « قوده (روس) (۲۲) — مهدی زاده
- ۱۲) « مافایف (کورجو) (۲۳) — شاهزاده صدرالدین میرزا .

مجلس مبعوثان اعضاسندن :

- ۲۴) رضایف ابوزر بک (مهندس)
- ۲۵) شیخ زمانلی محمد باقر بک .
- ۲۶) آخوند زاده مرتضی بک .
- ۲۷) اخیجانوف مصیب بک (حقوقدن مأذون)
- ۲۸) زیاد خانلی اسماعیل خان (سابق دوما مبعوثلرندن)

محررین ، علما و معلمیندن :

- ۲۹) کوچرلی فریدون بک . مرحوم کچرلی آذربایجان ادبیات تاریخنی تدقیقه یکنه مشغول بولان قیمته دار بر محرر ، معلم و عالم ایدی .

۳۰) پروفیسور (زیمین) باکو دارالفنون تاریخ و ادبیات شعبہ سی مدیری بولنان بو ذات مشہور مستشرقین ایدی . آذربایجان دارالفنونندہ شرق تاریخی و عرب لسان و ادبیاتی کورسیسی اشغال ایدیوردی . عینی زمانہ دخی شرق تدقیق جمعیتک رئیس ایدی .

۳۱) مرسل زاده پیری بك . « آذربایجان » غزہ سی محررلرندن .

۳۲) قبول زاده اسلام بك . زاقاتالده خدمات مایت پرورانہ سی ایلہ متمایز دکرلی معلملرندن .

۳۳) میرزا عباس . پداغوژی ساحہ سندہ قیمتدار امکری ایلہ معروف معلملرندن .

۳۴) معلملرندن موسی بكوف .

۳۵) معلملرندن موسی بكوف معصومہ خاتم .

۳۶) تجارت مکتب عالیسی طلبہ لرندن قاسم زاده قاسم بك .

امورین ملکبہ وسائر صنوف اہالیدن :

۳۷) کنجہ والیسی رفیع بكوف خداداد بك . (دوكتور - جراح) .

۳۷) باکو والیسی ہودیف ،

۳۹) باکو پولیس مدیری میرزا زاده رستم بك .

۴۰) کنجہ عصیان مبارزلرندن قاجق فہر .

۴۱) نوخا بلدیہ سی رئیس آفاق بك .

۴۲) آغداشلی محرم افندی .

۴۳) جمال چاووش . بولشہویك عالمندہ جمال پاشا نامیلہ معروف

بولنان بو ذات اختلالک عقبنده حبس ایدلمشدی . حبسدن آزاد ایدلدکن

صوکرہ لشکران قضاہنہ قاجش و اورادہ اہالیك باشنہ کچہرک بولشہویکرہ

قارشی آلرلہ مقاومت ایلہ مشدر . یوسف جمال بك مرحوم، عن اصل، شرق

آناطولی اہالیسندن اولوب بوتون موجودیتلہ آذربایجان استقلال و حاکمیتنہ

ربط قلب و بزل موجود ایتش برفدائی ایدی . خاطرہ احترامی آذریلرک قلبندہ

مدفوندر .

۴۴) مظروف حسین - وولغا بوی توڑکلرندن ، باکو تورک عملہ

براکسک کاتبی .

۴۵) ظریف افندی . وولغا بوی توڑکلرندن .

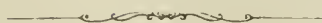
۴۶) رستم بکلی مصطفی بك - آغداش اعیانندن .

فهرست

صحیفه

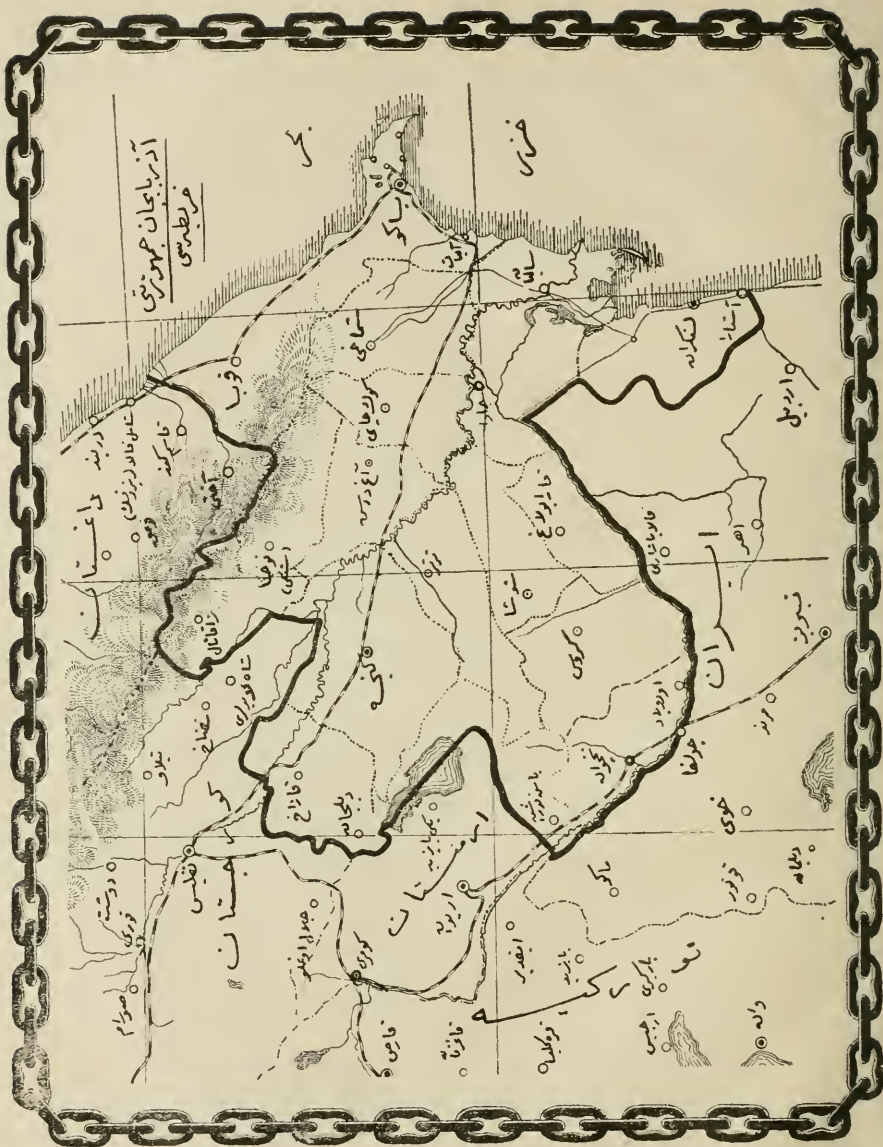
بر مطالعه	۳ - ۴
مقدمه	۵ - ۹
I — آذربایجان خلقی	۱۱ - ۱۴
II — ادبی و ملی ابتداء	۱۵ - ۳۴
III — حرب عمومی و اختلال کبیر	۳۵ - ۵۲
IV — قاردهش تورکیه نك امدادی	۵۳ - ۶۷
V — موندروس متار که سنك قافقاسیاده کی نتایجی	۶۸ - ۷۱
VI — مجلس مبعوثان واجرا آتی	۷۲ - ۹۸
VII — حادثات مهمه عرفه سند	۹۹ - ۱۰۷
VIII — بولشهویك استیلاسی	۱۰۸ - ۱۳۲
IX — شیمدیکی وضعیت	۱۳۳ - ۱۴۶
X — قیزل ایمپریالیزم	۱۴۷ - ۱۵۹
XI — استقلال مفکوره سی	۱۶۰ - ۱۶۳
آذربایجان قربا نلرندن برلیسته	۱۶۴ - ۱۶۵

۱۷ رسم و بر خریطه یی احتوا ایدر

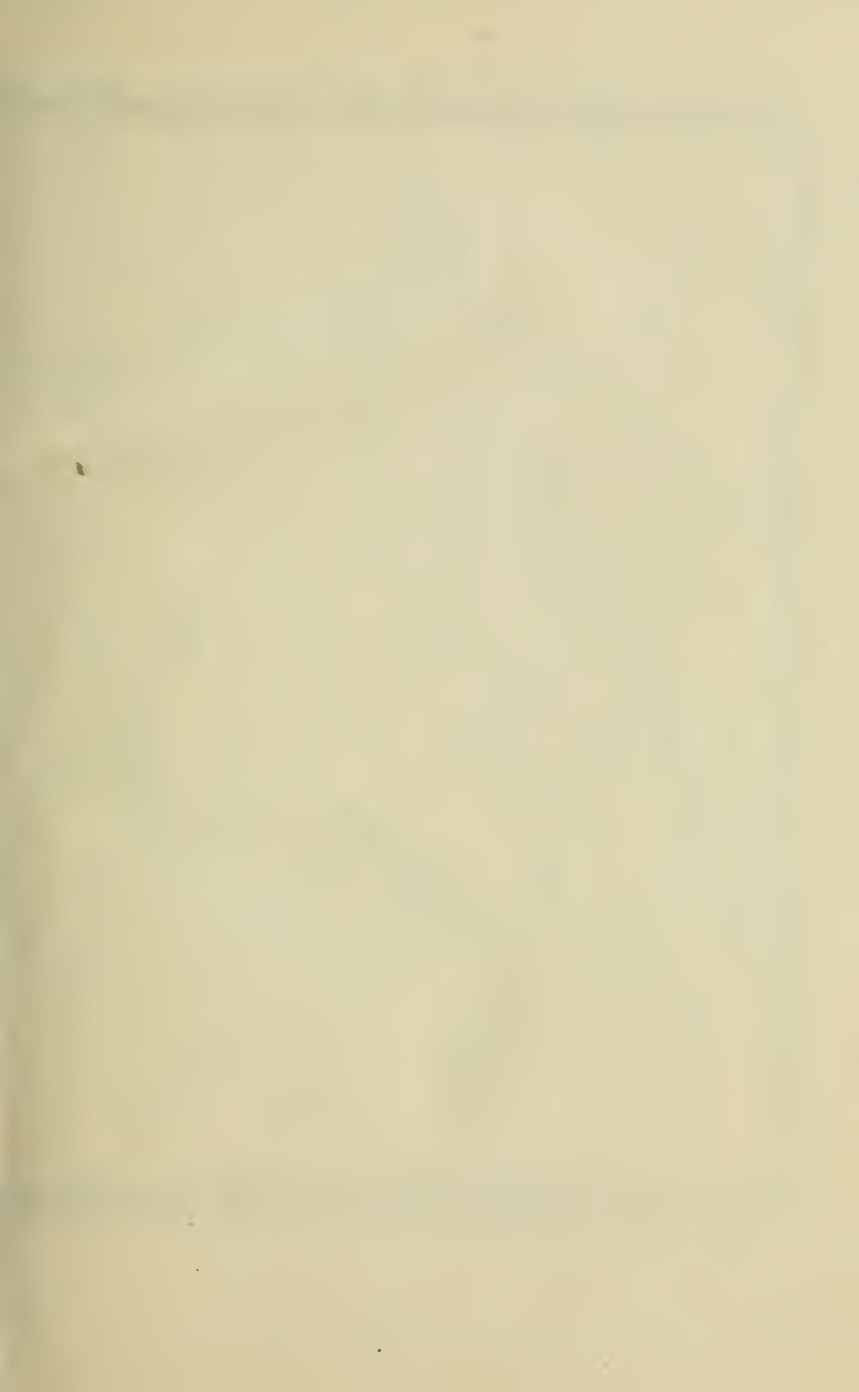
تصحیح :

۷۸ نجی صحیفه ده ، ۴ نجی سطرده یازلمش : نیسان ، او قونه جق - ۵ نیسان .
 ۸۰ نجی صحیفه ده ۹ نجی سطرده یازلمش : قطعات آذربایجانلی دکل ، او قونه جق -
 قطعات ایچون ، دکل آذربایجانلی ،

خريطة رسمى قوؤاد

آذربایجان مساحتی سطحی سی، بلقیقانک اوج مثلی، ۹۲،۱۶ بیک مربع کیلومترو (۸۵،۳۴۸،۹ مربع ویرست) میااسنده اولوب اوج یجی میلوننه قریب برنفوسی احتوا ایدر. — ۱۶۷ —

3 1761 03618 5718

DK
511
A98R4